

Eseménynaptár a 2024/2025-ös tanévre

A magyar irodalom, a magyar történelem, a
zenetörténet és a vizuális kultúra
nevezetes évfordulói

Katolikus Pedagógiai Intézet
Budapest, 2024

Eseménynaptár a 2024/2025-ös tanévre

Mihályi Anikó – Magyar irodalom
Koleszár Zsófia – Magyar történelem
Blazsek Andrea – Zenetörténet
Hortoványi Judit – Vizuális kultúra

Szerkesztette: Gianone András

Kiadó:

Katolikus Pedagógiai Intézet

www.katped.hu

Budapest, 2024

Előszó

A Katolikus Pedagógiai Intézet (KaPI) országos hatáskörű pedagógiai-szakmai szolgáltató intézmény, amelyet a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia alapított 1997-ben. A KaPI a katolikus egyház által fenntartott köznevelési intézmények munkáját támogatja. A 2024/25-ös tanévre készített eseménynaptárral – a Sík Sándor Tanáregylet által elindított hagyományt folytatva – segíteni kívánja a humán tárgyakat oktató tanárokat és tanítókat, valamint az osztályfőnököket, hogy a tanév során a jeles évfordulókról megemlékezhesenek. Az eseménynaptár a korábbi évekhez hasonlóan a magyar irodalom, a magyar történelem, a zenetörténet és a vizuális kultúra jelentős személyiségeit és fontos eseményeit mutatja be. Remélhetőleg örömmel veszi kézbe minden pedagógus, és szívesen felhívja diákjai és kollégái figyelmét a jeles napokra. Az elektronikus kiadás előnyeit kihasználva mobilalkalmazásként telefonra is letölthető, ezenkívül számos linket tartalmaz azok számára, akik bővebb ismeretekre kíváncsiak.

2024

Szeptember

- 8 **Az írni–olvasni tudás nemzetközi napja.** Minden évben ezen a napon az UNESCO díjjal jutalmazza azokat, akik a legleleményesebben és legösztönzőbben harcolnak az írástudatlanság ellen.
13. **5 éve hunyt el KONRÁD GYÖRGY (1933–2019) író, esszéíró, szociológus.** Az 1953-as reform híveként írta első recenzióit az *Új Hang* című folyóiratba. 1956 októberében egyetemi nemzetőr, ezután évekig állástalan. 1960-tól félállásban a Magyar Helikon Kiadó lektora és sorozatszerkesztője. 1965-től városszociológusként dolgozott. Legjelentősebb szakpublikációja: *Az új lakótelepek szociológiai problémái*, amelyet Szelényi Ivánnal közösen írt (1969). 1960-ban elsőként adott áttekintést Magyarországon a *nouveau roman* legjelesebb képviselőiről. Első regénye, *A látogató* az 1969-es könyvhét legnagyobb sikere lett. 1973-as regényét, *A városalapítót* politikai okokból csak 1977-ben adták ki, megcsonkítva. Szelényi Ivánnal közösen írták meg *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz* című történetfilozófiai (illetve az ő műfajjelölésükkel: tudásszociológiai) esszét, melynek kéziratát a hatóság lefoglalta, és a szerzők ellen államellenes izgatás címén vizsgálatot folytatott. A zaklatások elől Szelényi kivándorolt, Konrád György pedig a belső emigrációt választotta. 1978-ban fejezte be harmadik regényét, *A cinkost*. Konrád első három könyvét összefüggő trilógiának tekintjük. 1976-tól 89-ig kisebb megszakításokkal külföldön tanult, majd tanított. A magyar kulturális életből gyakorlatilag kiiktatózott, az ország határain túl azonban valamennyi műve megjelent (regényeit mintegy tizenkét nyelvre fordították le), s a külföldi közvélemény előtt ő lett a kortárs magyar széppróza legismertebb alakja. A nyolcvanas években leginkább politikai tárgyú cikkei váltottak ki jelentősebb visszhangot, kivált az *Antipolitika* című könyvének 1985-ös német kiadása. Ebben békés eszközökkel fölszámolhatónak mondta a jaltai egyezmény következményeit. A nyolcvanas évek elejétől Konrád részt vett a magyar demokratikus ellenzék mozgalmában, legtöbb műve szamizdat kiadásban is hozzáférhetővé vált Magyarországon.
21. A Magyar Írók Szövetségének kezdeményezésére 1984-től minden évben ezen a napon ünneplik **a magyar dráma napját** annak emlékére, hogy 1883-ban ekkor volt Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámai költeményének ősbemutatója a Nemzeti Színházban. A művet Paulay Ede állította színpadra. A nap célja, hogy felhívja a figyelmet a magyar drámairodalom értékeinek jobb megismertetésére, valamint, hogy ösztönözze az írókat újabb alkotások létrehozására.

30. A Magyar Olvasástársaság kezdeményezte 2005-ben, hogy Benedek Elek születésnapja legyen a **népmese napja**. A nap célja, hogy a könyvtárosok, az óvónők, a pedagógusok és a mesével foglalkozó szakemberek, valamint a meseszerető gyerekek és felnőttek ezen a napon megkülönböztetett tisztelettel forduljanak mind a magyar, mind más népek meséi felé.

Október

13. A **magyar nyelv napja**. 1844-ben ezen a napon fogadták el a magyart államnyelvvé tevő, *a magyar nyelv és nemzetiségről szóló* törvényt. Az emléknap igyekszik ráirányítani a közfigyelmet a magyar nép szellemi-kulturális öröksége és nemzeti identitása alapját jelentő magyar nyelvre.
28. 1999 óta minden október negyedik hétfője az **iskolai könyvtárak napja**.

November

5. 75 éve született KÁNTOR PÉTER (1949–2021) költő, műfordító. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát angol–oros, majd magyar nyelv és irodalom szakon. Tanított kisegítő tanárként, külső lektorálásokat végzett az Európa Könyvkiadó számára. Az 1970-es évektől publikált, ugyanekkortól fordított angolból és oroszról verseket és prózát. A '80-as években irodalmi szerkesztőként dolgozott a *Kortárs* folyóiratnál, a '90-es években néhány évig gondozta az *Élet és Irodalom* versrovatát, 2013-ban az *ÉS* tárcistája volt. Kötetei: *Megtanulni élni* (Válogatott versek, 2009) *Köztünk maradjon* (2012) *Valahol itt* (2017). „Naplószerű költészet az övé, mert feljegyzésszerűen írja le a dolgok rejtett mélyét, és láttatja őket az élmény és a mű viszonyrendszerében. Olyan természetesen folynak versszavai, ahogy patakok, és már szinte beszédnek tűnnek. Beszédét nem törli meg illetlenség vagy indokolatlan pátosz. Írásainak alapérzése arra épül, hogy szeretné, ha őt is meghallgatnák, mert ő is el akarja mondani, milyennek látja a világot, mit vesz észre, mi izgatja. Szívesen mesél nekünk élményekről, veszteségekről.” (Novák Imre) Költészetének egyik jellegzetessége a festmények – Brueghel, Avercamp, Lucien Freud, Boudin képeinek – verssé lényegítése. Klasszikus képleírások, a képek kapcsán felmerülő kérdések boncolgatása áll szövegeinek középpontjában. 1990 óta írja – tíz-tíz év elteltével – a *Megtanulni élni* című verseket, amelyekben újra és újra ismétli: „most már igazán meg kell tanulnom élni”, és „Megyek, amíg meg nem tanulok élni”. Erről így vall: „Az első *Megtanulni élni* című verset 1990-ben írtam – ennek a versnek az „apropója” a rendszerváltás volt. Vagyis nemcsak úgy eszembe jutott, hogy meg kéne tanulni élni, hanem egy nagy történelmi változás készített arra, hogy részben visszanezve a múltunkra, részben előre tekintve, egy határhelyzetből megpróbáljak számot vetni az adottságokkal és a lehetőségekkel, ha úgy tetszik, az élettemmel. Természetesen nem gondoltam se akkor, se máskor, hogy az élet úgy megtanulható, mint egy lecke, de nem is erről szólnak a versek, hanem a határok

kitapogatásáról, az örökös próbálkozásról, a szüntelen tanulásról. Az első vers írásakor még nem tudtam, hogy tíz év múlva megírom majd a folytatást is, megőrizve az első vers vázát, azonos címmel. És megint eltelt tíz év, és 2010-ben megírtam a harmadik ilyen című verset is. A keret, a váz most is azonos, az ismétlődések is jelzik, hogy ezek a versek egymásnak párdarabjai, mégis a 2010-es vers nemcsak formájában különbözik kicsit az elődjeitől, hanem abban is, hogy egy nagyon másféle Magyarországról szól, és aki beszél benne, már az sem az a fiatal ember – hogy is lehetne? –, aki 1990-ben nagy lendülettel nekilátott a számvetésnek. Megtanult azóta egy pár dolgot, nem is keveset, de arról, hogy mi lesz holnap, ma sem tud semmit. Csak azt tudja, hogy nem lesz könnyű. Meg azt, hogy bármi jöjjön is, szeretné megírni, már csak azért is, mert az írás, a versírás biztosan segít neki élni.” (Kántor Péter)

Beszéljük ezt meg

Gyere, beszéljük ezt meg. Kezdjük el.
 De hogyan? Hogyan kezdjük el?
 Mit kéne ehhez innom? Nem tudom.
 Nem tudom, hol kéne kezdenem.
 Pedig volt már részünk ilyesmiben,
 előfordult már, volt már ilyen.
 Nem halunk bele, nem ebbe, nem.
 Túljutunk rajta, azt hiszem.
 De mégis, hogyan? Hogyan kezdjük el,
 hogy ne csússzunk el egy borsószemen,
 ne legyen olcsó, ne legyen hazug,
 s ne veszítsem el rögtön a fejem.
 Elment a nap, s eltelt egy hosszú év,
 és mint a tenyerem, úgy ismerem,
 amit nem látok előre soha,
 ami ellen sose volt gyógyszerem.
 És nem utoljára, nem, nem hiszem,
 nem is először, már volt ilyen,
 gyere, beszéljük ezt meg, kezdjük el,
 és hagyjuk most, hogy ki mit érdemel.
 Hogy ki mit rontott réges-régen el
 egyszer vagy sokszor. Volt egy pillanat,
 átkozódtam, lihegtem, sántítottam,
 s az arcomra valami sós lé tapadt.
 Ez akkor volt, amikor véget ért a nyár,
 amikor eltörtem a térdemet.
 Nem, nem a fénykorunkat éltük épp!
 És szavazott a nép, s gyorsan elélezett.
 És nem tudom, hol kéne kezdenem,
 de nem halunk bele, nem ebbe, nem.

Nézd, kiürült a whiskys üvegem.
Gyere, beszéljük ezt meg, istenem.

11. **15 éve** hunyt el **TÜSKÉS TIBOR** (1930–2009) irodalomtörténész, író. 1959–1964 között a *Jelenkor* első főszerkesztője. Az ellenzékieknek számító írók (Kodolányi János, Weöres Sándor stb.) műveinek közlése miatt leváltották. 1973-tól a pécsi Baranya Megyei Könyvtár munkatársa, mely munkássága nyomán irodalmi, tudományos műhellyé fejlődött. Itt indította útjára a Pannónia Könyvek sorozatot. Monográfiákat írt Nagy Lászlóról, Pilinszky Jánosról, Rónay Györgyről.
17. **50 éve** hunyt el **KARINTHY GÁBOR** (1914–1974) költő, Karinthy Frigyes fia. Verseinek nagy része az általa alapított *Hangszóró* című folyóiratban, a *Szép Szóban* és a *Nyugatban* jelent meg. A nyilas uralom idején őt ért zaklatások és kényszerképzetei miatt idegszanatóriumba került. Alakját Karinthy Márton örökítette meg *Ördöggörcs* című regényében.

December

2. **25 éve** hunyt el **KUCZKA PÉTER** (1923–1999) költő, író, műfordító. 1953-ban a Nagy Imre-kormány felkérésére országjárásra küldték az írókat. Sarkadi Imrével Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyébe utazott. Ekkor írta meg híressé vált *Nyírségi napló* című versciklusát, amely számvetés az ország állapotáról. A szakirodalom többek között e versciklustól eredezteti az „írók lázadását”. A forradalom alatt Nagy Imre kormányát támogatta. Nevéhez fűződik a megjelenés előtt betiltott *Életképek* című folyóirat szerkesztése is, amely a háború utáni nemzedék lapja lett volna, de a forradalom bukása megakadályozta megjelenését. 1964-től versei folyóiratokban megjelenhettek ugyan, de önálló kötetet nem adhatott ki. A kényszerű hallgatás idején fordult érdeklődése a film, a tudományos-fantasztikus irodalom, a jövőkutatás és a futurologia felé. Nevéhez fűződik a *Kozmosz* fantasztikus könyvsorozat, majd 1972-től a *Galaktika* című folyóirat szerkesztése, amely számos egyéb díj mellett elnyerte Európa legjobb tudományos-fantasztikus folyóiratának díját.
14. **70 éve** született **ZÁVADA PÁL** (1954-) író, szociológus. Első, feltűnést keltő munkája 1986-ban a *Kulákprés* című szociográfia volt. Elismertséget a *Jadviga párnája* című naplóregény (1997) hozott számára, amelyben lebilincselő lélekrajzokkal, nagy nyelvi erővel és drámai fordulatokkal eleveníti meg a békési emberek világát. 1999-ben több díjjal kitüntetett film készült a regényből. 2002-ben jelent meg *Milota* című családregénye, mely két – helyenként összefonódó, máskor évszázadokra elváló – történeti szálban vonultat fel emberi sorsokat. Harmadik regényének, *A fényképész utókorának* is fő témája a hűség. „Ami a trilógiát illeti: abban az értelemben, hogy egyik regény a másik történetét folytatná azonos szereplőkkel – nincsen szó trilógiáról, legfeljebb úgy, hogy ha

mindháromat történelmi regénynek tekintem, akkor tárgyuk, idejük, problémájuk egyaránt a huszadik század. Egyébként néhány melléktörténet szál köti össze őket, továbbá egy-két szereplő, akik átsétálnak egyik könyvből a másikba. Többek között Krúdy élt ezzel a módszerrel.” – nyilatkozta egy interjúban. A 2016-ban megjelent *Egy piaci nap* című regényében kényesnek mondható témához nyúlt Závada Pál. A hetven évvel ezelőtti zsidó pogromok eseményeit dolgozta fel dokumentarista hűséggel, de könyve mégsem csak a közelmúlt történelmének egy elhallgatott epizódját taglalja, hanem a látszólag szenvtelen leírással egy tömegpszichózis máig ható következményeivel és hatásával szembesíti olvasóját. A regényből 2018-ban Mohácsy János és István készített a Radnóti Miklós Színház számára emlékezetes előadást. Részben ezt a témát folytatja 2021-ben *Az ember tragédiája 2.0* című négy szerzős színdarab harmadik felvonásának megírásában. A Nagyvárad–Berlin színben a Magyarországtól elszakított Nagyváradról Ádám zsidó származású magyar fiúként a harmincas években a numerus clausus elől Berlinbe megy filmművészetet tanulni. Lucifer egyenesen Leni Riefenstahlhoz viszi őt, hogy aztán Ádám dokumentumfilmesként keveredjen vissza Váradra, majd a gettóban a kommunista sejt kieszele és megtárgyalja a foglyok menekülési lehetőségét. Aztán látjuk Ádám és Éva mozgalmi karrierjét a háború utáni évtizedekben, majd kortalan népszerűként lépnek fel a berlini fal leomlásánál.

2025

Január

16. **15 éve hunyt el FEKETE GYULA** (1922–2010) író, publicista, szociográfus. 1965-től a *Budapest* című folyóirat, később a *Hitel* szerkesztője volt. 1966-ban kezdte az *Egy kerty tenger* című rádiós sorozatát, amelyben elsősorban a társadalmi folyamatokról beszélt. Legismertebb könyve: *Az orvos halála*, (1963). Számos ifjúsági regényt is írt, pl. *Kincskereső Pipitér*.
22. A **magyar kultúra napja**. Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon fejezte be a Himnusz megírását. 1989 óta ünnepeljük e napot.

Kosztolányi Dezső: Magyar vagyok, minthogy magyarul írok...

Magyar vagyok, minthogy magyarul írok,
magyarul mondom ámuldozva: tej
s magyarul mondom a halálos Áment,
ha ingadozva hátradől e fej
s az elomló test végső reszketéssel
a levegőbe rázza vézna öklét
s egy mozdulattal és egy bús igével
egy lesz vele a rejtélyes öröklét.

25. **125 éve** született **FEKETE ISTVÁN** (1900–1970) író, számos ifjúsági könyv és állattörténet írója, az „erdész-vadász irodalom” legismertebb művelője. Mezőgazdasági tanulmányai befejeztével Ajkán kapott állást vezető gazdatisztként. Annak ellenére, hogy sikeres pálya állt mögötte és előtte, kreatívabb tevékenységre vágyott. Kezdetben a Kittenberger Kálmán szerkesztette *Nimród* vadászújságba írt szakcikkeket és beszámolókat vadászélményeiről, később azonban néhány líraibb elbeszélése is megjelent a lapban. 1935-ben ismerkedett meg a már befutott, népszerű Csathó Kálmán íróval, aki nemcsak egyengette Fekete István szépirodalmi pályáját, hanem kapcsolatukból életre szóló barátság is lett. 1936-ban az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság történelmi regénypályázatára írta meg *A koppányi aga testamentumát*, amellyel első lett. Három évvel később a *Zsellérek* című regényével, amely a vörösterrort is bemutatja, nyert első díjat. 1936-tól 1945-ig főképp a Herczeg Ferenc szerkesztette *Új Idők* folyóiratban jelentek meg novellái. 1940-ben beválasztották a Kisfaludy Társaságba. 1946 tavaszán tiltó indexre került a proletárdiktatúráról és a bolsevizmusról írott művei miatt. 1949-ig a Földművelésügyi Minisztériumban dolgozott, ahol több mint egy tucat teljesen új megoldású mezőgazdasági oktatófilmet írt és rendezett. Ezután politikai okokból könyveit nem adták ki, állandó állást sehol sem kapott. Miután kizárták a Magyar Írók Szövetségéből, már csupán az *Új Ember* és a *Vigilia* fogadta szívesen írásait. Egész életében nyíltan vallotta istenhitét, világnézeti és erkölcsi hovatartozását. 1950-ben, a Rákosi-korszak legvéresebb időszakában, a II. ker. Tárogató út 77. alatti, volt Rajnai-Tömöry villában található lakásába befogadta a Szent Ferenc Leányai apácarend „kápolnáját”. (Az egykori Szajkó, ma Szerb Antal utca és a Tárogató út sarkán lévő Szent Ferenc Lányai rendházból kilakoltatták az apácákat, hogy az épületből kommunista pártszékházat csináljanak. A Jézus Szíve-kápolna mai napig a villában található.) Fekete István talán legismertebb ifjúsági regénye a *Tüskevár* (1957), melynek főszereplője két városi fiú, akik a Balaton és a Zala folyó csücskében töltik a nyarukat, ahol számos kalandban, tapasztalatban lesz részük. A fokozatos férfivá válás rögös útján segíti őket egy idős, a természet nyelvét beszélő férfi, Matula bácsi. (A regényből 1967-ben filmet is készítettek.) 1959-ben jelent meg a *Tüskevár* folytatása, a *Téli berek* című ifjúsági regény. Ez a regény is, csakúgy, mint a *Tüskevár*, valamint a *Vuk*, a kis róka története felkerült a Top 100 legolvasottabb magyar regények listájára.
30. **20 éve** hunyt el **TAR SÁNDOR** (1941–2005) író, költő. Életműve kezdettől a legvégéig póztalan, hiteles. A perifériára szorult emberek sorsát örököltette meg: munkanélkülieket, kiszolgáltatottakat, betegeket. Figurái többnyire egyszerű, emberek, de ábrázolt magasabb végzettséggel rendelkezőket is, akiket a való élet végül rádöbbsent erőfeszítéseik hiábavalóságára. Az ügynökmúltjáról szóló önéletrajzi ihletésű regénye *Az áruló. Filmregény* címmel jelent meg. Legismertebb kötetei: *A te országod* (1993), *A mi utcánk* (1995). „Tar Sándor a

modern magyar irodalom egyik legellentmondásosabb alkotója. Paraszti származású, majd munkásként kezdett el írni, és hamar berobbant az irodalomba, de sikerei hatására sem hagyta ott a gyárat, sőt traumaként élte meg, amikor elbocsátották. Sohasem került az irodalmi élet centrumába, mindig a periferián mozgott, és ezt a helyzetet csak megerősítette az, amikor kiderült, hogy ügynök volt. A kétezres években a megújult érdeklődés nem független a kortárs magyar és világirodalom általános folyamataitól, melyekben egyre nagyobb szerepet játszik a realizmus poétikája és a társadalmi felelősség gondolata. Az irodalomban ismét megjelent a szolidaritás eszméje, és ezek a folyamatok szinte automatikusan emelték vissza Tar Sándort a főáramba. Valóságos kultusz is elkezdett kialakulni körülötte, beszédmódja követőkre talált, egyre többet hivatkoznak rá.” (Deczki Sarolta)

<https://www.tarsandor.hu/>

https://konyvesmagazin.hu/nagy/tar_monografia_deczki_sarolta.html

<https://www.youtube.com/watch?v=HFkgMpWY8H0>

31. **5 éve hunyt el TORNAI JÓZSEF (1927–2020)** költő, író, műfordító. Alaptémája a paradicsomi kiűzetés és kiszakadás drámája, az isteni egységelmény elvesztése és a visszatalálás, a visszatérés lehetősége. Már az első kötetében (*Paradicsommadár*, 1959) három olyan kiemelkedő vers is olvasható, amely az önmeghaladás himnusza. (*Bújunk a napok mögé, Ó, rezdületlen..., A piros torony.*) Lírájának másik két fő jellemzője: a lét megélése a hallgatás és a csend által, valamint az önmagunkra való külső rátekintés alapvető képessége. Költői életművének elsősorban azért adta a *Csillaganyám, csillagapám* címet, mert alapvető léttapasztalata, hogy az ember transzcendens származású lény. „Az anyai és az apai elementum életre szóló jelkép a költészetében: idős korában összegyűjtött költeményeinek a *Csillaganyám, Csillagapám* címet adta, kozmikus távlatba helyezve és mítoszivá avatva az emberi méretűt. A szülők karakterének megfeleltetett archetipusokban foglalta össze az emberi lény kettősét: az anya vallásos, védelmező, menedéket adó, az italoosan féktelen apa a vadság és szilajság megtestesítője. A jelképet idővel az egész kozmoszra kivetíti, mitizálja, az ellentétek kölcsönös kiegészítését a kínai kozmológia Yin és Yang kettősségéhez igazodva.” (Alföldy Jenő) Tornai József számára mind a versírás, mind a versolvasás rituális tett. Úgy vélte, hogy az igazi vers, bármennyire is modern, annak az ősi rítusnak a leképezése, amely a transzcendenciával való kapcsolat újratemtését szolgálja.

Paradicsommadár

Kint fekete volt a jázmin előtt
 kint nem káprázott a tolla
 kitámasztva felejttem az ablakredőnyt
 és a redőny alatt besuhogva
 a sötétség fenekére süllyedve feküdtem
 csönd volt

a sötétség fenekére süllyedve feküdtem
és a redőny alatt besuhogva

észre se vettem észre se vettem
hirtelen ott villódzott a szobában
kint fekete volt a jázmin előtt
és bent ezerfényűnek láttam
kint nem káprázott a tolla
és bent kavargott a színekben

a sötétség fenekére süllyedve feküdtem
méltóságteljesen sétált felénk a madár
eltűnt föl hullámzott láng a füstben
tündöklő volt és fénykopár

kiterjesztett szárnyal suhogott a padlón
a színjátzó madár villódzott
mindig ezerfényűnek láttam
zöld volt és sárga volt piros volt
hűlt kővé-meredve a tarkóm
magasan jött odaért az ágyhoz
feleségem aludt az örökké-álmos

és zuhogni kezdett a szivárvány-eső
a káprázó madár fölugrott ránk
szakadt a falakra a szivárvány-zápor
a színörvény-madár a mellünkre állt

rámnézett mozdulni se tudtam
a vörös-arany csőr lecsapott a fehérbe
csönd volt mozdulni se tudtam
először ő csúszott a toll-gyémántú bögyébe

pislogva evett csönd volt
lassan fölborzolta a tollát
és fölroppent hullatta ahogy szállt
lila kék rózsaszínű formák

világító-felhők lobogtak a szobában
magukban-izzó pelyhek keringtek még láttam
nekiütődtek a saroknak
és röpiült hullatta ahogy szállt
fénylemezekké tört a madár
barna s narancs-ezüst egek ragyogtak

Február

17. **15 éve** hunyt el **SZILÁGYI FERENC** (1928–2010) nyelvész, irodalomtörténész, költő. Kutatási területe Csokonai Vitéz Mihály élete és költészete. Szerkesztette verseinek öt kötetes kritikai kiadását és Csokonai dunántúli tájszógyűjtését. Ismeretterjesztő kiadványai is az oktatást szolgálták, pl. *Mint ha pásztortűz ég...* címmel Arany János életrajza, *Zrínyi, a költő és hadvezér* című életrajzi regény, *A magyar szókincs regénye* című, iskolai tankönyvnek is használható mű, mely anyanyelvünk kialakulásának, fejlődésének és alakulásainak történetével foglalkozik.

18. **A magyar széppróza napja** az első, modern értelemben vett hivatásos magyar prózaíró, Jókai Mór születésére emlékezve.

200 éve született **JÓKAI MÓR** (1825–1904) író, újságíró és -szerkesztő. A magyar romantikus próza legnagyobb alakja. Gyermekkorát Komáromban töltötte, iskoláit itt végezte. 1841–42-ben a pápai református kollégiumba került, ennek önképzőkörében olvasta fel első, nyomtatásban is megjelent elbeszélését. Itt ismerkedett meg Petőfivel is. Komáromi és pesti joggyakorlat után ügyvédi vizsgát tett. 1847-től szerkesztette az *Életképek* című lapot, amit a fiatal tehetségek, a radikális nézetek fórumává tett. 1846-tól a Tízek Társaságának tagja lett. 1848. március 15-én a forradalmi ifjúság egyik vezére, részt vett a *12 pont* megszövegezésében. 1849-ben indította el az *Esti Lapokat*. 1861–1896 között országgyűlési képviselő, Tisza Kálmán bizalmasa, 1863–1882 között *A Hon* című tekintélyes napilapjával Tisza politikáját szolgálta. 1880-tól kevesebbet foglalkozott politikával. Ötvenéves írói jubileumának megünneplése (1894) művelődéstörténeti jelentőségű; műveit százkötetes díszkiadásban jelentették meg (1894–1898), s értük százezer forint „nemzeti ajándékot” vett át. 1904-ben temetését nemzeti gyász kísérte. Első írói korszaka 1850–1865 közé tehető (*Egy magyar nábob*, *Kárpáthy Zoltán*, *Az új földesúr*). Világára a francia romantika hatása, külön alakok, titokzatos környezet bemutatása a jellemző, de hamar nemzetibb, egyénibb stílust hozott létre, amelyben a kis dolgok hű megfigyelése, a túlaradó érzések, az anekdoták, életképek, a népmesék világa is megjelenik. Stílusváltásról, egyúttal új fellendülésről tanúskodik a kiegyezést követő bő évtized (1867-1880) regénytermése (*A kőszívű ember fiai*, *Fekete gyémántok*, *Az arany ember*). Az addigi, reformkort idéző héroszok után vált Jókai Mór kedvelt alakjává a munkásbarát ipari vállalkozó, a lángeszű feltaláló vagy diplomata. Megjelent regényeiben a modern nagyvárosi élet (Bécs, Párizs, Róma és a kibontakozó Budapest) nagyszabású rajza, valamint a természettudományos fantasztikum (*Fekete gyémántok*, *A jövő század regénye*). Írói harmadvirágzása a 90-es évek első felére esik (*A gazdag szegények*, *A tengerszemű hölgy*, *Sárga rózsa*). Széles olvasóközönséget nevelt, nemzetivé tette a regény műfaját, erősen hatott az írókra még a XX. század kezdetén is (Mikszáth Kálmán, Bródy Sándor, Gárdonyi Géza, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső). Életműve

nemcsak az irodalmi, hanem a társalgási nyelvet is formálta. Petőfi és Madách mellett 1940-ig ő számított külföldön a legolvasottabb magyar alkotónak.

<https://art7.hu/irodalom/jokai-mor/>

<https://mek.oszk.hu/00800/00844/html/jokai55.htm>

<https://mek.oszk.hu/00800/00844/html/jokai53.htm>

24. **5 éve hunyt el CSUKÁS ISTVÁN** (1936 – 2020) költő, író. Életének meghatározó élménye a kisújszállási gyerekkor, apja kovácsműhelye, majd a békéstarhosi zeneiskola. Hegedűművészeket készült. Érettségi után a jogi egyetemre vették fel, majd egy idő után átment a bölcsészkarra, de tanulmányait nem fejezte be. 1978-tól 1985-ig a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó főszerkesztője, 1989-től 1991-ig szerkesztőbizottsági tag az *Új Idő* című lapnál. Az ifjúsági irodalomért nemcsak a könyvkiadásban tevékenykedett, hanem a gyermeklapok szerkesztésében is részt vállalt. Alapító szerkesztője – Kormos Istvánnal – a *Kincskereső*nek, egy ideig a *Kölyökmagazin* szerkesztőbizottságának az elnöke, majd a *Piros Pont* főszerkesztője. Leghíresebb figurái: Mirr-Murr, Süsü, Pom Pom, a Nagy Ho-ho-ho-horgász, Oriza-Triznyák. 1975-ben a hollywoodi X. televíziós fesztiválon a *Keménykalap és krumpliorr* című játékfilm megkapta a *fesztivál nagydíját* és *Az Év Legjobb Gyermekfilmje* címet is.

https://www.youtube.com/watch?v=Jkc9xABqx_M

<https://www.youtube.com/watch?v=jryMuQUA3aQ>

Március

3. **50 éve hunyt el NÉMETH LÁSZLÓ** (1901–1975) író, műfordító, a XX. századi magyar próza megújítója, s különösképp az esszében és regényben európai szintű művelője. *„Engem a regényírásban az vonz, s innen regényeim viszonylagos unalma, hogy ezt az építkezést semmiféle irodalmi műfajban, tudományos munkában sem lehet olyan nagyszerűen követni, mint a regényírásban.”* Magyar–francia szakos bölcsészként indult, de 1920 tavaszán átiratkozott az orvoskarra. Az egyetem elvégzése után (1925) orvosként dolgozott. A *Nyugatban* megjelent pályadíjnyertes novellája, a *Horváthné meghal*. 1929-ben a *Napkeletben* jelent meg első regénye (*Emberi színjáték*). Babits barátságába fogadta, Németh László a *Nyugat* vezérkritikusa lett. 1932-ben szakított Babitscsal és a *Nyugattal*; kiadta egyszemélyes folyóiratát, a *Tanút*. 1934-ben Fülep Lajossal és Gulyás Pállal megindította a *Választ*. A háborús években a *Kelet Népe*nek, Zilahy Hidjának és a *Magyar Csillagnak* a munkatársa. Tanulmányait *A minőség forradalma* címmel gyűjtötte kötetbe (1940). 1947-ben megjelent *Iszony* című regénye. Az ötvenes években némaságra volt ítélve, csak műfordításai jelenhettek meg. *Galilei* című drámáját 1956. október 20-án mutatta be a Katona József Színház. Utolsó alkotói korszakában Sajkodon rendezte be írói műhelyét. Regényeiben a realizmus klasszikus hagyományát keresztezte a modern tudatregény esztétikájával. Fő

problémájuk az emberidegenség és szolgálaterkölcös ütközése és feloldási kísérlete. Az egyik változat az „üdv történet” a fejlődésregény foglatában, középpontban a „szent”, a „hős” alakjával (*Emberi színjáték*, 1944; *Utolsó kísérlet*, 1969; *Égető Eszter*, 1956). A másik típus a „lélekmonódia”, mely a világból kiszoruló ember, a „szörnyeteg” belső állapotrajzára, szoborszerű jellemére összpontosít (*Gyász*, 1935; *Iszony*, 1947). Az *Irgalomban* (1965) e két irány egybefonódik. Műfaji tekintetben mindegyik a társadalmi, lélektani, mitológiai és lírai regény határeseté. Drámáiban követi a klasszikus görög dráma lényegre szorítottágát, de a végzetet az emberi természettel azonosítja. Társadalmi drámáiban a szociális büntudat és édenalapító törekvés összeütközését, a cselekvési lehetőségeitől megfosztott, a családi „jó érzések hínárjában” vergődő értelmiségi ember vívódását jelenetezi. (*Villámfénynél*, 1936; *Papucshős*, 1934; *Mathiász-panzió*, 1940–45; *Szörnyeteg*, 1953; *Nagy család*, 1962–64) Történelmi drámáiban az igazságkereső hőst állítja szembe korának kicsinyességével, értetlenségével, valamint önnön emberi gyengeségével. (VII. *Gergely*, 1939; *Széchenyi*, 1946; *Galilei*, 1953; *Az áruló*, 1954; *A két Bolyai*, 1961; *Gandhi halála*, 1963). Németh László alapvető célkitűzése egy tudat kialakítása: „*amit én egy regényben elő próbálok állítani, az az olvasóval megélelt tudat, amelyben éppúgy ott van mindennek a helye, mint az ő tudatában. Ezért van a főhősnek nálam nagyobb jelentősége, mint más regényíróknál, ezért kelti több regényem is, távolodóban, egyetlen alak, egy szobor benyomását. Mert mi más az igazi szobor is, ha nem egy tudat vonalakra, anatómiáira lefordítva*”.

„*A regény apró vonásokból növeszt ki emberfeletti vonásokat, ezért alkalmas hősének a nő.*” (Németh László)

11. **50 éve** hunyt el VÁRKONYI NÁNDOR (1896–1975) író, irodalom- és művelődéstörténész, akit Németh László „Pécs szent emberének” nevezett. Egyik elindítója és szerkesztője a *Symposion* című lapnak. 1924-től nyugdíjazásáig a pécsi Egyetemi Könyvtár munkatársa. A két világháború között Hamvas Bélával és Kodolányi Jánossal együtt a filozófiai-szellemi élet kutatója, az irodalomtörténet megújítója. „... *Kultúrhistóriát írok, vélek írni, a kultúrhistoria nem azonos a filozófiával. Ha filozófiailag akarnám meghatározni azt a munkát, amit végezni akartam, nagyon rövidre fogva, ezeket mondhatnám: hasonlíthatnám Teilhard de Chardinhez, aki most - tudjuk - egy új kultúrfilozófiát adott, amit mindenki ismer. Az ő kultúrfilozófiáját úgy foglalhatnám össze: ő hominizálni akarja a Mindenséget, emberiesíteni. Minden "emberi" a kozmoszban. (...) én divinizálni akarom az embert. A kozmosz hominizálása, az ember, mint a kozmosz középpontja filozófiailag végrehajtható-, értelmezhető-e? Ez az elmélet megvalósítható-e filozófiailag? Ezt nem tudom. De, hogy az embert, az emberben lévő istenit, mint a világnak, a kozmosznak egy részét meg lehet ragadni, azt bátorkodom kijelenteni és mint fő mondanivalómat hangsúlyozni.*” (Várkonyi Nándor vallomásából). Műveinek szabad, csonkítatlan megjelenése azonban csak 1989 után vált lehetségessé. A *Sziriat oszlopai* című tetralógiájában az emberiség múltját kutatja a mítoszok

segítségével. „... Követendő példa, legalábbis a magam számára így fogalmaznám meg: nem fölélni, kihasználni és elsorvasztani a körülöttem lévő életet, hanem megismerkedni vele. Visszaszerezni azt a harmóniát, amit az ember hite és hagyománya szerint a Paradicsomban élt meg. Ezt magasabb rendű és szebb célnak tartom, de természetesen megvalósíthatatlannak.”

<https://varkonyinandor.hu/>

15. A **magyar sajtó napja**, mivel 1848-ban ezen a napon nyomtatták a magyar sajtó első szabad termékeit, a *Tizenkét pontot* és a *Nemzeti dalt*.
21. A **költészet világnapja**. Az ünnepnapot az UNESCO támogatásával hozták létre azzal a céllal, hogy a költészet eszközeivel támogassák a nyelvi különbségeket, esélyt adva a kis nyelvek fejlődésének.
25. **20 éve** hunyt el **KERTÉSZ ERZSÉBET** (1909–2005) író. Többnyire lányregényeket írt, amelyek az emlékezetes *Csíkos könyvek* sorozatban jelentek meg. Életrajzi munkái a világ- és a magyar történelem nőalakjairól szólnak. Nevéhez kötődik egyebek mellett *Teleki Blanka*, *Szendrey Júlia*, *Kossuth Zsuzsanna* életrajza, a *Vilma doktorasszony* (Hugonnai Vilmáról, az első magyar orvosnőről) és a *Csipkebolt Brüsszelben* (Podmaniczky Júliának, Jósika Miklós feleségéről) című könyv. Utolsó kötete saját életrajzi regénye, amely csak néhány évvel halála előtt jelent meg *Fiút vártak, lány született* címmel.
27. **Színházi világnap**. A Nemzetközi Színházi Intézet ajánlatára 1978-tól a világ valamennyi országában köszöntik e napot: egy kiemelkedő művész fogalmazza meg világnapi üzenetét, amelyet fölolvassanak a világ színházaiban. A színházi világnap célja, hogy felhívja a figyelmet a színházművészet – és tágabb értelemben a kultúra – fontosságára, tisztelegjen a színészek, a színházi dolgozók előtt, kérje a közönség szeretetét és támogatását.
31. **125 éve** született **SZABÓ LŐRINC** (1900–1957) költő, műfordító. Miskolcra indult, Debrecenben tanult, majd 1918 végén költözött Budapestre, 1919-ben megkezdte, de ősszel abba is hagyta egyetemi tanulmányait. 1920-ban Babits Mihályt kereste fel verseivel, aki titkárává nevezte ki, barátságába, sőt másfél évre lakásába is fogadta. 1921-ben Mikes Lajos lányát, Mikes Klárát vette feleségül; e révén lett *Az Est* munkatársa. A harmincas években közel került a népi írók mozgalmához. Mivel Horthy Miklós és Teleki Pál sajtókíséretében két ízben is a hitleri Németországba utazott, sőt 1942-ben részt vett a náci kultúrnyilvánosság fontos eseményén, a weimari költőnapon, 1945 után vizsgálati fogságba került, felelősségre vonták, és évekre az irodalmi élet periferiájára szorult. Ebben az időszakban teljesedett ki műfordítói munkássága, amely az egyik legjelentősebb a magyar irodalomban: többek között Villon, Shakespeare, Molière, Goethe, Baudelaire és Verlaine műveit fordította. Már induló kötetei sikert arattak: verseiben a klasszikus modernség és az expresszionizmus hatásait integrálva új költői nyelven, újrealista vonásokkal szólalt meg. Kabdebó Lóránt 1926-ra teszi az első választóvonalat

Szabó Lőrinc pályáján, amit hat kötet nélküli év követ, majd 1932-ben készül el a következő, már érett alkotói megszólalás. A szakma ezt a dátumot, az ekkor megjelenő *Te meg a világ* kötetet tartja a mai napig a költő legértékesebb poétikai formációjának. E mellé tehető az 1947-ben megjelenő *Tücsökzene*, amely mint „önéletrajzi versciklus” életrajziságával új utat nyit a magyar líra számára. „Nem kevesebbet vállal Szabó Lőrinc a húszas évek végére költészete feladatául, mint az ember helyének, a személyiség megvalósulási lehetőségének vizsgálatát abban a történelmi helyzetben, amikor a polgári világ – úgy látszott – kimerítette a történelme során kínálkozó szereplehetőségeket, mindinkább a szerepek visszavételére, a parancsoknak kiszolgáltatott, egyéniségüket megtagadó tömegember alakítására van csak esély. A Dichter már csak a Führer – ahogy ő nevezi, a „világ kapitányai” – pusztító megjelenését tudatosíthatja. Szabó Lőrinc költészetében tudomásul véve és megszenvedve a szereplehetőségeknek ezt a megszűnését, mégis fenntartja az önelvű személyiség igényét. Bárha ez a lehetetlen megkísértése, mert nem fogad el semmilyen messianisztikus reménykedést, nem választja szét időben kora történelmi adottságát és a személyiségmegvalósítás tervét. Nem tesz különbséget a reménytelen jelen és az azt felváltó, megváltoztató, újfajta lehetőségeket ígérő jövő között, hanem a valóságélemzés negatív eredményét és a mégis vágyott lehetőségeket egyazon jelen időben szembesíti egymással. Így versében két szemlélet testesül meg: a kiteljesedni akaró lázadóé és az ennek kudarcait figyelő, skeptikus elemzőé. A személyiség épp ebben az egymásnak feszülő, egymást ellenpontoszó, de ki is egészítő dialógusban fogalmazódik meg, a társadalomban való önmegvalósítás helyett a tudatban, látomás formájában. Számára az alkotás ekkortól: a tények és igények egymást ellenpontoszó kétségbeesett párbeszédének poétikai alkalma. E dialógus során létrehozza az önmegszólító versforma egy sajátos válfaját, melyben a költő egyenlő eséllyel hagyja szóhoz jutni az önmegvalósításra törekvő és az ennek lehetetlenségét tudatosító szólamokat. A két szólam ugyanakkor nem zárja ki egymást, nem poláris ellentétükben ragadja meg őket – párhuzamos síkokban léteznek. Az egyik cselekvő jellegű: a vágyak síkján jelentkezik, szerepeket vesz fel és lázad a külvilág nyomása ellen; a másik szemlélődő jellegű: a külvilág öröknek látott szövevényét tudomásul veszi, és skeptikusan beletörődik a változtathatatlanba. Magam az egyik szólamot az aktorénak neveztem, a másikat a nézőének, mindkettő azonos eséllyel van jelen e versekben, a tudatban lezajló „tükörszínháték” egyformán szükséges szereplői ők.” (Kabdebó Lóránt) Szabó Lőrinc kitűnő esszéista és kritikus; tanulmányainak tárgyköre a világirodalom klasszikusaitól magyar mestereken, kortársakon át líraelméleti kérdésekig terjed (*A költészet dicsérete*, 1967). Műfordítói életműve jónéhány szépirodalmi műfajt felölel, legismertebbé az *Örök barátaink* című gyűjteménye vált. Különleges értékűek saját verseihez fűzött magyarázatai (*Vers és valóság*). „A költészet a teljes ember megnyilatkozása, az érző és gondolkodó igaz emberé. Igazi mivoltában senkitől sem lehet idegen” (Szabó Lőrinc)

<https://www.szabolorinc.hu/>

Az Egy álmai

Mert te ilyen vagy s ők olyanok
és neki az érdeke más
s az igazság idegállapot
vagy megfogalmazás
s mert kint nem tetszik semmi sem
s mert győzni nem lehet a tömegben
s ami szabály, mind nélkülem
született:
ideje volna végre már
megszöknöm közületek.

Mire várjak még tovább, a jövőt
lesve alázatosan?
Fut az idő, és ami él,
annak mind igaza van.
Én vagy ti, egyikünk beteg;
és mégse nézzem a fegyvereket,
hogyan szeretet vagy gyűlölet
közelít-e felém?
Ha mindig csak megértetek,
hol maradok én?

Nem! nem! nem bírok már bolond
szövevényben lenni szál;
megérteni és tisztelni az őrt
s vele fájni, ha fáj!
Aki bírta, kibogozta magát
s megy török közt és törökön át.
Ketten vagyunk, én és a világ,
ketrebben a rab,
mint neki ő, magamnak én
vagyok a fontosabb.

Szökünk is, lelkem, nyílik a zár,
az értelem szökik,
de magára festi gondosan
a látszat rácsait.
Bent egy, ami kint ezer darab!
Hol járt, ki látta a halat,
hogyan a háló megmaradt
sértetlenül?
Tilalom? Más tiltja! Bűn? Nekik,
s ha kiderül!

Bennünk, bent, nincs részlet s határ,
nincs semmi tilos;
mi csak vagyunk, egy-egy magány,
se jó, se rossz.

Rejtőzz mélyre, magadba! Ott
még rémlik valami elhagyott
nagy és szabad álmom, ahogy
anyánk, a végtelen
tenger, emlékként, könnyeink
s vérünk savában megjelen.

Tengerbe, magunkba, vissza! Csak
ott lehetünk szabadok!

Nekünk többé semmit sem ad
ami kint van, a Sok.

A tömeggel alkudni ha kell,
az igaz, mint hamu porlik el;
a mi hazánk az Egy, amely
nem osztozik:
álmodjuk hát, ha még lehet,
az Egynek álmait!

Április

2. **A gyermekkönyvek nemzetközi napját** 1967 óta tartják világszerte Hans Christian Andersen dán meseíró születésnapján. Az ünnep célja, hogy a gyermekekkel megszerettség az olvasást, a könyveket. Minden évben más-más ország vállalja az eseménysorozat szponzorálását, nevezetesen az adott ország megfogalmazza a nap jelmondatát, felkér egy neves író, hogy ez alkalomból küldjön üzenetet a világ gyermekeinek, s egy képzőművészt, hogy tervezzen plakátot.
11. **A költészet napját** József Attila születésnapjára emlékezve ünnepeljük ezen a napon. Irodalmi estekkel, könyvbemutatókkal, költőtalálkozókkal, képzőművészeti kiállításokkal tisztelgünk a magyar líra előtt.

József Attila: Az Isten itt állt a hátam mögött

Az Isten itt állt a hátam mögött
s én megkerültem érte a világot

.....
.....

Négykézláb másztam. Álló Istenem
lenézett rám és nem emelt föl engem.
Ez a szabadság adta értenem,

hogy lesz még erő, lábra állni, bennem.
 Úgy segített, hogy nem segíthetett.
 Lehetett láng, de nem lehetett hamva.
 Ahány igazság, annyi szeretet.
 Úgy van velem, hogy itt hagyott magamra.

Gyöngye a testem: óvja félelem!
 De én a párom mosolyogva várom,
 mert énvelem a hűség van jelen
 az üres űrben tántorgó világon.

125 éve született MÁRAI SÁNDOR (1900–1989) író, költő, újságíró. Gimnáziumi tanulmányait Kassán és Eperjesen végezte, majd a fővárosba ment, és a *Budapesti Naplónál* kezdett dolgozni. 1919 októberében Berlinbe, majd Frankfurtba költözött, hogy egyetemi tanulmányokat folytasson. Munkatársa volt a *Frankfurter Zeitung*nak. Rendszeresen küldte haza magyar nyelvű tárcáit, Franz Kafka első magyar fordítója, s az elsők között írt is róla. 1928-ban hazaköltözött, ekkortájt kezdett foglalkozni regényírással. Nagy hatást tett szemléletére Thomas Mann és Krúdy Gyula álmvilága. Első igazán sikeres regényeiben a konvenciók elleni lázadás lehetőségeit és bukását ábrázolta lélektani igénnyel. 1933-ban Berlinben nyomon követte Hitler hatalomátvételét. A nácizmus valóságáról a *Messias a Sportpalastban* (1933) című írásában számolt be, amely az egyik legremekebb magyar Hitler-paródia. 1934-ben jelent meg élete fő művének tekinthető, az *Egy polgár vallomásainak* első kötete, amellyel a magyar próza élvonalába került. A II. világháború utolsó éveit visszavonultságban töltötte, jórészt irodalmi tevékenységének élt. Megállás nélkül írta *Naplóját* (1946). 1948-tól haláláig emigrációban élt. Lírikusnak indult, a *Halotti beszéd* (1950) című verse a magyar líra kiemelkedő remeklése, a hazátlanság és a kivetettség fájdalmának kivételes hitelű megszólaltatása. Cikkeiben szívósan küzdött a polgári életértékek megmaradásáért. Színművei közül a *Kalandot* a Nemzeti Kamara Színház mutatta be, *A kassai polgárokat* (1942) a Nemzeti Színház. Regényei közül *A zendülők* (1930), az *Egy polgár vallomásai* (1934), a *Féltékenyek* (1937) és a *Sértődöttek* (1947) alkotják az egyik tömböt, amelyet élete végén *A Garrenek műve* (1–2, 1989) címmel rendezett ciklusba. Ezekben a polgár szerepe mellett tesz hitet, s nagy erővel ábrázolja az erőszak és a tömegszellem romboló hatását. Stílusbravúrként tartják számon a *Szindbád hazamegy* (1940) és a *Vendégjáték Bolzanóban* (1940) című regényeit. Külön fejezetét alkotják életművének *Naplói*, amelyekben értelmezte a művészetet, ismételten szembeszállva a tömegkultúrával, a reklámmal és a giccsel, különös erővel fogalmazva meg életének vezérgondolatát: a művész sosem lehet áruló.

A remekműről és a tündérről

„Ahhoz, hogy egy emberi alkotás remekbe sikerüljön, s időtlen ragyogással kápráztassa és gyönyörködtesse az embereket, a tehetség, a téma, a kivitel tökéletessége mellett kell valami más is. A remekműben van valamilyen tündéri elem is, mely csodálatos fényével átsugárzik az egészen, oly gyöngéden és megejtően, mint ahogyan az északi fény világít a nyári éjszakában, valószerűtlenül s mégis fényszerűen, mert látni és olvasni is lehet mellette. A remekmű legyen valóságos, pontos, okos, céltudatos, arányos, gondosan megmunkált, hűségesen kivitelezett – s legyen még valami más is. Tündéri is legyen. S minden öntudatosság mellett önfeledt is legyen. Mérnöki szabályok szerint épüljön, de káosz is legyen benne, egy kávéskanálra való az ősködből, mely a csillagképek nyomában porzik, arany szemcsékkel. Tündéri nélkül csak „nagy” vagy „tökéletes” művek vannak. Az igazi remekmű néha nem is olyan tökéletes. Csak sugárzik, a „csak álom” is benne van, a csillagok fénye, a tündéri. S a feladatnak ez a része, amikor a művész már nem tud művén segíteni; az utolsó ecsetvonást, a tündérit az Isten végzi el.” (Márai Sándor: Füveskönyv (1943) – részlet)

14. **75 éve született ESTERHÁZY PÉTER** (1950–2016) író. A budapesti Piarista Gimnáziumban érettségizett 1968-ban. Az ELTE-n matematikusi diplomát szerzett, majd a Kohó- és Gépipari Minisztérium Számítástechnikai Intézetében dolgozott. 1978-tól szabadfoglalkozású író, a hetvenes években indult írónemzedék jelentős tagja. Szellemi elődeit a Nyugat–Újhold (Kosztolányi–Ottlik) vonalon jelölte ki. Műveiben a posztmodern próza számos sajátossága fellelhető (idézet- és utalástechnika, önreferencialitás, metanyelvi kiszólások, intertextualitás stb.). Munkásságát két fő műve tagolja három részre. A *Termelési-regény (kissregény)* (1979), ez az ironikus-szatirikus kettős regény emelte Esterházy Pétert a magyar irodalom élvonalába. Párhuzamosan íródik az alapvetően önéletrajzi regény és a regény önéletrajza: a regény regénye. Mindez egy „főszöveg” és az – egyébként jóval nagyobb terjedelmű – jegyzetapparátus formáját veszi fel, létrehozva ezzel egy sajátos, posztmodern jellegű intertextuális erőteret. Hasonló törekvések jellemzik második fő művét, a *Bevezetés a szépirodalomba* című írásműsorozatot is. Képregénytől anekdotagyűjteményig, automatikus írásműtől cizellált stílusimitációig sok minden megtalálható benne, olyan klasszikus avantgárd gesztusok is, mint Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének lemásolása egyetlen papírlapra. Nagy feltűnést keltett és sok találgatásra adott okot a Csokonai Lili név alatt megjelent fiktív önvallomás (*Tizenhét hattyúk*, 1987), amelynek hőse, Weöres Sándor *Psychéjének* mai utódja, stilizált XVII. századi nyelven mondja el merőben mai történetét. A nyolcvanas évek vége felé Esterházy Pétert egyre inkább foglalkoztatta a Kosztolányi-féle értelemben vett hírlapírás. A *Hrabal könyvében* (1990) a főszereplő (és narrátor) saját felesége, címzettje pedig (a „második személy”, akihez az első beszél) Bohumil Hrabal. A *Hahn-Hahn grófnő pillantása* (1991), e sajátos, többretegű utazóregény újabb nyitást jelentett Esterházy Péter pályáján. A *Harmonia caelestis* (2000) továbbra is

szövegdarabokat, családtagokat, hagyományokat kelt életre – az ismétlődés legkülönbözőbb alakzataiban. A *Harmonia* – a *Termelési-regény*hez hasonlóan – két részből áll, melybe az európai történelem minden fontos és igen sok lényegtelennek tűnő – megtörténtként tanult és kitalált – eseménye belefér. Ez a hagyomány azonban nem önmagától keletkezik, csakis e regény kedvéért jön így létre. A figurák ismétlődő szövegelemekből, közmondásokból, beszédmódokból létesülnek, így Esterházy újraírja, de le is rombolja a családregeényt. A *Javított kiadásban* (2002) úgy íródik bele az Esterházy-szövegbe az apa ügynöki jelentése, mint egy számítógépes programba a vírus, amely végül felfalja a programot – így nagy erővel jelenik meg a fikció a fikcióban, valóság a fikcióban gondolatköre. Könyvei szinte a világ minden nagyobb nyelvén olvashatók. *„Alkotni talán nem jelent mást, mint a szeretet útjain tűnődni: kit, mikor, hol érint meg a szeretet.”* (Esterházy Péter)

„Fegyverek közt hallgatnak a múzsák. Egy izgatott, türelmetlen társadalom nem szereti az oktalán dolgokat. Márpedig az irodalom ilyen, ok nélküli. A türelmetlen társadalom a hasznosat keresi. Az irodalomban is azt keresi, ami hasznos. És hát, aki keres, talál. De az irodalom maga erre nem sandíthat. Az irodalomnak nincsen célja. Az irodalom nem olyan, mint ahogy a tévében látszik. Hogy színes, kicsit szélesvásznú és megnyugtat és fölemel. A központi fűtés és a lottó ötös, az ilyen, megnyugtat és fölemel.” (Esterházy Péter)

https://reader.dia.hu/document/Esterhazy_Peter-A_halacska_csodalatos_elete-315

https://reader.dia.hu/document/Balassa_Peter-Segedige-39788

https://www.youtube.com/watch?v=9eKhC6qC_uc

<https://wmn.hu/kult/62388-egy-bizonyos-szint-folott-nem-sullyedunk-bizonyos-szint-ala-esterhazy-peter-legfrappansabb-gondolatai>

23. **A könyv és a szerzői jogok napja** annak emlékére, hogy április 23-án halt meg William Shakespeare és Miguel de Cervantes. A nap célja, hogy felfedezzük az olvasás szépségét, és ösztönözzük egymást a könyvek forgatására.
30. **40 éve hunyt el TÖRÖK SÁNDOR** (1904–1985) író, műfordító. Visszaemlékezései a *Csak egy kis kertem szerettem volna* című kötetében jelentek meg. 1934-től sorra jelentek meg mesekönyvei, amelyek közül legismertebb a *Kököszi és Bobojsza*, a *Csilicsala csodái* és a *Gilikoti*. A második világháború után a rádióhoz került, ahol *Ünnepi levelek* című sorozatát szerkesztette, mely a világ vezető tudósait, művészeit szólaltatta meg. 1951-től a Tankönyvkiadó szerkesztője. Nagy sikert arattak Palásthy György rendezésében a *Hahó, Öcsi!* és a *Hahó, a tenger!* című filmadaptációi.

Május

14. **100 éve** született NEMESKÜRTY ISTVÁN (1925–2015) író, irodalom- és filmörténész. Munkássága elsősorban a XVI–XVII. századi magyar irodalomtörténetre, valamint a XX. századi magyar filmtörténetre terjedt ki.
18. **30 éve** hunyt el BOR AMBRUS (1921–1995) író, műfordító. Negyvenévesen jelentkezett első önálló kötetével, *A nagykorúság órája* (1961) című elbeszélés-gyűjteménnyel. A könyv novelláit közös motívum köti össze: olyan sorsfordító pillanatot, döntő felismerést él át mindegyik főhős, amely után már nem gondolkodhat, élhet ugyanúgy, mint azelőtt. 1969-től a Magvető Könyvkiadó szerkesztője, 1976-tól főszerkesztője.
19. **30 éve** hunyt el PÁSKÁNDI GÉZA (1933–1995) erdélyi író, költő, drámaíró. Kolozsvárott az *Utunk* című irodalmi lapnál is dolgozott. 1957-ben letartóztatták, és az állam és közrend elleni izgatás vádjával hat év börtönre ítélték. 1974-ben települt át Magyarországra. Sok műfajú íróként egyaránt kedvelte a verset, a drámát, a novellát, az esszét, a regényt. Jelentős gyermekirodalmi munkássága. *A szalmabábuk lázadása* című meseregényét (1985) Palásthy György filmesítette meg 1999-ben. A *Weisskopf úr, hány óra* című novellájából Bacsó Péter rendezett filmet *Hány az óra, Vekker úr* címmel (1985).
- <https://kepmas.hu/hu/paskandi-geza-erdelyi-iro-kolto-es-p-sebok-anna-hazaspar-paskandi-agnes>

Június

10. **400 éve** született APÁCZAI CSERE JÁNOS (1625–1659) erdélyi protestáns nevelő, az első magyar enciklopédista. Gyulafehérváron, majd hollandiai egyetemeken tanult, ahol megismerte Descartes és Ramus filozófiáját. Teológiai doktorátust szerzett. Még Hollandiában írta első nemzeti nyelvű enciklopédiánkat, amely 1655-ben Utrechtben jelent meg. A *Magyar Encyclopaedia* főként természettudományos, bölcséleti, matematikai kérdésekkel és az ember által létrehozott „csinálmányok”-kal foglalkozik; egyik nagy jelentősége a magyar szakkifejezések használata, miáltal az enciklopédikus ismeretek a latin nyelvet nem ismerő köznép számára is hozzáférhetővé váltak. Apáczai nevéhez fűződik az első magyar nyelvű logika megalkotása (*Magyar logikácska*); felismerte a logikus gondolkodás kiemelkedő fontosságát. Apáczai 1656-os, *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról és a magyaroknál való barbár állapotuk okairól* című beszédében fejtette ki hitvallását: az iskola nem csupán téglafal vagy berendezés, hanem elsősorban „tanítók és tanulók rendezett társulása, akik az emberi életkörülmények szempontjából hasznos és szükséges ismereteket tanítanak és tanulnak”.
25. **A Karinthy-gyűrű átadása**, amelyre 1975 óta minden évben Karinthy Frigyes születésének évfordulóján kerül sor. A Magyar Rádió elnöke adományozza a Rádiókabaré kiemelkedő teljesítményt nyújtó szerzőinek, előadóinak.

2024

Augusztus

13. **175 éve, 1849-ben a Görgei Artúr vezette honvédsereg letette a fegyvert** az orosz haderő előtt Világosnál. Ezzel véget ért az 1849–49. évi forradalom és szabadságharc.
<https://ujkor.hu/content/a-szabadsagharc-vegnapjai-es-a-vilagosi-fegyverletetel>
20. **75 éve, 1949-ben** Magyarország neve hivatalosan **Magyar Népköztársaság** lett, e nevet 1989. október 23-ig viselte.
29. **275 éve** hunyt el **BÉL MÁTYÁS** (1684–1749) a XVIII. századi magyar és szlovák tudomány kiemelkedő alakja, aki nyelvészettel, történelemmel és földrajzzal is foglalkozott. Tanulmányait Losoncon kezdte, majd Alsósztrégován, Besztercebányán, Pozsonyban, Veszprémben, Pápán folytatta. Felsőfokú tanulmányait Halléban fejezte be, ahol teológiát és orvostudományt hallgatott. Először Besztercebányán tanított, majd a pozsonyi evangélikus líceum igazgatója lett. 1719-től haláláig egyúttal a helyi evangélikus gyülekezet lelkésze. Legjelentősebb munkája az öt kötetes *Notitia Hungariae novae historico-geographia* (magyarul: Az új Magyarország történeti-földrajzi ismertetése), amely az akkori Magyarország tíz megyéjének leírását tartalmazza Mikoviny Sámuel királyi kincstári mérnök térképeivel.

Szeptember

8. **475 éve, 1549-ben** I. Ferdinánd megbízottjai és Fráter György **megkötötték a titkos nyírbátori egyezményt**, amelynek értelmében Izabella királyné és kiskorú fia, János Zsigmond kárpótlás fejében lemondtak Erdélyről és az általuk uralt tiszai részekről Ferdinánd javára.
15. **100 éve** született **LÁZÁR GYÖRGY** (1924–2014) magyar kommunista politikus. Az MSZMP 1975-ös márciusi kongresszusán beválasztották a párt legfelsőbb vezetésébe, a Politikai Bizottságba, majd májusban az Elnöki Tanács miniszterelnökké nevezte ki. E tisztséget 1987-ig töltötte be.
24. **75 éve, 1949-ben** a népbíróság népellenes bűntett és hűtlenség vádjával **konceptiós perben elítélte Rajk László** volt kommunista belügyminisztert, valamint Szónyi Tibort és Szalai Andrást.
27. **175 éve, 1849-ben** Klapka György tábornok aláírta a **komáromi erőd kapitulációjára** vonatkozó megállapodást.
<https://ujkor.hu/content/az-1848-1849-es-forradalom-es-szabadsagharc-epilogusa-a-komaromi-erod-kapitulacioja>

Október

6. Az **aradi vértanúk emléknapja**, mivel 1849-ben ezen a napon végeztek ki Aradon 13 honvéd főtisztet: Lázár Vilmost, gróf Dessewffy Arisztidet, Kiss Ernőt, Schweidel Józsefet, lovag Poeltenberg Ernőt, Török Ignácot, Láhner Györgyöt, Knézich Károlyt, Nagysándor Józsefet, gróf Leiningen-Westerburg Károlyt, Aulich Lajost, Damjanich Jánost, gróf Vécsey Károlyt, valamint Pesten, a mai Szabadság tér helyén álló Újépületben gróf Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.

<http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1849-oktober-6-az-aradi-vertanuk-es-batthyany-lajos-kivegzese/>

8. **150 éve** született gróf **BETHLEN ISTVÁN** (1874–1946) jogász, politikus, 1921 és 1931 között Magyarország miniszterelnöke. Felsőbb tanulmányait a bécsi Theresianumban kezdte, majd a budapesti egyetem jogtudományi karán folytatta, később pedig a Mosonmagyaróvári Gazdasági Akadémiát is elvégezte. Az erdélyi politikai életbe már a XIX. század utolsó éveiben bekapcsolódott, 1901-ben pedig országgyűlési képviselőnek is megválasztották. A trianoni békeszerződést követő politikai és gazdasági válság idején lett miniszterelnök. Konzervatív politikusként Bethlen arra törekedett, hogy stabilizálja az országot, helyreállítsa a nemzetközi kapcsolatokat és enyhítse a trianoni béke területi veszteségeinek hatásait. Fontos lépése volt a Bethlen–Peyer paktum megkötése, amely lehetővé tette a szociáldemokrata párt működését cserébe a politikai stabilitásért. Kormányzása alatt Bethlen sikeresen konszolidálta az ország gazdaságát, amely magában foglalta a nemzetközi kölcsönök megszerzését és az ipar fejlesztését. Ugyanakkor belpolitikája tekintetében egy autoriter, de alkotmányos rendet alakított ki, ahol a politikai pluralizmus korlátozott volt. A parlamentarizmus megtartása mellett erőteljesen korlátozta a szélsőségek térnyerését, így a kommunisták és a szélsőjobboldaliak befolyását is. Az 1930-as évek elején a világgazdasági válság megingatta a Bethlen-kormányt, és végül 1931-ben lemondásra kényszerült. Bár hivatalosan visszavonult, továbbra is jelentős befolyással bírt a magyar politikára. 1945 áprilisában a szovjet csapatok Magyarországra való bevonulását követően a Szovjetunióba hurcolták, pár hónappal később egy moszkvai börtönben hunyt el.

<https://mult-kor.hu/ki-volt-grof-bethlen-istvan-miniszterelnok-20161005>

13. **175 éve** született **LÁNG LAJOS** (1849–1918) magyar közgazdász, statisztikus, politikus. Jómódú iparoscsaládból származott, édesapja a porcelángyár alapítója volt. A pesti Piarista Gimnáziumban érettségizett, jogi tanulmányit a pesti tudományegyetemen és a Berlieni Egyetemen végezte. Több évtizedes politikai pályafutása során volt országgyűlési képviselő, a pénzügyminisztérium államtitkára, valamint Széll Kálmán kormányában

kereskedelemügyi miniszter. 1983-ban megalapította a Magyar Közgazdasági Társaságot, melynek elnöki tisztségét is betöltötte. Tudományos tevékenységének egyik legfőbb műve az 1913-ban kiadott *A statisztika története* című könyv, amelyben különféle népesedési elméletek összefoglalását adta.

23. **25 éve** hunyt el **HEGEDÜS ANDRÁS** (1922–1999) kommunista politikus, szociológus, Magyarország történetének legfiatalabb miniszterelnöke (1955–1956). 1950-től a pártvezetés tagjaként tevékenyen részt vett a kommunista diktatúra kiépítésében és fenntartásában. 1956. október 24-én a követeléseknek eleget téve átadta a hatalmat Nagy Imrének, de még hozzá köthető a statárium kihirdetése. Október 28-án ő írta alá a szovjet hadsereg 23-i behívásáról szóló, visszadátumozott kérelmet, majd Moszkvába emigrált. Itt érdeklődése a politikától egyre inkább a szociológia felé fordult és ezen a területen dolgozott 1958-as visszatérése után Magyarországon.

<https://ujkor.hu/content/aki-kihirdette-a-statariumot-1956-oktober-23-a-utan-hegedus-andras-palyakepe>

31. **425 éve** hunyt el **BÁTHORY ANDRÁS** (1563–1599) bíboros, hét hónapig Erdély fejedelme. Nagybátyja, Báthory István támogatásával fényes egyházi karriert futott be Lengyelországban. Unokatestvére Báthory Zsigmond lemondása után 1599-ben lett erdélyi fejedelem. Hiába próbált az törökök és a Habsburg Birodalom között egyensúlyozni, a Rudolf császár által felbujtott Mihály havasalföldi vajdával szemben csatát veszített és menekülés közben a székelyek meggyilkolták.
31. **600 éve** született **I. (JAGELLÓ) ULÁSZLÓ** lengyel (III. Ulászló néven, 1434–1444) és magyar király (1440–1444). Habsburg Albert halála után született fiával – V. Lászlóval – szemben a magyar rendek őt választották királlyá. Megkoronázni a Szent Koronával nem tudták, mert Albert özvegye Luxemburgi Erzsébet ellopatta azt. Uralkodását mindvégig konfliktusok terhelték, mivel a Habsburg-párt nem ismerte el uralmát. I. Ulászló uralmának központi kérdése a törökök elleni küzdelem volt. Az 1443-ban induló hosszú hadjáratban Hunyadi János vezetésével sikeres harcokat folytatott a törökök ellen, az 1444-es váradi béke jelentős eredményeket tartalmazott. Ennek ellenére Ulászló, a pápai követ buzdítására és a nemzetközi támogatásban bízva, nem sokkal később úgy döntött, hogy újra fegyvert fog a törökök ellen. A béke megszegése végzetesnek bizonyult: 1444. november 10-én a várnai csatában I. Ulászló serege súlyos vereséget szenvedett II. Murád szultán hadától. A király maga is elesett a csatában. Halála után az országban káosz alakult ki, és csak Hunyadi János kormányzói kinevezése hozott stabilitást.

<https://ujkor.hu/content/az-első-jagello-a-magyar-tronon-i-ulaszlo-uralkodasa>

November

4. **175 éve** született **LÓCZY LAJOS** (1849–1920) földrajztudós. Iskoláit Aradon, majd egyetemi tanulmányait 1869 és 1874 között a zürichi műegyetemen végezte. Ezt követően a Magyar Nemzeti Múzeum Ásvány- és Óslénytárának segédőre lett abban az időszakban, amikor a múzeum élén az a Pulszky Ferenc állt, akit a „dualizmus kultúrpapájának” is neveztek. Lóczy Lajos részt vett az 1877–80-as Széchenyi Béla vezette kelet-ázsiai expedícióban, és beutazta Kína nagy részét. Az itt összegyűjtött hatalmas anyagra alapozott monográfiája tette elismertté, amely jelentős szerepet játszott Belső-Ázsia és Nyugat-Kína geomorfológiai kutatásainak megalapozásában, és úttörő módon járult hozzá a térség fosszilis emlős- és puhatestű leleteinek részletes ismertetéséhez is. Munkásságában figyelemre méltóak a Balaton és környékének kutatására irányuló tudományos vizsgálatok is. 1891-ben a kezdeményezésére és vezetésével alakult meg a Magyar Földrajzi Társaság Balaton-Bizottsága, melynek célja a tónak és környékének lehető legszéleskörűbb tudományos elemzése volt (földrajzi, biológiai, etnográfiai, demográfiai szempontból). A mintegy húsz évig tartó kutatások eredményeit *A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei* című háromkötetes műben publikálta. Kiváló geográfusiskolát teremtett, a magyar földrajztudományt a világ élvonalába emelte. Nevesebb tanítványai között megtalálható gróf Teleki Pál is.

<https://ujkor.hu/content/tudos-aki-kinat-es-balatont-felterkepezte-loczy-lajos-elete>

5. **125 éve** született **RADÓ SÁNDOR** (1899–1981) magyar térképész és hírszerző, aki a második világháború idején a szovjet hírszerzés egyik legfontosabb európai ügynökéeként tevékenykedett. A háború alatt Svájcban irányította a "Dóra" néven ismert kémhálózatot, amely precíz információkat szolgáltatott a Vörös Hadsereg számára a német hadmozdulatokról. Kémtevékenysége kulcsszerepet játszott a sztálingrádi csata előkészítésében, és jelentős mértékben hozzájárult a szövetségesek sikeréhez. Radó kitűnő földrajzi ismeretei és térképészeti tudása révén pontos helyzetképet adott a német frontvonalakról, ami nélkülözhetetlen volt a szovjet stratégia kialakításában. Ennek ellenére a háború után Radót a szovjetek kémkedéssel vádolták és bebörtönözték, csak 1955-ben engedték szabadon. Hazatérve Magyarországra, nemzetközileg elismert térképészként dolgozott tovább.
14. **125 éve** hunyt el **TORMA ZSÓFIA** (1832–1899), az első magyar régész. Úttörő szerepet játszott a Kárpát-medence őstörténetének feltárásában. Erdélyben, a Tordos környékén végzett ásatásai során az egyik legjelentősebb neolitikus európai civilizáció nyomait tárta fel. Elsőként hívta fel a figyelmet a terület régészeti jelentőségére, különösen a megtalált agyagtáblák és kerámiák révén, amelyek szoros kapcsolatot mutatnak más korai európai kultúrákkal. Bár

munkáját kortársai gyakran mellőzték, ma már elismerik hozzájárulását a régészethez és a prehisztorikus írásrendszerek kutatásához.

20. **175 éve, 1849-ben** ünnepélyesen felavatták a **Széchenyi lánchidat** Pest és Buda között.

December

21. **75 éve, 1949-ben** ezen a napon helyzeték üzembe az **első ma is üzemelő trolibuszjáratot** Budapesten. (1933-tól 1944-ig működött már egy vonal a Bécsi úton, a Vörösvári út és az Óbudai temető között, amelyet a légitámadások károsítottak meg annyira, hogy meg kellett szüntetni.)

2025

Január

1. A **béke világnapját** 1968 óta, VI. Pál pápa kezdeményezésre ünneplik meg minden év első napján.

125 éve, 1900-ban vezették be az aranykoronát a forint helyett az Osztrák–Magyar Monarchiában.

11. **225 éve** született **JEDLIK ÁNYOS** (1800–1895) fizikus, feltaláló. 1818 és 1820 között bölcsészeti tanulmányokat folytatott a bencés rend győri líceumában, majd Pesten szerzett doktori címet 1822-ben. 1825-ben szentelték pappá. 1831-től a pozsonyi királyi akadémián tanított, majd 1840-től már a pesti tudományegyetem. Legjelentősebb találmánya az 1820-as években kifejlesztett elektromotor. Ez a találmány alapvetően különbözik a korábbi elektrosztatikus gépektől, mivel Jedlik olyan forgó elektromos gépet hozott létre, amely egyenárammal működött. Az ő nevéhez fűződik az öngerjesztés elve is, amely alapvető jelentőségű az elektromotorok és generátorok működésében. Emellett számos más találmányt és kísérleti eszközt is alkotott, például a szódavíz előállításához szükséges szifonszerkezetet. Egész életét a tudomány szolgálatába állította, és komoly szerepet játszott a modern magyar fizika megalapozásában. Számos tanulmányt és tankönyvet írt, amelyek generációkat neveltek a természettudományokra. Jedlik Ányos már életében rendkívüli tiszteletnek örvendett, de szerénysége miatt sok találmánya sokáig nem vált ismertté. Halála után munkásságát a nemzetközi tudományos világ is elismerte, és ma őt tekintik az elektromotor egyik első feltalálójának.

22. **225 éve** született **JESZENÁK JÁNOS** (1800–1849) magyar politikus, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc vértanúja. Arisztokrata családból származott, jogi tanulmányait szülővárosában, Pozsonyban és Nagyszombatban végezte. Már fiatalon aktívan részt vett a közéletben, 1839-ben országgyűlési követként

tevékenykedett, ahol a liberális reformokat támogatta, különösen a nemesi adómentesség eltörlését és a jobbágyfelszabadítást. A forradalom és a szabadságharc idején pozsonyi kormánybiztosként tevékenykedett, részt vett a Habsburg-ellenes küzdelem megszervezésében. Fontos szerepet játszott a forradalmi eszmék terjesztésében és a nemzeti érdekek képviselésében, különösen a Felvidéken. A szabadságharc leverése után elfogták, hazaárulás vádjával halálra ítélték és 1849. október 10-én kivégezték. Az aradi vértanúkhöz hasonlóan, Jeszenák János neve is a magyar szabadságért és függetlenségért való áldozatvállalás szimbólumává vált. Kivégzése előtti utolsó gondolatait Székács József evangélikus lelkész jegyezte fel: „*Én nem magamat sajnálom, hanem Önöket, én szabad leszek, ha kivégeznek, Önökre halálíg tartó, 's a hazára örökös rabság vár.*”

26. **225 éve** született **RÉPÁSY MIHÁLY** (1800–1849) honvéd tábornok. A sárospataki református kollégiumban folytatott jogi tanulmányokat, majd 1817-ben belépett a császári és királyi hadseregbe, ahol évről-évre lépkedett egyre feljebb a ranglétrán. A szabadságharc számos fontos csatájában részt vett: a pákozdi csatában a magyar sereg balszárnyának parancsnoka volt, a schwechati csatában már honvéd ezredes. A csata után az Országos Honvédelmi Bizottmány tábornokká léptette elő. 1849 tavaszán a tiszántúli tartaléksereg vezetője. 1849 májusában helyettes hadügyminiszterként is működött. Az 1849. nyári kolerajárvány áldozatául esett Szegeden, sírjánál Kossuth Lajos mondott beszédet.

Február

15. **250 éve, 1775-ben árvíz** pusztított Pesten, Budán és Vácott, melynek során összesen 611 lakóház ment tönkre. Az árvíz után építették meg a váci nagytöltést és több gátat Pesten.
25. **A kommunizmus áldozatainak emléknapja**, mert 1947-ben ezen a napon hurcolta el a szovjet államvédelem Kovács Bélát a Független Kisgazdapárt főtítkárárt, miután a Nemzetgyűlés nem volt hajlandó mentelmi jogát felfüggeszteni.
- <https://rubicon.hu/kalendarium/1947-februar-25-kovacs-bela-kisgazdapartfotitkart-a-szovjetunioba-hurcoljak>
25. **350 éve, 1650-ben** IV. Mehmed szultán és III. Ferdinánd magyar király újabb 22 évre **megújította a zsitvatoroki békét.**

Március

1. **150 éve, 1875-ben** a '67-es Deák Párt és a Balközép Párt fúziójával **létrejött** a dualizmus időszakában harminc évig kormányon lévő párt, a **Szabadelvű Párt**, melynek első miniszterelnöke Tisza Kálmán volt.
2. **150 éve** született **JÁSZI OSZKÁR** (1875–1957) politikus, a magyarországi polgári radikalizmus vezető alakja. Értelmiségi zsidó családban született Nagykárolyban. Gimnáziumi tanulmányait ugyanitt folytatta a piaristáknál, majd jogi tanulmányokat végzett a budapesti egyetemen. A *Huszedik Század* című társadalomtudományi folyóirat megalapítóinak egyike, később főszerkesztője. Jelentős publicisztikai tevékenységet fejtett ki, foglalkozott a kor legfontosabb társadalmi és politikai kérdéseivel. Olyan társadalmi reformokat sürgetett, mint például a választójog kiterjesztése, a földreform vagy a nemzetiségi kérdések békés megoldása. 1914. június 6-án alakult meg a Polgári Radikális Párt, amelynek Jászi lett az elnöke. A párt a demokratikus reformok mellett a nemzetiségi béke és a társadalmi igazságosság kérdéseit helyezte középpontba. 1918 októberében, az őszirózsás forradalom előtt részt vett a magyar Nemzeti Tanács megalakításában, a Károlyi-kormány nemzetiségi ügyekkel megbízott tárca nélküli minisztere lett. Miután a Károlyi-kormány megbukott, 1919-ben elhagyta az országot és Bécsben telepedett le. Később az Egyesült Államokba távozott, ahol tudományos munkásságát folytatva számos tanulmányt és könyvet írt.
4. **150 éve** született gróf **KÁROLYI MIHÁLY** (1875–1955) politikus, az őszirózsás forradalom vezéralakja, miniszterelnök, majd köztársasági elnök. A magyar arisztokrácia legfelső köreiből tartozó családban született. Jogi tanulmányai után, 1912-ben csatlakozott a Függetlenségi Párthoz, melynek 1913-ban elnöke lett. Eleinte inkább konzervatív politizálást folytatott, majd egyre radikálisabb irányba tolódott el. Támogatta a nagybirtokok felosztását, az általános választójog bevezetését, a nemzetiségi autonómia növelését. Ezen nézetei, valamint pacifista politikája a háború első időszakában kevés támogatóra találtak, de a katonai helyzet súlyosbodásával egyre népszerűbbé vált. 1918. október 31-én IV. Károly a közvélemény nyomására miniszterelnökké nevezte ki. 1919. január 11-én ideiglenes köztársasági elnök lett. Abban bízott, hogy Wilson amerikai elnök feltételeiből kiindulva kedvező békét érhet el antantbarát politikával, de reményei nem igazolódtak. A Vix-jegyzékben március 20-án közölt újabb területi követeléseket a magyar kormány nem akarta elfogadni, ezért lemondott. Károlyit pedig a hatalmat átvevő kommunisták fosztották meg tisztségétől és a tanácsköztársaság idején házi őrizetben tartották. 1919 nyarán külföldre menekült. 1946-ban hazatért, majd 1947-től párizsi nagykövetségként dolgozott. 1949-ben Rajk László letartóztatásának hatására ismét emigrációba vonult. Politikai tevékenységének megítélése rendkívül ellentmondásos a mai napig. A Horthy-korszakban benne látták Trianon egyik fő okozóját, hazaárulóként ítélték el, míg a másik oldalon azt az

államférfit tisztelték benne, aki felismerte, hogy a Monarchia vezetőinek háborús politikája Magyarországot az első világháborús katasztrófába sodorja, és a maga módján megpróbált tenni ez ellen.

23. **275 éve** hunyt el **MIKOVINY SÁMUEL** (1698–1750) magyar matematikus, földmérő, a magyar térképészet megalapítója. 1718 és 1721 között a pozsonyi evangélikus líceumban folytatta tanulmányait, ahol az evangélikus lelkész édesapjával jó kapcsolatot ápoló Bél Mátyás is tanította. Egyetemi tanulmányait Altdorfban és Jénában végezte. Hazatérte után, 1726-tól Pozsony vármegye mérnökeként tevékenykedett, és elsősorban árvízvédelemmel foglalkozott. 1728-ban megkezdte csillagászati megfigyeléseit, és Bél Mátyás *Notitiájához* kapcsolódva hozzáfogott Magyarország megyénkénti feltérképezéséhez. Mikoviny több mint harminc vármegyének a térképét készítette el, de végül csak 9 megye 11 térképe jelent meg a *Notitia Hungariae Novae Historico Geographica...* négy kötetében 1735 és 1742 között, a többit különféle levéltárak, könyvtárak őrzik, illetve megsemmisültek vagy elvesztek. 1729-től kezdve többször megfordult a Selmec környéki bányavidéken, ahol nekilátott az alsó-magyarországi bányavárosok területének felméréséhez és különböző mérnöki munkálatokban vett részt. 1735-ben III. Károly a selmecbányai bányatisztképző iskola tanárává és az Udvari Kamara mérnökévé nevezte ki.
26. **30 éve, 1995-ben** lépett életbe a **schengeni egyezmény**, amelynek résztvevői akkor a Benelux államok, Franciaország, Németország, Portugália és Spanyolország voltak. Hazánk 2007-ben csatlakozott az egyezményhez.

Április

2. **80 éve** hunyt el báró **APOR VILMOS** (1892–1945) győri püspök, a második világháború idején tanúsított bátorsága és embersége miatt az egyik leginkább tisztelt egyházi személy Magyarországon. Nemesi családból származott, és már fiatalon elköteleződött az egyházi pálya mellett. Teológiai tanulmányait a Központi Papnevelő Intézetben végezte, ahol elkötelezte magát a szociális igazságosság iránt. 1918 nyarán gyulai plébánossá nevezték ki, ahol korábban káplánként szolgált. Katolikus lapot alapított, rendszeres hitoktatást tartott, rendkívül sokat tett a szegények, árvák és rászorulóknak megsegítéséért nemcsak anyagi, hanem lelki értelemben is. Gyulai plébánosi tevékenysége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy 1941-ben Győr püspökévé nevezték ki. A második világháború idején nagy bátorsággal és elszántsággal állt ki az üldözöttek, különösen a zsidók érdekében. Püspöki rezidenciája menedéket nyújtott sokak számára, akik a náci megszállás és a nyilas terror elől menekültek. 1945-ben, a szovjet csapatok bevonulásakor Apor Vilmos az általa befogadott nők védelmében szállt szembe a szovjet katonákkal, akik meg akarták erőszakolni őket. A katonák rálöttek, és súlyosan megsebesítették. Néhány nappal később,

április 2-án, belehalt sérüléseibe. Bátorsága és áldozatvállalása miatt már halála után sokan szentként tisztelték. 1997-ben II. János Pál pápa boldoggá avatta.

3. **525 éve, 1500-ban** VI Sándor pápa kimondta a Mátyás király özvegye, Aragóniai Beatrix és II. Ulászló által 1490-ben kötött házasság érvénytelenségét.
16. A **holokauszt emléknapja**, mert 1944-ben ezen a napon állították föl – Kárpátalján – az első magyarországi gettót.

<https://sfi.usc.edu/exhibits/holokauszt-magyarorsz%C3%A1gi-%C3%A1ldozatainak-eml%C3%A9knapja-%C3%A1prilis-16-0>
http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=1&type=content&chapter=4_2_1

21. **175 éve** hunyt el báró **WESSELÉNYI MIKLÓS** (1796–1850) a reformkor egyik meghatározó politikusa, az „árvízi hajós”. Erdélyi arisztokrata családból származott, 1821–22-ben Széchenyi István társaságában hosszabb utazást tett Franciaországban és Angliában. Visszatértük után az országgyűlésben a reformellenzék vezérei lettek. 1833-ban jelent meg egyik legismertebb, *Balítéletekről* című műve, amelyben felvetette az állami közreműködéssel történő örökváltság gondolatát, valamint körvonalazta a polgári alkotmányosság biztosítékait. Az „árvízi hajós” becenevet az 1838-as pesti árvíz idején végzett tevékenységével érdemelte ki, amikor saját életét kockáztatva próbált minél több ember megmenteni. Napokon keresztül csónakjával járta az elárasztott utcákat, segítve a menekülőket és a rászorulókat.
23. **425 éve** hunyt el **PÁLFY MIKLÓS** (1552–1600) országbíró, hadvezér. Fiatalkorában több évet töltött a bécsi udvarban, ahol Habsburg Rudolf trónörökös kamarása lett. Számos tisztséget töltött be Rudolf uralkodása alatt, de elsődlegesen a törökellenes harcokban szerzett érdemeiről ismert. 1584-ben az uralkodó Komárom vármegye főispánjává és a komáromi vár főkapitányává nevezte ki. Nádasdy Ferenc érsekújvári kapitánnyal együtt jelentős veszteségeket okoztak az ellenséges török haderőnek. 1590-ben Pozsony vármegye főispánja és Pozsony várának kapitánya lett. Ezzel királyi Magyarország főrendjei közé emelkedett. A Pálffy Miklós vezette csapatok 1593 októberében, Nádasdy hadával egyesülve Pákozdnál legyőzték a budai pasa 20 ezer fős seregét, és stratégiai fontosságú felvidéki várakat tudtak visszafoglalni. Ezenkívül az ő nevéhez fűződik 1598-ban a győri vár visszafoglalása is.

Május

1. **225 éve** született **LANDERER LAJOS** (1800–1854) nyomdász. Nagy múltú, német eredetű nyomdászcsaládban született. Megörökölte családjának pesti és pozsonyi nyomdáját, melyek tényleges vezetését 1824-ben vette át. 1838-ban ő készítette elsőként színes nyomatot Magyarországon. 1841-ben vállalkozása megindította

a *Pesti Hírlap* kiadását, majd együttműködve az 1848–49-es forradalmi erőkkel, az ő nyomdájában nyomtatták ki cenzori engedély nélkül a *12 pontot* és a *Nemzeti dalt*, megvalósítva ezzel a forradalom egyik legfontosabb vívmányát, a sajtószabadságot. Később az általa berendezett bankjegynyomdában készítették a Kossuth-bankókat is. A világosi fegyverletétel után bujdosni kényszerült.

6. **50 éve** hunyt el **MINDSZENTY JÓZSEF** (1892–1975) bíboros, esztergomi érsek. Pehm József, szülőfaluja, Csehimindszent után vette fel 1942-ben a Mindszenty nevet. 1915-ben szentelték pappá, és már fiatal korában kitűnt rendíthetetlen hitvallásával, valamint a keresztény értékek melletti határozott kiállásával. Az 1930-as években a szombathelyi egyházmegye papjaként, majd később veszprémi püspökeként is szembeszállt a politikai szélsőségekkel, beleértve a nácizmust és a kommunizmust is. 1944-ben nyíltan fellépett a nyilas diktatúra ellen, ezért letartóztatták. A háború végén, 1945-ben szabadult ki, és hamarosan esztergomi érsekké nevezték ki. Az új, szovjet irányítás alatt álló kommunista rezsim elsődleges célpontjává vált, mivel Mindszenty nemcsak az egyházi jogok védelméért, hanem a magyar nép szabadságáért és függetlenségéért is kiállt. 1948-ban letartóztatták, majd 1949-ben egy kirakatperben koholt vádak alapján életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1956 októberében, a forradalom idején szabadult ki fogságából. November 4-én az amerikai követségre menekült, ahol az elkövetkező 15 évet kényszerű száműzetésben töltötte. Innen küzdött a katolikus egyház és a magyar nép jogaiért, bár mozgástere erősen korlátozott volt. 1971-ben – a Vatikán közvetítésével – elhagyta Magyarországot, és Bécsben telepedett le, ahol 1975-ben hunyt el. 1991. május 4-én, a kommunista rendszer bukása után helyezték örök nyugalomra az esztergomi bazilikában.
28. **125 éve** hunyt el **HOLLÁN ERNŐ** (1824–1900) hadmérnök, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hőse. Szombathelyen született egy nemesi származású, de polgári foglalkozású családban, ugyanis édesapja orvosként dolgozott. A bécsi hadmérnöki akadémián végzett. 1848-ban százados lett a honvédségnél, és a délvidéki hadszíntérre vezényelték. Az itteni csatákban elért sikereit követően Kossuth Lajos kinevezte Pétervárad főhadmérnökévé. A szabadságharc bukása után szigorú őrizet alatt tartották. Miután kiszabadult, az 1850-es években egy speciális mérnöki szakterülettel, a talajjavítással foglalkozott. Ő alapította a Magyar Mérnök Egyesületet 1866-ban, amelyet a későbbiekben – a tagok számának rohamos bővülésével – Magyar Mérnök- és Építész-Egyletté neveztek át. Katonai, mérnöki téren szerzett érdemei mellett politikusként is tevékenykedett: 1870-től hadügyi államtitkár Andrássy Gyula, illetve Lónyay Menyhért kormányában, és olyan fontos ügyek tartoztak a keze alá, mint például a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia megszervezése.

Június

4. **A nemzeti összetartozás napja** annak emlékére, hogy 1920-ban ezen a napon írták alá a Versailles-ban található Nagy Trianon palotában a Magyarország területének kétharmadát elcsatoló békediktátumot, amely a történelmi Magyarország megszűnését jelentette, és amelynek következtében több millió magyar került kisebbségi sorba.
- <https://rubicon.hu/kalendarium/1920-junius-4-a-trianoni-beke-alairasa>
6. **75 éve** hunyt el gróf **BÁNYFY MIKLÓS** (1873–1950) író, grafikus, díszlet- és kosztümtervező, színpadi rendező, politikus. Kolozsvárott született Erdély egyik legnagyobb földbirtokával rendelkező főnemesi családjában. Jogi tanulmányokat folytatott Kolozsvárott és Budapesten. 1912 és 1918 között a Nemzeti Színház és az Operaház intendánsa volt. Kiváló díszlet- és jelmeztervező hírében állt, és neki köszönhető, hogy a világ operaházaiban sikeres operák bekerültek a budapesti intézmény repertoárjába. Kulturális tevékenysége mellett a politikai életben is fontos szerepeket töltött be élete során: több cikluson át országgyűlési képviselő, négy éven keresztül Kolozsvármegye főispánja, majd az 1920-as évek elején bő másfél évig a Bethlen-kormány külügyminisztere. Lemondása után Klebelsberg Kuno felkérésére elvállalta a Képzőművészeti Tanács elnöki tisztét. 1926-ban visszatért az immár Románia részévé vált Erdélybe, ahol a román állampolgárság megszerzésének feltételeként tíz évig nem politizálhatott. Ugyanakkor vezető szerepet töltött be a két világháború közötti erdélyi magyar kulturális élet mozgalmaiban. Ő volt az *Erdélyi Helikon* című folyóirat főszerkesztője. Nagy számban jelentek meg saját művei is, amelyek egy részét német, olasz és francia nyelvre is lefordították, illetve grafikusként is maradandót alkotott: az Erdélyi Szépművészeti Céh által kiadott könyveket illusztrált, például Tamási Áron műveit.
8. **200 éve** hunyt el **ÜRMÉNYI JÓZSEF** (1741–1825) jogász, politikus. Pályáját 1766-ban a királyi ügyészségen kezdte, majd 1769-ben ítélőtáblai bírónak nevezték ki. 1775-ben a magyar kancelláriához helyezték át, ahol tanácsosként működött. 1782-től Bihar vármegye, 1785-től Nyitra vármegye főispánja. 1789 és 1795 között személynök, majd 1806-tól kezdve országbíró. Fontos szerepet vállalt Mária Terézia királynő tanügyi rendeletének, az 1777. évi Ratio Educationisnak a megalkotásában, amely a magyar közoktatásügy reformját és egységesítését szolgálta.
10. **400 éve** született **APÁCZAI CSERE JÁNOS** (1625–1659) a magyar tudomány, művelődés- és nevelésügy egyik kiemelkedő úttörője. Paraszti sorból származott. Szülőfalujában és Kolozsvárott járt iskolába, akadémiai tanulmányait Gyulafehérváron kezdte, majd 1648-tól Hollandiában folytatta. 1653 nyarán hazatérve a gyulafehérvári kollégiumban, majd a kolozsvári iskolában tanított. Vele a puritanizmusnak radikális (independens) irányzata érkezett meg Erdélybe. Még Hollandiában írta Descartes, Comenius,

Kopernikusz és mások alapján *Magyar Encyclopaedia* című főművét. Ez az első olyan magyar nyelvű tankönyv, amely tudományos igényvel foglalja rendszerbe a hasznos és szükséges ismereteket. A mű kétharmad része természettudományos, többek között orvosi ismereteket közöl. Apáczai foglalkozott a pedagógiai reform gondolatával is. *„Tégy oly célt fel, amelyre soha senki nem ért. [...] Megutálván a henyélést, szeressed a munkát. Fuss mindentől, ami az embert kényessé teheti. [...] Egészségedre gondot viselj, mert anélkül dolgozban el nem járhatsz. Állj inkább, mint ülj; fuss, mint menj: soha tudományi fegyveredet kezedből le ne tedd. A munka közepette virágzik az erény. Nem is lehet derekas dolog, úgy látszik, melyhez fáradság nélkül juthatsz. Qui cupit, capit omnia. (Aki törekszik, mindent elér) A tudomány gyökere keserű, gyümölcse pedig gyönyörűsége”* – írta diákjainak a jeles pedagógus.

2024

Július

4. **225 éve** született **BARTAY ENDRE** (1799–1854) színházigazgató, zeneszerző, pedagógus, a Pestvárosi Énekiskola alapítója és első igazgatója. 1843 és 1845 között a Nemzeti Színház igazgatója volt. Az ő színházvezetése alatt került sor Erkel Ferenc *Hunyadi László* című háromfelvonásos operájának bemutatójára. Neki köszönhetjük két nemzeti imádságunk megzenésítését: 1843-ban a Szózat, 1844-ben pedig a Himnusz megzenésítésére tűzött ki pályázatot. Egressy Béni „*Minden ember legyen ember és magyar!*” jeligével nyújtotta be zeneművét, Vörösmarty Mihály költeményére, melyet a nagyközönség május 10-én hallhatott először, és rögtön nagy lelkesedéssel fogadott. A következő esztendőben a 20 arany pályadíjat a beérkezett tizenhárom pályaműből az „*Itt az írás forgassátok, / Érett ésszel, józanon. Kölcsey*” jeligéjű pályázataért Erkel Ferencnek, a Nemzeti Színház karmesterének ítélte a zsűri. A mű bemutatására 1844. július 2-án a Nemzeti Színházban került sor.

Augusztus

2. **125 éve** született **SZABOLCSI BENCE** (1899–1973) zenetudós. A Zeneakadémián Kodály Zoltán és Weiner Leó tanítványa volt. A budapesti tudományegyetemen jogot, irodalomtörténetet és filozófiát tanult, majd Lipcsében zenetudományt, művészettörténetet és történelmet. 1923-tól Budapesten működött, mint zenekritikus, szerkesztő és kiadói lektor. Ezekben az években régi magyar zenetörténeti emlékek után kutatott a középkortól a XIX. századig. Ennek eredményeként született meg a magyar zenetörténet első, ma is alapirodalomként szolgáló összefoglalása: *A magyar zenetörténet kézikönyve*. Maradandó, nagyszabású vállalkozása a Tóth Aladárral együtt szerkesztett *Zenei Lexikon*, amelybe a szerkesztői munkán kívül több száz szócikket is írt. 1945-től a Zeneakadémia zenetörténet-tanára, 1951-ben megalapította és haláláig irányította a zenetudományi tanszakot, amely a zenetörténész-képzés első magyarországi intézménye lett. Ennek tanszékvezető tanáraként a zenetörténészek újabb nemzedékeinek felnevelésében vállalt vezető szerepet. 1961-ben megalapította, majd igazgatóként irányította a Magyar Tudományos Akadémia Bartók Archívumát, majd 1969-től Zenetudományi Intézetét. Ő az első, tudományos hitelű magyar Bartók-életrajz szerzője. *Liszt Ferenc estéje* című tanulmányával a Liszt-kutatás új területét nyitotta meg. Élete utolsó hónapjaiban adta közre válogatott Kodály-tanulmányait *Úton Kodályhoz* címmel.

„Zenetörténészeink között soha senki nem volt annyira muzsikus, mint ő. Nemcsak képzett zeneszerző, nemcsak kitűnő pianista volt, hanem mindenkor ujjaiiban is hordta

a zeneirodalmat. Azok a fiatalok ujjak játszottak virtuózan tovább akkor is, amikor az egykori elemző tanulókból a növendékeiket bármikor rögtönző tudásával elkápráztató tanár lett.” (Kecskeméti István)

30. **450 éve** született **SZENCI MOLNÁR ALBERT** (1574–1634) református pap, egyházi író, a genfi zsoltárok fordítója Kolozsvárott. A reformáció elterjedésével a XVI. században a zsoltárokat francia nyelvre fordították, és a verses változatot különböző dallamokra énekelték (Genfi zsoltárok). Ezek zenei műfordítását végezte el a német földön élő magyar papköltő. Műve, a *Psalterium Ungaricum* (Magyar Zsoltároskönyv) 1607-ben jelent meg. Itthon felekezettől függetlenül terjedt, prédikátorok, tanítók munkássága nyomán. *„Így lett a 150 zsoltár a magyar föld és lélek zengő igéje” (Ádám Jenő).*

42. zsoltár

Mint a szép híves patakra
 Az szarvas kívánczik,
 Lelkem úgy óhajt Uramra,
 És hozzá fohászkodik.
 Tehozzád én Istenem,
 Szomjúhozik én lelkem;
 Vajon színed eleiben
 Mikor jutok, élő Isten?

 Könnyhullatás ím énnékem
 Kenyerem éjjel-nappal,
 Midőn azt kérdik én tőlem:
 Hol Istened, kit vártál?
 Ezen lelkem kiontom
 És házadat óhajtom,
 Hol a hívek seregében
 Örvendek szép éneklésben.

Claude Goudimel: Mint a szép híves patakra (42. genfi zsoltár)
<https://www.youtube.com/watch?v=5MHASBtJ3TA>

Szeptember

4. **200 éve** született **ANTON BRUCKNER** (1824–1896) osztrák zeneszerző. Bár rajongott a zenéért és remekül játszott orgonán, valamint hegedűn, orgonista vagy karnagy álma túlzott nagyravágyásnak tartotta. Így vidéki tanító lett, de zenei ambícióiról nem mondott le. A tanítói pályára való felkészülés során összhangzattant tanult, majd segédtanító korában zongorajátékot és generálbasszust is. Jelentős változás akkor történt életében, amikor 33 évesen a linzi dóm orgonistája lett. 1860-tól ő vezette itt a fiúkórust is, és ezektől az évektől kezdve ontotta a zeneműveket. 1868-ban Bécsbe költözött, és a

konzervatóriumban, később pedig az egyetemen zeneelméletet, és orgonajátékot oktatott. Közben Angliában, Svájcban és Franciaországban nagy sikert aratott orgonistaként is. Rajongott Wagner zenéjéért, vele személyes kapcsolatot is sikerült teremtenie. Bécsben elfogadottsága csak lassan nőtt, Németországban azonban egyértelműen népszerűek voltak művei. Művészetére a német klasszikusok mellett Palestrina, valamint a XVI–XVII. századi velencei mesterek is nagy hatással voltak. Szenvedélyes szimfóniáin kívül egyházi műveket alkotott. Önmagával szemben nagyon kritikus volt, gyakran és sokat javíttatta műveit.

Virga Jesse: <https://www.youtube.com/watch?v=dPOTmkWXD-I>

Ave Maria: <https://www.youtube.com/watch?v=PVr45MDkeV8>

Te Deum: <https://www.youtube.com/watch?v=0hvqer4LIUY>

8. **75 éve** hunyt el **RICHARD STRAUSS** (1864–1949) német zeneszerző. Münchenben, muzsikusi családban született. Húsz évesen találkozott Hans von Bülow-val. Az ő révén indult el karmesteri pályafutása. Münchenben, Weimarban Berlinben és Bécsben tevékenykedett karmesterként. Támogatta a Salzburgi Ünnepi Játékok elindítását, a fesztivál első operaelőadását: Mozart Don Giovanni-ját ő vezényelte 1922-ben. Alkotói tevékenységében a fő hangsúly a szimfonikus költeményekre (*Don Juan, Halál és megdicsőülés, Till Eulenspiegel vidám csínyjei*) és az operákra (*Salome, Rózsalovag*) helyeződött. Jelentős dalkomponista is volt, melyek közül kiemelkedőek a zenekari kíséretes dalai.

Till Eulenspiegel vidám csínyjei:

<https://www.youtube.com/watch?v=TtAbsrbZtg>

13. **150 éve** született **ARNOLD SCHÖNBERG** (1874–1951) zsidó származású osztrák zeneszerző, aki elsőként állított zenei emléket a holokauszt áldozatainak. A dodekafónia és a szerializmus technikájának megalkotója. Tanárként is a század legnagyobb hatású egyéniségei közé tartozott. Autodidakta volt: maga tanult meg hegedülni és gordonkázni, más szerzők szerzeményeinek tanulmányozása révén képezte magát a komponálásban is. Az 1920-as években Berlinben telepedett le, ahol a Zeneakadémia professzora lett. 1933-ban a fasizmus hatalomra jutása idején először Franciaországba, majd az Egyesült Államokba emigrált (nevét ettől fogva Schoenberg alakban használta). A dodekafónia elméletével megteremtette a "második bécsi iskolát". Művészetére három nagy alkotói korszakra osztható: Első időszakában nagy hatással volt rá a későromantika, főleg Brahms és Wagner művészetére, stílusát az expresszionizmus jellemezte. Első igazi sikerét, melynek révén Európa-szerte elismert művésszé vált, a női hangra és kamaraegyüttesre írt *Pierrot Lunaire* melodráma ciklussal aratta. Második alkotói korszakában az általa kidolgozott tizenkét fokú technikát, a dodekafóniát alkalmazta. Harmadik, amerikai korszakának legjelentősebb alkotása az *Egy varsói menekült* (1947) – kantáta, amely a II. világháború ártatlanul szenvedett és elpusztult áldozatainak állít

emléket. Szövegét – egy varsói gettóból megmenekült túlélő személyes elbeszélése alapján – maga a zeneszerző írta. Minden embertelenség ellen, és minden elnyomott, megalázott ember, nép érdekében emelte fel szavát.

Egy varsói menekült: <https://www.youtube.com/watch?v=VuP0SExoojQ>

14. **25 éve** hunyt el **BOZAY ATTILA** (1939–1999) zeneszerző. Zenei tanulmányait a Gulyás György által életre hívott, Bartók és Kodály szellemiségét képviselő legendás békéstarhosi énekiskolában kezdte. A Zeneakadémián Farkas Ferenc növendéke volt, akit egész pályafutása alatt mesterének tekintett. Ösztöndíjasként fél évet Párizsban töltött, ahol számos, további munkásságát meghatározó élmény érte. Művészetét rendkívül szoros alkotói program és koncentráltság jellemezi. Stílusában megtalálhatóak – a neoklasszicizmus, a dodekafónia, a konstruktivista szemlélet mellett – a magyar zenei hagyományokhoz illeszkedő törekvések is. Kiemelkedő alkotása a Vörösmarty Mihály művére komponált *Csongor és Tünde* című 3 felvonásos operája. *Az öt utolsó szín* című alkotásával megnyerte az 1997-ben meghirdetett millenniumi operapályázatot, de *Az ember tragédiája* nyomán készült mű bemutatóját már nem érthette meg.

Concertino trombitára és zenekarra:

<https://www.youtube.com/watch?v=SvP9bYtiYE0>

Október

1. **A zene világnapja**, 1975 óta. Yehudi Menuhin amerikai hegedűművész és az UNESCO zenei tanácsának a felhívására ünnepeljük. Ebből az alkalomból világszerte több hangversenyt és más zenei programot is rendeznek. *„Örülnék, ha nemcsak koncerteken, rádióműsorokban szólalnának meg régi és főként mai művek, hanem spontán megnyilvánulásként utcákon és tereken is muzsikálnának énekesek, kórusok, jazz-zenészek és a komolyzene legjelentősebb előadói.”* – mondta Menuhin.

125 éve született **Bárdos Lajos** (1899–1986) zeneszerző, karnagy, zeneteoretikus. 1920 és 1925 között végzett zeneszerzést Kodály Zoltánnál és Siklós Albertnél a Zeneakadémián. Pedagógiai pályafutását gimnáziumi énektanárként kezdte. 28 évesen meghívást kapott Harmat Artúrtól a Zeneakadémia egyházkarnagy-képző tanszakára. Később a középiskolai énektanár- és karvezetőképző, valamint a zenetudományi tanszakon is oktatott. Hangszerelést, karvezetést, zeneelméletet, népzene, transzponálást, partitúraolvasást, ellenpontant, formatant, prozódia, egyházi népéneket, kargyakorlatot tanított több mint 40 esztendőn át. Legtöbb tantárgyának anyagát is maga dolgozta ki. A tanítás mellett sokat tett a magyarországi kórusélet megújításáért. 1925-ben vállalta el a városmajori templom Cecília Kórusának vezetését, melyből nemzetközileg is elismert és a hazai kóruskultúrában fogalommá vált együttest formált. A Palestrina Kórus élén főleg oratóriumokat mutatott be. 1941-ben a két kórus

egyesítésével megalapította a Budapesti Kórust. 1942 és 1962 között a budavári Mátyás-templom ének- és zenekarának karnagya. Szívügyeinek tekintette a magyarországi énekkarok számának és színvonalának növelését, új kórusművek írásával is segítette őket. Zeneszerzői példaképe Palestrina és Kodály Zoltán voltak. Gazdag zeneszerzői munkásságát (kb. 600 mű) népdalfeldolgozások, misék, motetták, költők verseire írt kórusművek, színpadi és drámai kísérőzenék, dalok, hangszeres művek alkotják. A komponálásban gyakorlati kórusvezetői tapasztalatai segítették. Művei az etűdszerű könnyű kompozícióktól a nagy technikai tudást igénylő bonyolultabb szövetű és harmóniavilágú, nagylélegzetű kórusművekig terjednek. 1931-ben – Kerényi György és Kertész Gyula társaságában – megalapította a *Magyar Kórus* folyóiratot és az azonos nevű kiadóvállalatot. Húsz év alatt kb. 2000 művet adtak ki egyfelől régi mesterek, másfelől fiatalabb magyar zeneszerzők tollából. A kiadott gazdag zeneirodalom bemutatására sok iskola részvételével hangversenyeket szerveztek, ezzel indították útjára az *Éneklő Ifjúság* mozgalmat 1934-ben. A cserkészmozgalmon belül megindította és elterjesztette a városi ifjúság körében is a népdaléneklést (101 magyar népdal). Zenetudósként tankönyveket, tanulmányokat, könyveket írt. Híresek Bartók-, Kodály- és Liszt-kutatásai. Rendszeresen tartott előadásokat országsszerte zenetörténeti, karvezetési, pedagógiai témákról.

Csillagvirág: <https://www.youtube.com/watch?v=MFPRMItxy3s>

Boldogasszony-kánon: <https://www.youtube.com/watch?v=FZcTsFiwbUA>

Magos a rutafa: <https://www.youtube.com/watch?v=W0F7ngkDU6I>

Cantemus! <https://www.youtube.com/watch?v=4jQVj8YPWnc>

16. **425 éve** hunyt el **JACOB REGNART** (1540-es évek –1599) flamand reneszánsz zeneszerző. Pályafutását énekesként kezdte a prágai Habsburg-udvarban, majd egy itáliai utazást követően ugyanitt karmesterként tevékenykedett. Másfél évtizedig Innsbruckban működött karnagyként, majd visszatért Csehországba. Főképp szakrális zenét komponált, többek között 37 misét, 195 motettát.

Stabat Mater: <https://www.youtube.com/watch?v=KupaqQTlopw>

Litania Deiparae Virginis Mariae:

<https://www.youtube.com/watch?v=ndWNwOL7JLs>

17. **175 éve** hunyt el **FRÉDÉRIC CHOPIN** (1810–1849) lengyel zeneszerző és zongoraművész. Korán megmutatkozó zenei tehetsége nyomán második Mozartot véltek felismerni benne. Rendszeres zeneszerzői tanulmányokat a varsói konzervatórium igazgatójának irányításával folytatott, majd európai tanulmány- és hangversenykörútra indult. Ennek utolsó állomása Párizs volt, ahol végleg megtelepedett, koncertezett és tanított. Barátai között tudhatta a kor nagyságait, Bellinit, Mendelssohnt, Berliozt, Liszt Ferencet, Balzacot és Heinét. Párizsban fejlődött ki sajátos stílusa, zongoristaként itt aratta legnagyobb sikereit. Szinte kizárólag zongoraműveket írt. A romantikus kifejezőeszközök

egész sorát honosította meg a zongorajátékban. Lágy, lírai hangzása végletes dinamikai ellentétekkel, érzelmekben gazdag és virtuóz előadásmóddal, technikai tökéletességgel párosult. Ő írt először balladákat, önálló scherzókát, ő ismertette meg a világgal a lengyel mazurkát. Romantikus alapon újíttotta meg a Bach-féle prelűdöket. Az etűdöket, melyek korábban ujjgyakorlatot jelentettek csupán, hangversenydarabokká fejlesztette. Muzsikáját Schumann úgy jellemezte: *"Virágok közé rejtett ágyúk"*. Az első könyvet Chopin életéről Liszt Ferenc írta (magyarul 1873-ban jelent meg), akit művei legideálisabb tolmácsolójaként tartott számon.

Asz-dúr impromptu: <https://www.youtube.com/watch?v=qQUS6csffv4>

cisz-moll keringő: <https://www.youtube.com/watch?v=3POHh7WHZdM>

Forradalmi etűd: <https://www.youtube.com/watch?v=dBE76tEKL3Q>

20. 25 éve hunyt el **KISTÉTENYI MELINDA** (1926–1999) egyházzenesész, orgonaművész, zenepedagógus, a XX. századi magyar zenei élet egyik legszínesebb, legsokoldalúbb egyénisége. A művészetet szolgálatnak tekintette. 34 éven át tanított a budapesti Zeneakadémián. Orgonaműveket, dalokat, kamaradarabokat komponált. Koncertező orgonistaként hangversenyein – egyedülálló módon – énekesként is kísérte saját magát. Rendkívül invenciózusan improvizált, bármely feladott témára. Hangversenyeit gyakran úgy állította össze, hogy a második rész improvizációkból álljon. Foglalkozott dalok, kórusművek és oratóriumok szövegeinek fordításával és írásával is. Szövegfordítóként főként *A dal mesterei* kötetében találkozunk nevével, Ő írta Kodály Zoltán *Epigrammáinak* szövegét is.

Kistétényi Melinda improvizál:

Francia gyermekdal: <https://www.youtube.com/watch?v=G1ZWW-HX8FM>

"A keresztfához megyek..."

<https://www.youtube.com/watch?v=DD5y3WnBce4>

November

4. 100 éve hunyt el **GABRIEL FAURÉ** (1845–1924) zeneszerző, Debussy mellett a századforduló egyik legnagyobb francia komponistája. Gyermekkorában Saint-Saëns tanítványa volt. Pályája templomi orgonistaként indult. Később a párizsi Conservatoire zeneszerzés osztályának tanára, majd másfél évtizeden át annak igazgatója. Támogatta a fiatal zenészgenerációt, különösen a *Francia Hatok* (Les Six) csoportját. Stílusa a klasszicizmustól a romantikáig terjedt. Egyik legkiemelkedőbb alkotása a hét tételből álló, többször is átdolgozott *Requiemje*. Ezzel a művével kísérték utolsó útjára.

Requiem: <https://www.youtube.com/watch?v=VkJWCs4iyyE>

Tantum ergo: https://www.youtube.com/watch?v=aC_YtrIQms

27. **75 éve** született **KOVÁCS SÁNDOR** zenetörténész. Fő kutatási területe Bartók Béla életműve. 1977 óta a Zeneakadémia zenetörténet-tanára. Kivételesen széles körű tárgyi tudása, lenyűgöző előadói képességei által zeneművészek és zenetudósok nemzedékeit vezette be a legmagasabb színvonalon az általános és a magyar zenetörténet, valamint a zenei publicisztika szakterületeire. Az oktatás mellett a Bartók Rádió *Muzsikáló Délutánjának* műsorvezetője, az *Új Zenei Újság* szerkesztője, a *Figaro* kritikarovatának lektora. Zenei ismeretterjesztő és zenekritikai munkássága évtizedek óta jelent mércét és viszonyítási pontot a zeneszerető magyar közönség számára

550 éve hunyt el **GUILLAUME DUFAY** (1397? –1474) a korai reneszánsz egyik legnagyobb franko-flamand zeneszerzője. Zenei pályafutását énekesfiúként kezdte a cambrai-i székesegyházban. 1428-ban Bolognában szentelték pappá. Ezt követően több alkalommal állt pápai szolgálatban. Közel 200 kompozíciója között található misék, egyházi és világi motetták, valamint chansonok egyaránt. Korának minden formájában és stílusában otthonosan mozgott. Műveit elképesztő mennyiségben másolták, így nagyon elterjedtek.

"L' Homme Armé" https://www.youtube.com/watch?v=WuEcR_CjKMw

Supremum est mortalibus: <https://www.youtube.com/watch?v=0zSC0oWCriI>

Gloria: <https://www.youtube.com/watch?v=Ef6cRQwq8HI>

29. **100 éve** hunyt el **GIACOMO PUCCINI** (1858–1924) olasz zeneszerző, a Verdi munkásságát követő olasz opera jeles alakja. Zenészdinasztiából származott, tanulmányait a milánói konzervatóriumban végezte. Ekkor kötött barátságot Mascagnival és Leoncavallóval. 1893-ban a *Manon Lescaut* című opera hozta meg számára az első sikert és az anyagi jólétet. 1896-ban a *Bohémélet* premierjét Arturo Toscanini vezényelte Torinóban. 1900-ban *Tosca* című operája világsikert aratott. Négy évvel később került színpadra a *Pillangókisasszony*, melynek címszerepe minden szopránénekesnő "mennybemenetelét" jelenti. Érdekesség, hogy az opera első, kétfelvonásos változata megbukott 1904-ben, majd a két hét alatt átdolgozott, háromfelvonásos verzió az egyik legtöbbet játszott műve lett. 1918-ban készült el Triptichonjával, három egyfelvonásos operájával (*Köpeny*, *Angelica nővér*, *Gianni Schicchi*). Halála után, 1926-ban mutatták be hatyúdalát, a *Turandotot*, a milánói Scalában. Művei a világ operaszínpadjainak leggyakrabban játszott darabjai közé tartoznak. Művészetére az olasz operahagyományok és Wagner mellett a francia zenés és prózai színház hatott. Jellemző rá a kiváló dramaturgiai érzék, az érzelmi gazdagság, a bravúrosan gazdag hangszerelés és az áradó melodika. Népszerűségének magyarázata, hogy szereplői többnyire a polgári élet hétköznapijainak egyszerű kisemberei. Az ő érzésviláguk és sorstragédiájuk elevenedik meg a színpadon. Az opera műfajának megújítója önmagáról csak így nyilatkozott: „Nem vagyok én igazi muzsikusz, színész vagyok, komédiás!”

Messa di Gloria – részlet: <https://www.youtube.com/watch?v=OhS65VIDjPO>

Tosca – Levélária: https://www.youtube.com/watch?v=Wvmfi-dH_6w

Pillangókisasszony – Nagyária:

<https://www.youtube.com/watch?v=pgUrMAbRgMM>

December

5. **325 éve** hunyt el **NÁRAY GYÖRGY** (1645–1699) kanonok, az egyik legjelentősebb XVII. századi katolikus egyházi énekszerző. Nagyszombatban és Rómában tanult teológiát, 1684-ben lett pozsonyi, majd 1690-ben esztergomi kanonok. A század katolikus énekterméséből *Lyra coelestis* címmel gyűjteményt szerkesztett, mely Nagyszombatban jelent meg 1695-ben. A 31 latin és 109 magyar nyelvű dallamot tartalmazó gyűjtemény néhány énekét a mai liturgikus gyakorlatban is használjuk.

8. **80 éve** született **ERDEI PÉTER** (1944–) karnagy, zenepedagógus. Zeneszerető családban nevelkedett, korán kialakult benne a kóruséneklés szeretete. A Zeneakadémián Vásárhelyi Zoltán, Párkai István és Bárdos Lajos tanítványa volt. A diploma megszerzése után az Egyesült Államokban dolgozott, Boston mellett, az első amerikai Kodály Intézet egyik alapítója és tanára. 1974-től több mint három évtizeden át Kecskeméten a Kodály Intézet igazgatója és tanára. Ezzel párhuzamosan a Zeneakadémián negyven éven keresztül tanított karvezetést. Több hivatásos kórossal is foglalkozott (Debreceni Kodály Kórus, Magyar Rádió Énekkara, Zeneakadémia Alma Mater énekkara. Új Liszt Ferenc Kamarakórus). Számos kortárs magyar kórusmű bemutatója fűződik a nevéhez. Vezényelt, mesterkurzusokat és előadásokat tartott világszerte. Gyakran kéri fel nemzetközi versenyek zsűrizésére. *„Úgy érzem, számomra a kóruszene az a műfaj, amelyik a legtermészetesebben közvetíti az emberi érzelmeket, egyáltalán a világ dolgairól alkotott elképzeléseket. Egész életem ennek a gondolatnak a jegyében alakult.”*
 Felix Mendelssohn-Bartholdy: Mitten wir im Leben sind
<https://www.youtube.com/watch?v=qIHhD9zqnLk>
 Kodály Zoltán: Stabat Mater –
https://www.youtube.com/watch?v=Y9lvbFc_vp0
 Kodály Zoltán: Jézus és a kufárok –
<https://www.youtube.com/watch?v=TxjheBPIVPU>

16. A Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége (KÓTA) és a Magyar Zenei Kamara védnökségével 1991 óta rendezik meg A **magyar kórusok napját** annak emlékére, hogy 1882-ben ezen a napon született Kodály Zoltán. Országszerte kórushangversenyeket tartanak ezen a napon, hogy méltó keretek között emlékezzenek, ünnepeljenek.

17. **275 éve** született **DOMENICO CIMAROSA** (1749–1801) az olasz vígoperák mestere. Nápolyban a minoriták szegények számára fenntartott ingyenes iskolájába járt, majd a pedig konzervatórium növendéke lett. Egyházi művek

írása után fordult az opera buffa műfajához. A *Le stravaganze del Conte* című operájával kezdte színpadi pályafutását. Népszerűsége – zenei humora és fülbemászó melodikája révén – gyorsan nőtt, és operáit sorra mutatták be Milanóban, Torinóban, Drezdában, Bécsben és Pétervárott. Hatvannégy operát, száz koncertáriát és dalt, több oratóriumot, drámai kantátát, egy requiemet és harminckét egytételes zongoraszonátát írt. Stílusa átmenetet képez Mozart és Rossini zenéje között. Legismertebb operája *A titkos házasság*, mely az 1792-es ősbemutatón akkora sikert aratott, hogy a nézők nem voltak hajlandóak távozni a színházból, a színészeknek meg kellett ismételnük az előadást.

Le stravaganze del Conte – nyitány:

<https://www.youtube.com/watch?v=0eHyegDVqFE>

A titkos házasság – részlet: <https://www.youtube.com/watch?v=jtNygixw6Ug>

2025

975 éve hunyt el **AREZZÓI GUIDO** (992–1050) bencés szerzetes. Korszakalkotó jelentőségű újítása volt a terctávolságú vonalakra történő hangjegyzírás feltalálása. Ő volt a mai napig rendkívüli jelentőséggel bíró szolmizációs rendszer legkorábbi változatának megalkotója is. Azért készítette, hogy segítségével rászoktassa az énekes növendékeket a biztos hangeltalálásra és a tiszta intonálásra. A hangok nevét egy középkori latin nyelvű himnusz egy-egy sorának első szótagja adta.

Ut queant laxis
Resonare fibris
Mira gestorum
Famuli tuorum
Solve polluti
Labbii reatum
Sancte Ioannes

Szent János himnusz: <https://www.youtube.com/watch?v=jo6trJ-sQ0k>

725 éve született **GUILLAUME DE MACHAUT** (1300–1377) klerikus és muzsikus, a XIV. századi francia zene legjelentősebb képviselője. Három fejedelmi udvar között oszlott meg élete, a cseh, a normandiai és a francia udvar között. Legjelentősebb alkotása a *Notre Dame-mise*, melyet 1364-ben komponált V. Károly reimsi koronázására. A mise szerkezete már a mainak megfelelő ordinárium, zeneileg pedig meglepően tudatosan, tisztán szerkesztett. Ez a mű a világirodalom első négyszólamú miséje.

Notre Dame-mise – Kyrie: https://www.youtube.com/watch?v=Y47JdUI_PhE

700 éve született **FRANCESCO LANDINI** (1325–1397) olasz orgonista és zeneszerző, az olasz trecento legjelentősebb muzsikusegyénisége.

Gyermekkorában megvakult. Az orgonán kívül sok más hangszeren is rendkívüli teljesítményt nyújtott. Leginkább világi műveket komponált, több mint 100 két- vagy háromszólamú ballatét és madrigálokat.

Landini: Ecco la primavera

<https://www.youtube.com/watch?v=nHXtzNxzOYs>

575 éve született **HEINRICH ISAAC** (1450–1517) flamand reneszánsz zeneszerző, korának legsokoldalúbb muzsikusa: a németalföldi, olasz és német kompozíciós sajátosságoknak egyformán mestere. Élete legnagyobb részét Firenzében töltötte. Előbb a Medici család szolgálatában állt, majd I. Miksa császár udvari zeneszerzője lett. Járt Itáliában, és működött a szász választófejedelem udvarában is.

Innsbruck, ich muss dich lassen:

<https://www.youtube.com/watch?v=ivhTNVqCJFM>

Alla battaglia: <https://www.youtube.com/watch?v=GGRmSK52SRw>

500 éve született **GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA** (1525 körül –1594) olasz reneszánsz zeneszerző, a Róma környéki Palestrina nevű kisvárosban. Művészetével szülővárosa nevét tette halhatatlanná. Kizárólag vallásos szövegű, latin nyelvű műveket írt. Kevés világi madrigálkompozícióját *Gianetto* álnéven bocsátotta közre. Élete egyetlen városhoz, Rómához kötődik. Gyermekként a Santa Maria Maggiore-bazilika kóristája volt, későbbiekben pedig az örök város különböző templomainak szolgálatában állott. Először a Szent Péter bazilikához tartozó Capella Giulia zenemestere. III. Gyula pápa, akinek első nyomtatásban megjelent művét, a négy-ötszólamú misék I. kötetét ajánlotta, a Capella Sinistra énekesei közé veszi fel. Ezt követi a laterani bazilika, majd újra a Santa Maria Maggiore. Végül visszatért Szent Péter székesegyházba, és haláláig ott működött. Munkássága az ellenreformáció kezdetére esik, amikor összehívták a Trienti Zsinatot (1545-1563), ahol foglalkoztak a liturgikus zene kérdéseivel is. A XVI. században egyre bonyolultabb a polifónia: voltak 30-50, sőt még több szólamú művek is. Ezért ki akarták tiltani a templomokból a többszólamúságot. Palestrina érthető szövegű, klasszikusan egyszerű, tiszta harmóniájú alkotásainak köszönhető, hogy mégsem így történt. Stílusával iskolát teremtett, amelyet Palestrina-stílus néven ma is mindenütt tanítanak. Az egyházi zene minden műfajában alkotott. Művei hangszerkíséret nélküli, *a cappella* kórusművek. Több mint 600 művet komponált, kortársai a muzsika fejedelmeként tisztelték.

Exsultate Deo: <https://www.youtube.com/watch?v=nRmkj19i4Yk>

Sicut servus: <https://www.youtube.com/watch?v=0yd5EE0hAB8>

Missa Papae Marcelli: <https://www.youtube.com/watch?v=KSMT4VijEtI>

475 éve született **GIOVANNI BATTISTA MOSTO** (1550–1596) olasz reneszánsz zeneszerző. 1580-ban lett a padovai dóm karmestere. Mikor 9 évvel később állását elvesztette, az erdélyi fejedelem, Báthory Zsigmond szolgálatába lépett,

és Gyulafehérváron udvari karnagynak és udvari kamarásnak nevezték ki. 1595-ben Velencében megjelent madrigálkötetét, melynek nagy része Gyulafehérváron keletkezett, a fejedelemnek ajánlotta.

Al mio languir: <https://www.youtube.com/watch?v=wtsGPgWPF4g>

Sfidi tu forse ai baci: <https://www.youtube.com/watch?v=7l-I4xPMBTE>

Január

- 1. 100 éve született SÁROSI BÁLINT (1925–2022)** népzene-tudós az erdélyi Csíkrákoson. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar-román szakot végzett. 1951-ben kezdte meg tanulmányait a Zeneakadémián. Itt Kodály növendékeként az akkor induló zenetudományi szakon etnomuzikológiát, Szervánszky Endre irányításával pedig zeneszerzést tanult. Egész életét a tudománynak, a hangszeres magyar népzene kutatásának szentelte. 1958-ban az MTA keretén belül, a Magyar Népzene Társaság szerkesztésére létrehozott és Kodály által irányított Népzene-kutató Csoport munkatársa, később főmunkatársa lett. 1974-től az MTA Zenetudományi Intézet hangszeres népzenei osztályának vezetője. Két évtizeden át vezetett ismeretterjesztő sorozatot a Magyar Rádióban. Gyűjtött hangszeres és énekelt népzene-t egyaránt, bejárta a teljes magyar nyelvterületet, de távoli országokban is készített felvételeket (Etiópiában, Örményországban és Kuvaitban). Életműve több önálló kötetből, számtalan tanulmányból és hangfelvételi kiadványból áll. 1996-ban adták ki a hangszeres népzene tárgyában eddig megírt legátfogóbb tanulmánykötetét *A hangszeres magyar népzene címmel*. Újabb kiadványai: *Bihari János* (2002), *Zenei anyanyelvünk* (CD - 2003), *A cigányzenekar múltja* (2012).
- 14. 225 éve született LUDWIG KÖCHEL (1800–1877)** osztrák botanikus és zenetörténész. Köztisztviselőként álló botanikus és mineralógus volt, kutatásokat folytatott Észak-Afrikában, az Ibériai-félszigeten, a Brit-szigeteken és Oroszországban. Fordítóként is tevékenykedett: Vergilius, Horatius és Ovidius műveit ültette át németre. Mindemellett kiváló muzsikusként is volt. Neve elválaszthatatlanul összefonódott Wolfgang Amadeus Mozartéval: ő rendszerezte a zeneszerző műveit, ezért áll a jelölésében a szám előtt álló K betű, illetve a KV (Köchel-Verzeichnis) rövidítés, Életét 1851-től a zenének szentelte. 1852-től volt tagja a zeneszerző életművének tanulmányozására alapított salzburgi *Mozarteum*-nak. Elhatározta, hogy időt és pénzt nem kímélve rendszerezni fogja a salzburgi mester műveit, ami gigászi feladatnak bizonyult. Mozart – pályatársainak többségétől eltérően – nem jelölte műveit Opus számmal, és nem is mindig keltezte azokat. Köchel életének tíz évét, magánvagyonának jelentős részét áldozta arra, hogy megvizsgálja, majd jegyzékbe rendezze a partitúrákat. Végül 626 zeneművet ismert el Mozart alkotásaként, az első a *G-dúr Menüett* zongorára 1762-ből, az utolsó a *Requiem* 1791-ből. Zenetörténészként megírta Beethoven életrajzát, a bécsi császári

udvar zenetörténetét, Kezdeményezte és anyagilag is támogatta a Breitkopf- és Härtel-féle Mozart-összkiadást, amely halála évében indult és 1905-ben fejeződött be.

14. **150 éve született ALBERT SCHWEITZER (1875–1965)** német Nobel-békedíjas polihisztor: orvos, teológus, orgonista, zenetudós, író, a XX. század humanistája. Még húszéves sem volt, amikor elhatározta, hogy élete első harminc évét a tudománynak és a művészetnek, további életidejét az emberiség szolgálatának szenteli. Zenei tanulmányai mellett filozófiai és teológiai doktorátust szerzett, 1902-től docensként működött az akkor Németországhoz tartozó strasbourgi egyetemen, és a helyi Szent Miklós-templom lelkészeként szolgált. Teológiai munkásságának fő törekvése a keresztény hit és a modern tudományos gondolkodás közti feszültség áthidalása volt. Terjedelmes értekezést írt Kant filozófiájáról, kutatásokat folytatott Jézus életéről, később Pál apostol miszticizmusáról. Alapműnek számító, francia nyelvű könyvében elemezte Bach zenei nyelvének jelképrendszerét, 1905-ben Párizsban részt vett a Bach Társaság megalapításában. Virtuóz módon tolmácsolta Bach orgonaműveit, terjedelmes tanulmányt írt *Német és francia orgonaépítészet és orgonaművészet* címmel, több ízben felemelte szavát a régi német orgonák védelmében. Amikor 29 éves korában tudomást szerzett arról, hogy Afrikában orvoshiány van, fogadalma arra indította, hogy beiratkozzék az orvosi karra. 1912-ben avatták doktorrá, majd a következő évben elindult Gabonba. Legfontosabb poggyásza egy orgonapedálos kis zongora volt. A trópusokon elsősorban a lepra és az álomkór gyógyítására törekedett őserdei kis kórházában. Német állampolgársága miatt az első világháború kitörésekor házi őrizetbe vették, majd kitoloncolták és Franciaországba internálták. A háború végén megkapta a francia állampolgárságot. A strasbourgi Szent Miklós-templom lelkésze lett, orvosként dolgozott, közben Európa-szerte előadásokat és hangversenyeket tartott, hogy pénzt szerezzen őserdei kórháza újjáépítéséhez és fenntartásához. 1924-ben tért vissza a gaboni Lambarénébe, az őserdőben tamtamdobok adták hírrül: ismét itt van a fehér doktor. Munkáját világszerte egyre többen támogatták, kórházában sok kitűnő orvos dolgozott. Schweitzer gyakran visszatért Európába, hogy előadásokat tartson, és orgonakoncerteket adjon, de 1939 és 1948 között, az újabb világháború miatt Lambarénében maradt. A béke és a fegyverkezés, a nukleáris háború kérdéseiben is szót emelt. *„Az ember csak akkor erkölcsös, ha magát az életet tartja szentnek, a növényekét és az állatokét épp úgy, mint az emberét, és igyekszik a lehetőségekhez képest segítséget nyújtani minden szükséget szenvedő életnek.”* *„Nem tudom mi a sorsod, de egy dolgot tudok: csak azok lesznek igazán boldogok, akik keresték és megtalálták, hogyan lehet másokat szolgálni.”*

J.S.Bach: g-moll fuga – https://www.youtube.com/watch?v=T3Y_WfcumS0

J.S.Bach: Liebster Jesu, wir sind hier –

<https://www.youtube.com/watch?v=rq2i1QG2KAw>

20. **90 éve** született **BALASSA SÁNDOR** (1935–2021) zeneszerző. A Zeneakadémián Szervánszky Endre zeneszerzés növendéke volt. Első zeneszerzői sikerét 1969-es *Requiem Kassák Lajosért* című művével érte el, majd ezt követően operáival (*Az ajtón kívül*, *A harmadik bolygó*, *Karl és Anna*) hívta fel magára a figyelmet. Komponált kamarazenét, kórusműveket, concertókat – szinte nincs olyan műfaj, amelyben ne tette volna le a névjegyet. Stílusa a hatvanas évek modernizmusát követően jelentős változáson ment keresztül: a klasszikus tradíció és a magyar népi hagyomány zenei elemeiből állította össze zenei stílusát. *„Bizonyos az is, hogy a művészet: szolgálat. Szent szolgálat, melyet a közösség felemeléséért, az igazság mindenkori leplezetlen kimondásáért vállalunk. A művész minden körülmények között köteles megőrizni katarzist teremtő mágikus erejét”*

Trió: <https://www.youtube.com/watch?v=KUOOKviPIfI>

Balassa–Dsida Jenő: Legenda –

<https://www.youtube.com/watch?v=raP4NU4eGZ8>

Február

6. **100 éve** született **LENDVAI ERNŐ** (1925–1993) magyar zenetörténész, zenetudós, egyetemi tanár. A XX. század legjelentősebb magyar zeneteoretikusainak egyike volt. A Zeneakadémián zongoraszakot végzett, legendás zenei memóriájának köszönhetően fejből zongorázta a zeneirodalom nagy részét. Neve elsősorban Bartók-kutatásai révén lett ismert világszerte, átfogó zeneelméleti módszert dolgozott ki műveinek értelmezéséhez. Behatóan foglalkozott Kodály zenéjének harmóniavilágával is. Zenetörténelmi munkásságának középpontjában a magyar szerzőkön kívül Verdi és Wagner művészete állt.
13. **225 éve** született **BRASSAI SÁMUEL** (1800–1897), az „utolsó erdélyi polihisztor”. Foglalkozott földrajzzal, történelemmel, statisztikával és közgazdaságtannal, esztétikával, valamint műkritikával, de munkásságában a zene is jelentős szerephez jutott. Ő maga harmóniumon, brácsán, csellón és zongorán játszott. Kolozsvár zenei életének egyik elindítója, több újságban is jelentek meg zenekritikái. Az oktatásügyben számos reform elindítója és előmozdítója. Az ő nevéhez fűződik az 1841-ben elfogadott tanügyi reform, melynek során az oktatás nyelve a latin helyett a magyar lett. Az oktatást illetően Brassai fő elve az volt, hogy keveset, lassan és jól kell tanítani: *„az igazi műveltséget is bizony nem az ismeretek sokasága, hanem korlátolt számú, jól rendezett, ép, egészséges eszmék s a megszerzésükben és által gyakorlott, élesített és szaporító érlelő tehetség jellemzi.”*
19. **50 éve** hunyt el **LUIGI DALLAPICCOLA** (1904–1975) olasz zongoraművész és zeneszerző. Az első világháború idején a családot Grazba telepítették ki. Itt ismerte meg Mozart és Wagner operáit, ekkor határozta el, hogy zeneszerző lesz. 1922-ben lett a firenzei Cherubini Konzervatórium növendéke. 1934-ben

ugyanott zongoratanárrá nevezték ki és 1967-ig az intézmény zongora- és zeneszerzés tanára volt. Ebben az időben már feltűnést keltett néhány kompozíciójával, amelyekre jelentős hatást gyakorolt az Új Bécsi Iskola három mestere, Schönberg, Berg és Webern. Dallapiccola ugyanolyan szoros szálakkal kötődik a reneszánsz és a barokk olasz muzsikájához, mint honfitársai. Ugyanakkor ő az első jelentős olasz zeneszerző, aki műveiben a tizenkét fokú technikát alkalmazza. Műveinek nagy része vokális kompozíció. Zenéjében egész élete során humánus eszmények megvalósítására törekedett.

Due cori di Michelangelo Buonarroti il giovane

<https://www.youtube.com/watch?v=b21YVwM9zDg>

Március

2. **125 éve** született **VÁSÁRHELYI ZOLTÁN** (1900–1977) a kórusművészet nagy formátumú és nagy hatású egyénisége. A Zeneakadémia hegedű tanszaka mellett zeneszerzést tanult Weiner Leónál és Kodály Zoltánnál. Néhány évig Észtországban, ezután Norvégiában volt zenekari muzsikus, majd hazatért szülővárosába, Kecskemétre. Ekkor Kodály az a tanácsot adta számára: „csináljon kórust”. Ez életre szóló kötelezettséggé vált, egyre inkább a kórus került érdeklődése középpontjába. Vezetett nőikart, munkáskórust, a Honvéd Művészegyüttes Férfikarát, állt a Magyar Rádió Énekkarának élén. Vállalkozott kórusaival régi mesterek műveinek magyarországi bemutatására, és nagy szerepe volt az új magyar kórusmuzsika megismertetésében. Ő mutatta be Kodály Zoltán *Jézus és a kufárok*, *Akik mindig elkésnek*, *Öregek*, valamint *Molnár Anna* című kórusművét. Nevéhez fűződik Bartók Béla *Magyar népdalok* című műve három tételének, valamint az egynemű karok nagy részének ősbemutatója is. Kiemelkedő volt Kodály *Zrínyi szózata* című nagyszabású a cappella kantatájának 1955-ös bemutatója a Zeneakadémián. Művészetét számos rádió- és hanglezefelvétel őrizte meg az utókornak. 1941-ben lett a Zeneakadémia tanára. A magyar kórusművészetnek nemzetközi hírnevet szerző újabb karvezető-generációk legkiválóbbjai szinte mind az ő iskolájából kerültek ki a hetvenes évek közepéig.

Vásárhelyi Zoltán vezényel:

Kodály Zoltán–Weöres Sándor: *Öregek* –

<https://www.youtube.com/watch?v=DFtIUai2BI8>

Kodály Zoltán: *Molnár Anna* –

<https://www.youtube.com/watch?v=FIByApz9Xdo>

Kodály Zoltán–Ady Endre: *Akik mindig elkésnek*

<https://www.youtube.com/watch?v=EM8Ad2K7mBI>

26. **100 éve** született **PIERRE BOULEZ** (1925–2016) francia zeneszerző, a második világháború utáni nemzetközi zenei élet motorja. Teoretikusként, tanárként és

gyakorló muzsikusként az 1950-es évek óta meghatározó mestere a kortárs zenének. Karmesterként a XX. század zenéjének egyik legnagyobb előadójaként tartják számon. Matematikai tanulmányok után 1942-ben Párizsba költözött, ahol két évvel később a Konzervatóriumban Olivier Messiaen osztályába került. A szeriális technikával való megismerkedése után számos, az 50-es évek zeneszerzői gondolkodását alapvetően meghatározó művet írt. Később a véletlen alkalmazása foglalkoztatta, e tárgyban írt *Alea* című cikke nyomán terjedt el az *aleatória* kifejezés. 1966-ban vezényelt először Bayreuthban, itt számos nagy sikerű produkció fűződik a nevéhez. A New York-i Filharmonikus Zenekarnak évekig vezető karmestere volt. A XX. század zeneirodalmának legfontosabb művei mellett Mahler, Bruckner és Wagner műveinek is kiemelkedő tolmácsolója.

Sur incises 3 zongorára, 3 hárfára, 3 marimbára

<https://www.youtube.com/watch?v=GwHyZ1heL7I>

Április

15. **475 éve** született **JACOBUS GALLUS** (1550–1591) szlovén származású osztrák zeneszerző. Bécsben az udvari kórus tagja volt, Olmützben püspöki karigazgató, majd a prágai Szent János-templom kántora lett. Az ellenreformáció zenéjének képviselője. Műveiben a végigimitált németalföldi stílus a velencei többkórusossággal egyesül. Több mint 500 műve maradt fenn, nagyrészt misék és motetták.

Ecce quomodo moritur iustus:

<https://www.youtube.com/watch?v=wJ05fSC37dU>

Pater noster: <https://www.youtube.com/watch?v=IF-OXYfu6dU>

Domine ad adiuvandum me: https://www.youtube.com/watch?v=S_Vdku1ieA

Május

7. **200 éve** hunyt el **ANTONIO SALIERI** (1750–1825) olasz zeneszerző, Mozart "örök riválisa". Szülei korai elvesztése után egy jómódú velencei család vette pártfogásába, így Velencében, majd 15 éves korától Bécsben folytathatta zenei tanulmányait. Első sikerét húszévesen *Le donne letterate* című vígoperájával aratta, amelynek szöveggönyve Molière *Tudós nők* című komédiája nyomán készült. Négy évvel később a bécsi olasz operaház karmesterének és udvari zeneszerzőnek nevezték ki, ezt a jól jövedelmező címet Mozart sohasem kapta meg. 1777-ben Itáliába költözött. 1778-ban az ő *Europa riconosciuta* című darabjával nyitotta meg kapuit a híres milánói Scala. 1788-ban tért végleg vissza Bécsbe, ahol operáival Mozart sikeres vetélytársa lett. Külön érdekesség, hogy több operájának librettóját a Mozarttal is együtt dolgozó Lorenzo Da Ponte jegyezte. 1790-ben, II. József halálával elveszítette legnagyobb pártfogóját, és

népszerűsége is hanyatlani kezdett. 1813-ban a bécsi konzervatórium egyik alapítója, később igazgatója volt. Növendékeihez bensőséges viszony fűzte. Tanítványai közé tartozott Beethoven, Schubert és Liszt Ferenc. 39 operája közül a legnépszerűbb a *Palmira*, a *Perzsia királynője* és a *Falstaff*. Emellett kamara- és egyházi zenét, oratóriumokat és kantátákat komponált, 1804-ben íródott *Requiem*-jét saját temetésén játszották először.

La Grotta di Trofonio – nyitány:

<https://www.youtube.com/watch?v=2J2OD4ENnBs>

De Profundis: <https://www.youtube.com/watch?v=W86XH05Nk6g>

26 variáció a La folia témára:

<https://www.youtube.com/watch?v=mRglLmPLsXI>

Június

- 3. 150 éve hunyt el GEORGES BIZET (1838–1875)** francia zeneszerző. Muzsikusi családban nőtt fel. Zenei tanulmányait a párizsi Conservatoire-ban végezte. Tanárai közül Gounod és Halévy gyakorolta rá a legnagyobb hatást. 1857-ben elnyerte a Római Díjat. Itáliából hazatérve komponálta a *Gyöngyhalászk* című operáját, ami Párizsban, 1863-ban nem nyert kedvező fogadtatást. Élete főművét, a *Carmen*-t is hűvösen fogadta a francia közönség 1875-ben, s csak fél évvel később, Bécsben aratott sikert, ez a forradalmian új opera. A szerző azonban ezt már nem érte meg. Budapesten 1876-ban mutatták be. Operáin kívül – melyek közül több befejezetlen, illetve kiadatlan maradt – számos zenekari művet is írt. Ezek közül egyik legnépszerűbb *Az arles-i lány* című zenekari szvitje.

Az arles-i lány – II. szvit: <https://www.youtube.com/watch?v=WxcaJFGxtKA>

Carmen – Habanera: <https://www.youtube.com/watch?v=f1mRITjiH4>

- 5. 400 éve hunyt el ORLANDO GIBBONS (1583–1625)** angol zeneszerző, virginál- és orgonajátékos. 1605-ben I. Jakab kinevezte a királyi kápolna orgonistájának, ahol haláláig alkalmazásban maradt. 1619-ban királyi kamarazenesész (virginalista) lett, majd 1623-tól a westminsteri apátság vezető orgonistája. Vokális művei itáliai hatást tükröznek. Legjelentősebb munkái az anglikán egyház számára készültek, de világi művei is jelentősek.

Nunc dimittis: <https://www.youtube.com/watch?v=8vfRVdcKwNI>

Fantázia: <https://www.youtube.com/watch?v=iOwTtNamers>

2024

Július

3. **225 éve, 1799-ben** találta meg a nagyszentmiklósi aranykincset egy szőlősgazda árokásás közben. A 23 aranyedényből álló lelet nem egységes, darabjai nem egy időben készültek, honfoglalás-kori és avar kori tárgyakat is tartalmaz. Erről árulkodik a különböző anyagösszetétel, stílus és kidolgozottság. A korsók, tálak, edények, bikafejes ivócsanakok nem csak a gyönyörű megformálásuk és a rajtuk látható ornamentika miatt érdekesek, az edényeket díszítő jelenetek bepillantást engednek a honfoglalás korának hitvilágába és gondolkodásába is. Ilyen elemek a turulmadár, a griff és szarvas küzdelmét ábrázoló korsó, vagy az égberagadás motívuma, melyen egy meztelen nőalakot visz magával a madár. Ezek a motívumok, különösen a szecesszió korszakában, nagy hatást gyakoroltak a művészekre. A lelet külön érdekessége, hogy az egyes edényeken vésett feliratok találhatóak, melyek megfejtése ma is komoly szakmai kérdés. E tárgyak egy olyan korszak hírnökei, melyről nagyon kevés forrás áll a rendelkezésünkre.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MuMaTu-a-mult-magyar-tudosai-1/nemeth-gyula-49DA/vitak-a-nagyszentmiklosi-kincs-feliratai-korul-4A05/>

<https://www.szecessziosmagazin.com/magazin3/miklos.php>

13. **625 éve** halt meg **PETER PARLER** építész (1333 körül –1399), akinek munkássága meghatározza Prága gótikus arculatát. Parler fadaragást is tanult, az építészetet egyfajta szobrászatnak tekintette. Alkotó fantáziával, finom részletekkel úgy ötvözte az apjától tanult ún. német különgótika és a francia gótika stílusjegyeit, hogy ezzel egy jellegzetes közép-európai arculatot teremtett. Nevéhez fűződik a prágai Szent Vitus székesegyház és a Károly-híd építése. A Szent Vitus-székesegyház szentélyt övező kápolnakoszorúja vagy déli bejárata jól mutatja stílusát. Parler megújította a gótikus szobrászatot is: az allegorikus alakok helyett egyedi, valós ábrázolásra törekedett. A szobrok ugyanakkor nem válnak hangsúlyossá, az igazi alkotás maga az épület, melyet a szobrok csak kiegészítenek. A székesegyház építését a XV. század elején félbeszakította a huszita felkelés, ezért Peter Parler népes műhelye feloszlott. A szerencsétlen helyzet pozitív következménye, hogy a vándorútra kényszerült munkásai magukkal vitték a mester stílusát, melynek hatása így Európa számos részén felismerhető. Prágában Parler másik ikonikus építménye a Károly-híd, mely homokkőből épült, és két végét gótikus tornyok zárják le. Nem csak gyönyörű arányai és a pillérek ritmikus ismétlődése miatt különleges, hanem a rajta később elhelyezett 30 barokk stílusú szobor miatt is. A híd ma Prága egyik legnépszerűbb szimbóluma, rendezvények, kulturális események, vásárok helyszíne.

<https://www.gyoriszalon.hu/news/15347/102/>

<https://rubicon.hu/kalendarium/1357-julius-9-a-karoly-hid-alapkoletetele>

29. **75 éve** halt meg **KOSZTA JÓZSEF** (1861–1949) festőművész. Klasszikus képzést kapott Münchenben a Képzőművészeti Akadémián, majd tanulmányútjai során Párizsban, Rómában, Hollandiában. Emellett itthon olyan kiemelkedő művészek voltak a tanárai, mint Benczúr Gyula, Lotz Károly és Székely Bertalan. Ennek ellenére festésmódja az akadémizmus helyett expresszionista és posztimpresszionista elemekből táplálkozott, stílusára az élénk színek, fény-árnyék kontrasztok jellemzőek. Élete nagy részében Szentes melletti tanyáján élt, leggyakoribb témái az alföldi tájak, és a paraszti élet egyszerű eseményei. A tájképek mellett számos csendéletet, portrét és életképet is festett. A két világháború közti paraszti életforma megörökítésével nem pusztán művészi, de néprajzi értéket is teremtett. Igen termékeny és elismert festő volt. A Magyar Nemzeti Galéria mellett számos vidéki múzeumban, és magángyűjteményekben is őrzik alkotásait.

<https://mek.oszk.hu/03400/03430/html/elemzes.htm>

https://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/k_menu/kosztah.htm

Augusztus

2. **150 éve** született **NAGY BALOGH JÁNOS** (1874–1919) festőművész. A szegény sorból származó fiú szobafestőként dolgozott, és a munka után esti iskolákban, autodidakta módon képezte magát. Képein az egész életét végigkísérő mélyszegénységet, a nyomort, az egyszerű munkásemberek hétköznapijait, kopár szobáit és környezetét örökíti meg. Az első világháborúban megsérült, jobb karja lebénult, de ekkor sem adta fel az alkotást, hanem bal kézzel festett tovább. Életműve megrendítő példája a hátrányos helyzetből, szegénységből és beszűkült lehetőségekből kitörni vágyó tehetség küzdelmének. Stílusára leginkább Cezanne kubizmusa hatott, darabos, erőteljes formák és színek jellemzik képeit. Kifejező önarcképein tükröződik leginkább a rá jellemző belső elszántság és megfeszített akarat, mely tágabb értelemben minden emberi küzdelem és jóra való törekvés jelképe is.

<https://mek.oszk.hu/04300/04385/html/eletrajz.htm>

13. **125 éve** született **ALFRED HITCHCOCK** (1899–1980) angol filmrendező. A filmtörténet egyik legnagyobb hatású alkotója, képei, motívumai és jelenetei kultúránk szerves részévé váltak. Legkedveltebb műfaja a pszichothriller, ebben művészi eszközökkel fokozta szinte a végletekig a feszültséget. Gyakori témája az ember kiszolgáltatottsága, a bűnös lélektana, és történeteiben gyakran megjelenik valami misztikus, irracionális szál is. Az ő nevéhez fűződik számos olyan technika kialakítása vagy elterjesztése is, melyek nélkül ma már

elképzelhetetlen a filmkészítés. Legfontosabb feszültségteremtő eszköze a suspense, mely azóta gyakori módszer a filmkészítésben. Ez a kifejezés azt a történetmesélést fedi, ami a néző számára feltár egy cselekményt vagy eseményt, amiről a főszereplő nem tud. Hitchcock másik jellegzetes módszere az ún. vörös hering, amikor a történet cselekményét megszakítja, félbevágja, és egy látszólag mellékes szála tereli a figyelmet, ezzel is fokozva a feszültséget. Ő vezette be a storyboard használatát is, mely a forgatókönyv képes megjelenítését jelenti, a szereplők szövegével és egyes technikai utasításokkal ellátva. Leghíresebb munkái a filmtörténet mérföldkövei, ide tartozik többek között *A Manderley-ház asszonya* (1940), a *Gyilkosság telefonhívásra* (1954), a *Szédülés* (1958), *Psycho* (1960) vagy a *Madarak* (1963).

<https://www.jelenkor.net/visszhang/1745/hitchcock-es-a-veletlen-borzalma>
<https://kepmas.hu/hu/alfred-hitchcock-rendezo-elete-rettegett-tojasoktol-psycho-madarak-alma-reville>

Szeptember

5. **250 éve** született **CASPAR DAVID FRIEDRICH** (1774–1840), a német romantikus festészet egyik legjelentősebb alakja. A francia romantikával ellentétben nem mozgalmas tömegjeleneteket festett, hanem ködös, melankolikus hangulatú tájképeket. Különleges érzékeléssel ragadta meg a fényeket és az atmoszférát. A romantika felfogása alapján a természet jelenségeiben jeleket látott, ahol az egyes motívumoknak szimbolikus üzenete van. A sötét tónusú színek és lilás árnyalatok a melankóliát idézik. Megjelennek képein az életút állomásai, a születés és halál különböző természeti szimbólumai is. A tájat aprólékosan és rendkívül élethűen ábrázolta, képei mégis álomszerű, misztikus hatást keltenek, és többek pusztá tájképeknél. Ahogy ő maga fogalmaz, a látvány a kiinduló pont saját gondolatai és érzései ábrázolásához: *„A festőnek nemcsak azt kell festenie, amit maga előtt lát, hanem azt is, amit magában lát. Ha azonban semmit sem lát magában, akkor hagyja abba annak festését is, amit maga előtt lát.”* Jellegzetes kompozíciós eszköze a kép előterében háttal álló staffázs-alak vagy mellékalak, aki velünk együtt szemléli az elénk táruló látványt, így minket nézőket is belevon a képbe. Friedrich művészete nagy hatást gyakorolt halála után is, a szimbolisták és a szürrealisták is előfutáraknak tekintették.

<https://artsandculture.google.com/entity/caspar-david-friedrich/m01q3f?hl=hu>

9. **125 éve** született **HALÁSZ GYULA** (1899–1984) magyar fotóművész. A Brassai művésznevet szülővárosa, Brassó iránti tiszteletből vette fel, végül ezen a néven lett világhírű. Rendkívül sokoldalú tehetség volt, a fényképezés mellett szobrászként, képzőművészként, karikaturistaként és íróként is sikereket ért el. Több fotóalbuma megjelent, a világ számos részén voltak kiállításai, neves magazinoknak fotózott, rövidfilmje Cannes-ban díjat nyert, az általa festett

falfreskó díszíti Párizsban az UNESCO székházát és ő a szerzője a *Beszélgetések Picassóval* című könyvnek. Brassai az 1920-as évek elején érkezett a francia fővárosba, ahol André Kertész vezette be a művészkörökbe, és tanította meg őt a fényképezés fortélyaira. A korszak művészvilágának legnagyobb alakjairól, például Salvador Daliról, Pablo Picassoról vagy Henri Matisse-ről készített portrékat. Eleinte csupán az írásaihoz, riportjaihoz volt szüksége fotókra, később azonban a fényképezés vált meghatározó művészi eszközévé. A portrék mellett finom érzékenységgel és egyéni látásmóddal fotózta a város rejtett, éjszakai életét is. Az éjszakai felvételek készítése akkoriban technikailag is újdonságnak számított, de ami igazán egyedivé teszi a képeit, az az egészen hétköznapi, elcsúszott pillanatokra, hangulatokra, részletekre való érzékenység.

<https://pixinfo.com/cikkek/tortenelem-brassai-halasz-gyula/>

https://maimanohaz.blog.hu/2012/09/09/foto-kalendarium_brassa_1899

16. **25 éve halt meg ROZSDA ENDRE (1913–1999)** festőművész. A XX. század elejének sokféle művészeti irányzata hatott rá, festészetére számos radikális stílusváltás jellemző. Fiatalon Aba-Novák Vilmos keze alatt tanult, és kezdetben posztimpreszionista stílusú, finom foltokból álló, fényekkel átszótt tájképeket és portrékat festett. Bartók Béla zenéjének hatására azonban stílusa radikálisan megváltozott. Erről az élményéről így beszélt: *”Épp Párizsba indulásom előtt teljesen véletlenül találkoztam egy baráti párral, festőkkel: Ámos Imrével és Anna Margittal. Azon az estén semmilyen programom nem volt. Hangversenyre hívtak a Zeneakadémiára. Ma este Bartók játszik - mondták. Bartók csak név volt számomra. Nem ismertem. (...) Bartók saját művét játszotta a feleségével: Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára, ami szerintem a 20. század egyik legfontosabb műve. Világpremier volt. Olyan helyen ültem, ahol jól láthattam Bartók kezét. El voltam kábulva. Soha nem gondoltam, hogy létezhet zene Bachon, Mozarton, Muszorgszkijon túl. Teljesen megrészegültem ettől a zenétől. (...) Ebben a pillanatban megértettem, hogy nem vagyok a magam kortársa.”* Ettől kezdve az avantgárd irányzatok felé fordult a figyelme, melynek hatására képein erős, expresszív színek és elnagyolt formák jelentek meg. Ezután szürrealista festői korszaka következett, ami után végül eljutott a nonfiguratív, absztrakt ábrázolásig. Grafikai és rajzai a kommunista diktatúra és tiltás korszakának lenyomatai. Az egyre erősödő politikai elnyomás éveiben, 1945 és 1948 között működő Európa Iskola nevű művészcsoport egyik alapító tagja. Céljuk a kortárs európai művészeti irányzatok hazai bemutatása volt. A kommunisták hatalomra kerülésével a csoportot feloszlatták, a modern művészeti irányzatok betiltották. Rozsda 1956 után Párizsba emigrált, jelentős nemzetközi elismertséget kapott. A rendszerváltás után Magyarországon is felfedezték művészetét, és számos tárlaton bemutatkozott itthon is. A magyar művésztsadalom nagy örömmel fogadta, utolsó hazai kiállítását Esterházy Péter nyitotta meg. Rozsda Endre életműve egyedülállóan gazdag stíluspaletta, a XX. századi képzőművészet sokszínű, szabadon áramló, és egymásba kapcsolódó irányzatainak egyedi keresztmetszete.

<https://papageno.hu/featured/2020/08/igy-elt-es-alkotott-rozsda-endre-a-legendas-parizsi-muteremben-a-bateau-lavoirban/>
<https://www.varfok-galeria.hu/rozsda-endre-beavatas/>

- 14–22. Ezen a héten kerül megrendezésre a XVIII. Ars Sacra Fesztivál, melynek mottója: „Az igazság békét teremt!” (Iz 32,17). A fesztivál célja a kereszténységben gyökerező sokszínű kulturális, művészeti, építészeti és lelki örökség bemutatása. A fesztivál a zenei, irodalmi és képzőművészeti rendezvényeken keresztül azonban nem csak kulturális esemény, hanem a keresztény hittel való ismerkedés, és a hitben való elmélyülés lehetőségét is kínálja. A gazdag programajánlathoz Budapest mellett számos vidéki város is csatlakozik.

<https://ars-sacra.hu/>

24. **75 éve** született **PEDRO ALMADÓVAR** (1949–) spanyol filmrendező. Nyers, lázadó, provokatív és harsány stílusa az évek során sokat finomodott, idősödve egyre árnyaltabb és finomabb lélektani ábrázolásokkal átszótt filmeket forgatott. Társadalmi problémákat, a társadalom peremére sodródott és kirekesztett embereket, korrupciót és bántalmazást, családi tragédiákat, függőségeket egyaránt vászonra vitt. Filmjeinek gyakran központi motívuma a nő, a női lét küzdelmei, ellentmondásai, magányossága. Kimagasló alkotásai közé tartozik az *Asszonyok a teljes idegösszeomlás szélén* (1988), *Mindent anyámról* (1999), *Beszélg hozzá* (2002), *A bőr, amelyben élek* (2011). Filmjei gyakran tartalmaznak önéletrajzi elemeket is, például a *Fájdalom és dicsőség* (2019), melyben saját életútját, öregedését vizsgálja. Bár alkotásai sok esetben megbotránkoztatók, Almadóvar egyedülálló módon tárja fel az emberi lét és szenvedés mélységeit. Filmjei vitára és érvelésre, de gondolkodásra és önreflexióra is készítenek.

<https://fidelio.hu/vizual/pedro-almodovar-elkeszítette-elete-legszemelyesebb-filmjet-145546.html>

25. **425 éve** született **FRANCESCO BORROMINI** (1599–1667), a barokk stílus egyik kimagasló építésze. A korszak másik nagy géniusza, Bernini kortársa volt, akivel egész élete során rivalizált, és úgy érezte, hogy méltatlanul háttérbe szorul mellette. Idős korában különösen kínoztta vetélytársa sikere, és depressziótól szenvedve Borromini saját kezével vetett véget életének. Az utókor azonban őt is nagyra értékeli. Berninivel ellentétben a klasszikus építészeti szabályokat átlépő, szenvedélyes, merész újtó. Különleges kreativitással bánt a szerkezeti elemekkel. Ennek egyik legszebb példája a San Carlo alle Quattro Fontane kolostortemplom. A kicsi és szabálytalan telken álló épület könnyed és izgalmas, hullámozó formáival szinte élő hatást kelt. Borromini mestere az illuzionisztikus téralakításnak is. A Palazzo Spada barokk palotában kialakított egy perspektivikus folyosót (Galleria Prospettiva), mely a perspektíva szabályaira ráerősítve optikai csalódást okoz. A folyosó mennyezete lejt, a padlózata enyhén emelkedik, az oldalfalak magassága pedig

csökken, így az alig néhány méter hosszú folyosó olyan hatást kelt, mintha nagyon hosszú lenne, a végében felállított, 60 cm-es szobor pedig életnagyságúnak tűnik. A bravúros téralakítás másik gyönyörű példája a római Sant'Ivo alla Sapienza templom. Hatszögletű belső terét cikkelyekből álló kupola fedi, mely azt az érzetet kelti, mintha kinyílna az égbolt felé. A hatást tovább erősíti a csillagokból álló díszítés. A templom lanternáját Borromini különleges csigavonalban szűkülve zárta le, mely jól mutatja, hogy milyen kreatívan merített ötleteket a természeti formákból.

http://mandarchiv.hu/cikk/7260/Borromini_a_szent_szenvedely_epitesze
<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettorte-net-10-evfolyam/romai-barokk-epiteszet/erett-barokk-epiteszet-borromini>

28. **150 éve** halt meg **DIESCHER JÓZSEF** (1811–1874) építész. Bár nem tartozik a legismertebb magyar építészek közé, a főváros arculatát meghatározza a munkássága. Eleinte klasszicista, majd romantikus és eklektikus stílusban alkotott. Budapesten számos villa, lakóház és középület épült a tervei alapján, melyből ma majdnem 30 műemlék, és több helyen emléktábla viseli a nevét. Legfontosabb épületei közé tartozik a Kerepesi (ma Rákóczi) úti evangélikus templom, és a Fűvészkertben található Pálmaház, ami a *Pál utcai fiúk* egyik fontos helyszíne. Az ő munkája a Vörösmarty Gimnázium épülete is, melyet Diescher a legmodernebb oktatási követelményeknek megfelelően tervezett meg. Nem csak a tantermek és előadótermek kaptak helyet benne, hanem a gyakorlati bemutatókhoz és kísérletekhez szükséges laboratóriumok, mérgező vegyszerek tárolására szolgáló kamra, olvasztó kemence, hűtő, sőt, még bonckamra is. Az épületet olyan modern technikai felszereléssel tervezte meg, mint a központi fűtés, gázvilágítás, mesterséges szellőzés, és az udvaron lévő ivókút, mely biztosította az ivóvizet. Az iskola hátsó lépcsőházát úgy alakította ki, hogy a híres Foucault-inga kísérlet bemutatható legyen, amit a mai napig minden évben láthatnak az ott tanuló diákok. Diescher József nem csak tervező építész, hanem sikeres kivitelező vállalkozó is volt. Több alkalommal ő kivitelezte Ybl Miklós terveit, közös munkáik során szorosán együttműködtek és jó kapcsolatot ápoltak. Részt vett a Magyar Tudományos Akadémia, a Pesti Vigadó, a mai Olasz Intézet (egykori képviselőház) megépítésében.

<https://epiteszforum.hu/termekeny-sokszinuseg-a-145-eve-elhunyt-diescher-jozsefre-emlekezunk>

Október

14. **100 éve** született **BRÓDY VERA** (1924–2021) báb- és díszlettervező művész. Az ő tervezése Mazsola és Tádé, vagy a Misi mókus mesefigurák. Jellegetes formavilágának és stílusának fontos ízlésformáló hatása volt. A Magyar Televízióban számos Grimm-meséhez és más gyerekműsorokhoz tervezett

figurákat, de a nevéhez fűződnek felnőttek részére készült előadások is. Bábokra adaptálta például Sztravinszkij *Tűzmadár* című művét, Bartóktól a *Fából faragott királyfit*, a *Toldit*, a *János vitézt*, *Gulliver utazásait*, a *Diótörőt*, vagy Shakespeare-től a *Szentivánéji álmot*.

<https://nemzetiarchivum.hu/photobank?query=%22BR%C3%93DY%20Vera%22>

16. **375 éve** halt meg **ISAAC VAN OSTADE** (1621–1649) festőművész, a holland tájképfestészet és az életképek mestere. Bár igen fiatalon halt meg – mindössze 28 évet élt – és csak 18 éves korától kezdett festeni, mégis több száz képe maradt ránk. Leggyakoribb témái a szegényes, mégis meleg hangulatú belső terek, istállók és parasztkunyhók, illetve a paraszti élet egyszerű eseményei, mint például a disznóvágás. Később művészete a külső terek felé fordult, ahol a hangsúly a szereplőkről átkerült a tájra. A sivár, téli holland vidék, falusi utca, befagyott folyó jelenik meg a festményein. Az aprólékosan kidolgozott részletek, a kiválóan elkapott mozdulatok, a háttérben felbukkanó állatok és jellegzetes használati tárgyak, valamint különleges színkezelése egyaránt a hangulatteremtés eszközei. Életképei nem csupán ábrázolnak, hanem a hely egyedi atomszféráját is megragadják.

<https://artsandculture.google.com/entity/isaac-van-ostade/m03hggs?hl=hu>

16. **150 éve** született **OTTO MUELLER** (1874–1930) expresszionista grafikus és festőművész. A németországi cigány művész alkotásain érdekesen keveredik a kettős identitás: leggyakoribb témái cigány lányokról készült portrék, aktképek. Célja a „jó vadember” megjelenítése, a természet és az ember összhangjának ábrázolása. Képein megjelenik a civilizációtól távoli tiszta és romlatlan világ vágya. Témaválasztása és festményeinek hangulata helyenként Gauguin idézi, aki nagy hatással volt a Die Brücke csoportra, melynek Mueller is tagja volt. Ezt a csoportot az expresszionizmust és fauvizmust követő német művészek alkották. Mueller alakjaira is jellemzőek a stilizált, síkban ábrázolt, hol mértani módon szögletes, hol lágyabban leegyszerűsített formák. Ugyanakkor eltér az expresszív színhasználatától, képei nyugodt harmóniát árasztanak, és gyakran alkotott fekete-fehérben is.

<https://www.eternels-eclairs.fr/tableaux-mueller.php>

<https://www.christies.com/en/artists/otto-mueller?lotavailability=All&sortby=relevance>

November

11. **325 éve** született **FERDINANDO FUGA** (1699–1782) barokk építész. Nápolyban és Rómában dolgozott, nagyszabású munkája a *Santa Maria Maggiore* bazilika átépítése. Az eredeti ókeresztény bazilika az V. században épült. XIV. Benedek pápa Ferdinando Fugát bízta meg az új homlokzat kialakításával, melynek célja

a bejáratot díszítő korábbi mozaikok megóvása és közszemlére tétele volt. Fuga azonban ennél többet ért el. Az elegáns, kettős árkádsorral és oszlopcsarnokkal díszített homlokzattal teljesen új arculatot alakított ki, és monumentális hatást adott az épületnek. Munkáinak jelentős része Nápolyhoz köthető. Bourbon III. Károly király megbízásából nemcsak palotákat és villákat, hanem a szegények megsegítését szolgáló épületeket is tervezett. Az *Albergo dei Poveri*, nevének megfelelően az egyszerű emberek szociális ellátó intézményének készült. Ez egészen szokatlan volt abban az időszakban. A hatalmas, 5 emelet magas épületkomplexum kialakítása Fuga tervezői nagyságát őrzi, még akkor is, ha végül a terveinél kisebb méretben készült el. A kórház építése ugyanis félbeszakadt, mert a városban járványok pusztítottak, és a sok szegénynek temetkezési hely kellett. Ezért az uralkodó a kórház építése helyett sürgősen egy új köztemető kialakításával bízta meg Fuga-t. Ez lett a *Cimitero delle 366 Fosse*. Az elnevezés arra utal, hogy Fuga az év minden napjára kialakított benne egy-egy sírgödröt, melyet a dátummal ellátott márványlappal fedett le. Minden nap egy sírt töltöttek fel az elhunytakkal, melyet este lezártak, és csak a következő év megfelelő napján nyitották fel újra. A szegénytemető majdnem 130 éven át működött ezzel a sajátos módszerrel, míg végül a közel 700 ezer testtel megtelt, és végleg bezárták. Azóta Nápoly egyik nevezetessége, a jóval később megépült szegények kórháza pedig a Világörökség része.

<https://delolaszdolcevita.wordpress.com/2022/09/06/real-albergo-dei-poveri-napoli/>

13. **50 éve** halt meg **VITTORIO DE SICA** (1901–1974) olasz filmrendező és forgatókönyvíró. A szegény családban felnőtt fiú filmszínészként is sikereket ért el, de rendezőként alkotott igazán maradandót. Érett alkotói korszakát a neorealista stílus jellemezte, vagyis az akkoriban divatos filmek hamis boldogságával, megszépített álmvilágával szemben De Sica a hétköznapi élet tragédiáit mutatta be. A korszak Olaszországának valós társadalmi problémái – a munkanélküliség, a szegénység, a nyomor, nélkülözés és éhezés – foglalkoztatták. Nehéz témái ellenére alkotásait sajátos optimizmus hatja át, ahol az élet nehézségein mindig felülemelkedik az emberi összetartás és jóság. Filmjeiben kiemelt szerepet kap a környezet bemutatása is. Különösen kedvelte Nápolyt és környékét, a kis utcai jelenetek és életképek történetmesélésének jellegzetes eszközei. Hazájában sok kritika érte amiatt, hogy Olaszországot negatív színben tünteti fel, miközben jelentős nemzetközi sikereket ért el. Rendezőként egyik nagy dilemmája az elvásároknak, a befektetőknek, a kasszasikernek való megfelelés, az üzleti siker és a művészet kettőssége. A belső alkotói indíttatásához való hűség miatti tépelődése végigvonul egész életművén. Hol a kor legnagyobb színészeivel forgatott, mint Sophia Loren, Gina Lollobrigida vagy Marcello Mastroianni, hol amatőr szereplőkre bízta a főszerepet, és a legnagyobb színészeket visszautasította. Legfontosabb filmjei *A gyermekek figyelnek bennünket* (1944), *Fiúk a rács mögött* (1946), *Csoda Milánóban*

(1951), *Egy asszony meg a lánya* (1960), *Biciklitolvajok* (1968), *Tegnap, ma, holnap* (1963), *Házasság olasz módra* (1964).

<https://filmtett.ro/cikk/filmtortenet-vissza-a-valosaghoz-i-az-olasz-neorealizmus-tortenete>

<https://filmtett.ro/cikk/vittorio-de-sica-ladri-di-biciclette-biciklitolvajok-1948>

14. **75 éve** halt meg **KUBINYI SÁNDOR** (1875–1949) festő és grafikusművész. A Nagybányai művésztelepen indult alkotói tevékenysége, ahol a modern magyar képzőművészet megszületett. A korszak szinte minden jelentős művésze megfordult itt. Nagybányán Kubinyi naturalista és plen air stílusban főként tájképeket, portrékat és aktokat alkotott. Később Münchenben telepedett le, itt stílusa is megváltozott. Hatott rá az art deco, érdeklődése a kréta- és tusrajzok, linómetszetek és grafikai alkotások felé fordult. Rajziskolát nyitott, és nagy népszerűsége tett szert a különböző lapokban közölt illusztrációival és karikatúráival. Ezeket finom humor, kidolgozottság és igényesség jellemezi. Kubinyi Sándot több művét a Magyar Nemzeti Galéria őrzi.

<https://magyarkarikatura.wordpress.com/g-k/kubinyi-sandor/>

15. **125 éve** halt meg **JOSEPH MOCKER** (1835–1899) cseh építész, a gótika szerelmese. Nevéhez fűződik Prága legtöbb gótikus épületének felújítása, restaurálása, így a ma ismert városképet jelentős mértékben Mocker alakította ki. Építészeti tevékenységét sok támadás is érte, megítélése vitatott, mivel több épületet jelentősen átépített, akár új szárnyakkal egészített ki, és a gótikát követő minden korábbi átalakítást eltüntetett, lebontott. A prágai Szent Vitus székesegyház, a Régi-új zsinagóga, az óvárosi Lőportorony, valamint több csehországi vár renoválása is az ő munkája. Neogót stílusú templomok is kikerültek a keze alól, mint Prágában a Szent Ludmilla és a Szent Prokop.

<https://nemcsakpraga.blogspot.com/2013/10/akkor-es-most-xv-loportorony-es.html>

19. **75 éve** halt meg **JAMES ENSOR** (1860–1949) belga expresszionista festő. Művészete minden részletében szimbólumokat, allegóriákat, utalásokat használ, még csendéletei és enteriőrei is különös, titokzatos hangulatot árasztanak. Képeit szürreális, álomszerű alakok, csontvázak és jelmezes figurák népesítik be. Ezeken keresztül gyakran saját belső vízióit, szorongásait festette le, de erős társadalomkritika is megjelenik bennük. Visszatérő motívumai a maszkok, melyeken furcsa, groteszk fintorok, grimaszok tükröződnek. Egyik ismert festménye a *Krisztus bevonulása Brüsszelbe* (1889). A kép egy vásári forgatagot idéző sokadalmat, utcai felvonulást ábrázol, ahol a számárháton érkező Jézus teljesen beleveszik a karikatúra-szerűen megformált alakok tömegébe. A kép üzenete a címmel együtt lesz érthető, keserű kritika és gúny itatja át. Ensor kifejezetten emberkerülő, magányos életet élt, ezzel is a társadalom iránti megvetését akarta kifejezni. Nem harcos prédikátor, hanem magába forduló, világtól elzárkózó moralista. Ennek ellenére művészete nagy

hatást gyakorolt számos XX. századi művészeti irányzatra, így a szürrealistákra, szimbolistákra és az expresszionistákra is.

<https://www.meisterdrucke.hu/fineart-nyomatok/James-Ensor/1204601/Maszkok-%C3%A9s-hal%C3%A1l-Maszkok-%C3%A9s-hal%C3%A1l,-1897..html>

<https://szalon.arnolfini.hu/snk-james-ensor-a-cselszoves/>

20. **175 éve, 1849-ben avatta fel Haynau a Lánchídat.** Magyarország első állandó hídja Budapest egyik jelképe és fontos műemléke. A híd klasszicista stílusú, jellegzetes motívuma a híd két végén álló, ókori diadalívket idéző kapu. Tervezője az angol William Tierney Clark, aki az építést vezető Adam Clark -nak csak névrokona. (ez utóbbiról nevezték el a Lánchíd és az Alagút közti Clark Ádám teret). A híd acélszerkezetének részei a hatalmas lánckötegek, melyek a hídfők alatt lévő betonkamrákba vezetnek. Bár a Marschalkó János által készített négy kőoroszlán csak később, 1852-ben került oda, mára a szobrok a látvány elválaszthatatlan részei. Az egyre növekvő forgalom miatt a híd többször is megerősítésre szorult és több felújításon átesett, legutóbb a 2020-as évek elején. A második világháború végén felrobbantották. Újjáépített formában éppen az eredeti híd felavatásának 100. évfordulóján, 1949. november 20.-án adták át. *A Hídember* című magyar történelmi film (2002) Széchenyi István életének eseményein keresztül a híd születésének történetét és körülményeit mutatja be. Évente néhány alkalommal a gyalogosok vehetik birtokba a hidat, egyik ilyen nagyszabású rendezvény az évente megrendezésre kerülő Lánchíd-fesztivál.

<https://budavar.abtk.hu/hu/utcak-terek-epuletek/lanchid.html>

21. **50 éve halt meg BOZZAY DEZSŐ (1912–1974),** az első hivatásos ipari formatervező Magyarországon. A Bauhaus stílus szögletes formái helyett újszerűen lágy, ívelt, gömbölyű, organikus formákkal dolgozott. Nevéhez fűződik a híressé vált Bozzay-körtelefon, valamint tervezett új stílusú televízió- és rádiókészülékeket is. Fontos munkái a közlekedési eszközök, ilyen a MÁV részére tervezett étkezőkocsi, vagy a kétcsuklós villamos. Konkrét tervezői munkái mellett átfogó javaslatokat is kidolgozott, mint a pesti Dunapart rendezése, vagy a Nemzeti Sírkert kialakítása.

<https://retronom.hu/node/17778>

https://epa.oszk.hu/01000/01059/00239/pdf/EPA01059_magyar_iparmuveszet_2016_03_044-046.pdf

December

22. **175 éve született CHRISTIAN ROHLFS (1849–1938),** a német expresszionista festészeti egyik meghatározó alakja. Bár impresszionistaként indult, művészete az expresszionizmusban teljesebben ki. Sokáig együtt dolgozott Emil Noldéval.

Ragyogó színvilággal megfestett csendéletek, tájképek és látképek jellemzik. A festészet mellett foglalkozott litográfiák, linó- és fametszetek készítésével is. Ezeken főként bibliai jeleneteket és témákat dolgozott fel. Figurális ábrázolás, karakteres arcok és mély érzelmi töltés árad belőlük. A náci hatalom festészetét „degenerált művészetnek” nyilvánította, több száz képét elkobozták, őt magát pedig kizárták a berlini Művészeti Akadémia tagságából, és megtiltották, hogy fessen. Ennek ellenére művészete fennmaradt. Alkotásai szerepelnek a világ legnagyobb múzeumaiban, és erőteljes hatásukkal ma is megszólítanak.

<https://en.henze-ketterer.ch/kunstler/christian-rohlfs>

23. **225 éve született KARL PAVLOVICS BRJULOV (1799–1852)** orosz festőművész, a romantikus festészet egyik képviselője. Szentpéterváron a Cári Művészeti Akadémián tanult, de járt tanulmányúton Itáliában, Drezdában és Münchenben, Görögországban, Törökországban és Spanyolországban is. Világlátott emberként nagy hatással volt rá az európai kultúra és történelem, ezek a témák megjelennek festményein is. Egyik példája ennek a Vezúv ókori kitöréséről, Pompeii utolsó napjairól festett képe. Az eredeti helyszínen készített hozzá vázlatokat, a kész alkotás azonban nem tájkép, nem is történelmi beszámoló, hanem magán viseli a romantikus festészet minden jellemzőjét. Felfokozott érzelmek, kavargó jelenetek, viharos színek, tomboló természeti erők, valamint a történelmi múlt magasztos ábrázolása jelenik meg a képen. Híressé vált önarcképe a szentpétervári Orosz Múzeumban látható.

<https://www.meisterdrucke.hu/m%C5%B1v%C3%A9szek/Karl-Pavlovich-Bryullov.html>

2025

Január

3. **75 éve született ef. ZÁMBÓ ISTVÁN (1950–)** magyar festő, grafikus, szobrász, zenész, autodidakta művész. Képzőművészeti alkotásain a síkszerű ábrázolás, a leegyszerűsített formák, a meghökkentő ötletek leginkább a szürrealizmus és a dadaizmus világát képviselik. Erős színekkel és szimbolikus figurákkal benépesített képei a képregények és modern rajzfilmek stílusát idézik. Gyakran polgárpukkasztó, provokatív témáit átítatja az emberi élet nagy kérdéseinek való gondolkodás. Lázadó, éles humorú, mégis derűs látásmódja minden művészeti ágban tükröződik, amelybe belekezd. A képzőművészet mellett filmeket rendez és színészkedik. Alapító tagja az underground rockzenét játszó A.E. Bizottság nevű együttesnek, és számos más alternatív zenei formációban is részt vett. A szentendrei Vajda Lajos Stúdió egyik alapító tagja, melynek fő célja a kortárs művészek és irányzatok összefogása, támogatása és bemutatása.

<https://lakastarlat.hu/kepzmuveszek/kortarsak/ef-zambo-istvan/>

5. **125 éve** született **YVES TANGUY** (1900–1955) francia autodidakta festőművész, a szürrealizmus képviselője. Tanguy 23 évesen egy galéria kirakatában meglátott egy festményt, ami olyan nagy hatással volt rá, hogy elhatározta, ő is a festészettel akar foglalkozni. Kitartó munkával és fáradhatatlan érdeklődéssel képezte önmagát, majd hamarosan bekerült az André Breton által vezetett francia szürrealisták csoportjába. Később Amerikában telepedett le, és igen sikeres művészi pályát futott be. Salvador Dali stílusához kapcsolódik élethű festésmódja, melynek segítségével azonban egy álomszerű világot alkotott. Absztrakt tájképeket, vagy egy elképzelt tengeralatti világ sejtelmes, amorf formáit örökítette meg, melyek úgy néznek ki, mintha képlékenyen ringatóznának a víz alatt, és az éppen odasodort hulladékból, törmelékből éppen csak a megragadott pillanat erejéig állnának össze. Képi világa egészen egyedülálló. Aprólékosan, finoman kidolgozott alkotásaiban semmiféle szabály vagy keret nem korlátozta, belső látomásairól mindenféle kötöttségtől mentesen festett.

<https://surrealism.website/Tanguy.html>

11. **175 éve** halt meg **JOSEF KLIEBER** (1773–1850) osztrák szobrászművész. Klasszicista stílusú szobrai, domborművei, az általa készített szoborcsoportok és plasztikák főleg Bécsben és környékén láthatók, de Magyarországon is jól ismertek alkotásai. Budapesten a Nádor utca 9. szám alatt álló Festetics palota előcsarnokában látható 4 kőszobra. Az ő munkái Pannonhalmán a főapátsági könyvtárat díszítő freskók és a gipszből készült királysobrok is. Szintén Klieber alkotása a keszthelyi Festetics kastély kertjében látható kútház. A család címerállataival, az oroszlánokkal díszített kút timpanonnal koronázott kialakítása, valamint a félköríves medence a klasszicizmus formavilágát tükrözi. Korsós lány című szobra Magyarországon különösen nagy figyelmet kapott, melynek másolatát Debrecenben, a Szabó Magda Emlékház bejáratánál állították fel. Bár az eredeti szobor jóval a híres regény megírása előtt készült, itt a történetben szereplő szobrot jeleníti meg, és az Abigél-szobor nevet kapta.

https://www.youtube.com/watch?v=N15IK3TC_oM (1'45-től)

<https://keszthely.hu/szabadido/festetics-kastely-parkja/>

13. **400 éve** halt meg **JAN BRUEGHEL** (1568–1625) flamand festőművész. Apja a híres festő Pieter Brueghel, és a fia, Jan Brueghel szintén festő lett, ezért őt idősebb Jan Brueghelként tartják számon. Finom részletekkel ábrázolt virágcsendéletei miatt kapta a Virágos Brueghel vagy Bársonyos Brueghel jelzőket. A sötét háttér előtt ábrázolt dús virágcsokrokat élénk színekkel, és a miniatúrafestészetre jellemző aprólékosággal dolgozta ki. Az összehatás ugyanakkor nem szigorúan élethű, látványszerű, hanem virágkompozíciói sokkal inkább a dekoratív festészet remekei. Mivel egyszerre sokféle, nem egy időben nyíló virágfajta szerepel a képeken, a padlón pedig lehullott, elszáradt szirmok és apró rovarok jelennek meg, ez arra utal, hogy hogy ezek a festmények allegóriák is.

Megjelenik bennük a Vanitas-motívum, vagyis a festő a témán keresztül az élet szépségeinek és örömeinek mulandóságára emlékezteti a szemlélőt.

<http://janbrueghel.net/>

14. **125 éve** született **BARCSAY JENŐ** (1900–1988) festő és grafikusművész, művészetpedagógus. Leginkább a *Művészeti anatómia* című könyvéről ismert, melynek grafikái tökéletesen ötvözik a legmagasabb szintű művészi megjelenítést a pontos anatómiai ábrázolással. 1945-től több évtizeden át a Képzőművészeti Főiskolán tanított, itt kapott megbízást egy anatómiai tankönyv megírására. Az azóta 20 kiadást megért kötet mára világsiker aratott, számos nyelvre lefordították. Egyszerre műalkotás, kiváló oktatási anyag, miközben kultúra, tudomány és művészet szintézise. Azt már kevesebben tudják, hogy grafikus munkássága mellett Barcsay rendkívül sokoldalú festőművész volt. Nonfiguratív, expresszionista, kubista és konstruktivista képeket festett. Bármely stílusban is készültek a festményei, azokon élénk, drámai hatású színeket és erős kontrasztokat használt. Nagyméretű mozaikjai pedig számos középületben láthatók, például a szentendrei Művelődési ház előcsarnokában vagy a Csillaghegyi fürdőben. Ennek a sokféle irányznak az összefoglaló eleme és Barcsay fő törekvése a szerkezet kutatása, a vonalak hangsúlya, a lényegre törő ábrázolás, a konstruktivista képi rend megteremtése. Barcsay Jenő személye, alkotásai, könyvei, művészete, valamint fáradhatatlan pedagógiai munkája egyaránt meghatározó szerepet játszott a további művésznemzedékek formálásában.

https://pestbuda.hu/cikk/20200121_millisits_mate_a_muveszeti_anatomiatol_a_mozaikokig_120_eve_szuletett_barcsay_jeno_festomuvesz

<https://www.ponticulus.hu/rovatok/nyomhagyok/szallasi-arpad-barcsay-jeno-muveszeti-anomiaja.html#gsc.tab=0>

17. **100 éve** született **DUANE HANSON** (1925–1996) amerikai szobrászművész. A hiperrealizmus képviselője a valóságra megtévesztésig hasonlító emberi alakokat formázott poliésztergyanta, üvegszál és valódi ruhadarabok felhasználásával. Bár a Madame Tussauds panoptikumok is hasonló eszközökkel alakítják ki a hírességek szobrait, van egy nagyon fontos, alapvető különbség: Hanson nem szépít, nem idealizál, hanem a XX. századi hétköznapi embereknek állít tükröt önmagukról. A fogyasztói társadalom visszasságait, az öregedést, a fáradtságot, az esendő, átlagos embereket állítja elének. Hanson tudatosan összemossa a valóságot a művészettel, figuráit ugyanis gyakran úgy állította ki a kiállítótermekben vagy más hétköznapi helyszíneken, hogy első pillanatban nem lehet megkülönböztetni a valódi emberektől. A hajcsavarókkal bevásárló kocsit toló háziasszony, a padon fáradtan üldögélő, uzsonnás zacskóját szorongató idős férfi vagy az amerikai turisták szobra a kendőzetlen valósággal szembesít. Szobrai egyszerre viccesek, zavarba ejtők, kritikusak és mélyen őszinték.

<https://www.erdekesvilag.hu/duane-hanson-elkepesztoen-elethu-embereket-abrazolo-szobrai/>

20. **150 éve** halt meg **JEAN-FRANÇOIS MILLET** (1814–1875) festőművész, a realizmus képviselője. Hosszabb útkeresés után a barbizoni iskolában találta meg saját hangját. Ez a művészcsoport a XIX. század közepétől azokat a fiatal francia festőket fogta össze, akik az akadémizmussal szemben kiléptek a műtermek világából, és a természet felé fordultak. Barbizoni társaival ellentétben nála a központban nem a természet, hanem az ember áll. Millet témája a paraszti élet, a szántóföldön végzett munkát, és az egyszerű emberek hétköznapijait ábrázolta. Képei alaposan átgondolt kompozíciók. A valóságot ragadta meg, és már a látványból indult ki, de még nem az egyedit, hanem az általánosat festette le. A figurák mindig a kép középpontjában és előterében láthatók, alakjuk erőteljes, szinte szoborszerű, és kicsit beállított hatást keltenek. Alakjukban mintegy összefoglalta a tipikus ruházatot, mozdulatokat, munkafolyamatokat. Jellemző festői eszköze, hogy a tájat világos színekkel festi, míg az előtérben álló alakok sötétben maradnak. Az arcuk sokszor nem is látszik, hanem mozdulataik, testtartásuk mutatja a mezei munka nehézségét. Példa erre három leghíresebbé vált képe, a *Magvető* (1850), a *Kalászszedők* (1857), és az *Angelus* (1859). Témaválasztás teljesen újszerű volt, radikálisan különbözött a romantikus és klasszicista festészet törekvéseitől, emiatt éles kritikákat is kapott kortársaitól. Ugyanakkor nagy hatást gyakorolt a későbbi nemzedékekre, Dali és Van Gogh is készített parafrázist saját stílusában Millet képeiről.

<https://www.meisterdrucke.hu/m%C5%B1v%C3%A9szek/Jean-Francois-Millet.html>

20. **125 éve** halt meg **JOHN RUSKIN** (1819–1900) művészeti író, esztéta, festő. Művészeti kritikusként határozottan kiállt a modern festészeti irányzatok mellett. Mélyen hívő ember volt, a társadalmi folyamatokban a rend, igazság és szépség érvényesülésének lehetőségeit kereste. Meggyőződésének számos írásában hangot adott, és ezzel komoly befolyást gyakorolt kortársaira. Bár legnagyobb hatását íróként érte el, a rajzolás és festés egész életét végig kísérte. Meggyőződés szerint a rajzolás ugyan úgy az emberhez tartozik, mint az evés vagy ivás ösztöne. A természetről, hegyekről, állatokról és növényekről, virágokról, ásványokról készített képei mellett saját esszéit is illusztrálta. Ábrázolásain tükröződik az a meggyőződése, hogy Isten, hit, természet és ember elválaszthatatlan egységet alkot. Ezért a vallást nem elkülönítve, bibliai jeleneteken keresztül akarta megmutatni, hanem a természet és az emberi test szépségében. Festői szemlélete nagy hatást gyakorolt a preraffaelitákra.

<https://festomuveszekvilaga.hu/john-ruskin/>

24. **5 éve** halt meg **RICHLY ZSOLT** (1941–2020) grafikus, animátor, rajzfilmrendező. 25 éve át dolgozott a Pannónia Rajzfilmstúdióban, filmjei például a Hány János (1983) vagy az Árgyélus királyfi (2003). Az ő alkotása a Kockásfülű nyúl, a

Kíváncsi Fáncsi nevű kiselefánt, a Kiskakas gyémánt félkrajcárja című mesekönyv rajzai. Ez utóbbiból diafilm is készült. Filmjeinek visszatérő eleme a népművészet, mint az értékmegőrzés és értékközvetítés tiszta forrása. Nem csak a népi formavilágot, hanem a népdalokat és népi mondókákat is használta animációs filmjeiben. A gyerekeknek szóló alkotások mellett foglalkoztatta az absztrakt, konstruktív művészet, a geometriai formák, vonalak és színek szürreális alkalmazása. Alkotásaiban reflektál a kor társadalmi és politikai eseményeire. Richly az Iparművészeti Főiskola és a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem animációs képzésében oktatóként is meghatározó egyéniség volt.

https://www.artmagazin.hu/articles/animacio/artmagazin_animacio_7_resz_a_z_ertekmento_richly_zsolt

27. **175 éve** halt meg **JOHANN GOTTFRIED SCHADOW** (1764–1850) klasszicista szobrászművész. Római tanulmányútja után Berlinben udvari szobrász, majd a Művészeti Akadémia igazgatója lett, így befolyást gyakorolt a német klasszicista szobrászat kibontakozására. A stílusra jellemző módon leginkább antik alakokat és jelenteket ábrázolt, még portréit és kortársait is az antik szépségeszemény szerint ábrázolta. Jó példa erre a Lujza és Friderika hercegnőkről készült kettős márványszobra, a görög ruhába bújtatott finom, klasszikusan elegáns és bájos nőalakpár. Schadow számos mellszobrot készített a német történelem és kultúra nagy alakjairól, melyek a regensburgi Walhallában kerültek. Walhalla egy görög templomot idéző épület, mely fontos nemzeti emlékhely. Német származású tudósok, művészek, uralkodók, hadvezérek és más kiemelkedő személyiségek emléktáblái, portréi, mellszobrai és szobrai kapnak itt helyet. Legismertebb alkotása a berlini Brandenburgi kapu tetejét díszítő 5 méter magas bronz szobor, mely a győzelem istennőjét ábrázolja, ahogy négylovas szekérét hajtja.

<https://www.smb.museum/en/exhibitions/detail/johann-gottfried-schadow/>

28. **225 éve** született **FRIEDRICH AUGUST STÜLER** (1800–1865) német építész. Fő műve a berlini Neues Museum (Új Múzeum). A késő klasszicista stílusú múzeum építése során Stüler a kor legmodernebb vívmányait alkalmazta, mint a vasszerkezet, és az építkezés során gőzgépeket használt. A technikai újítások mellett új nézőpontot hozott az épület kialakításának tervezésébe is, mert Stüler nézetei szerint egy műkincseket őrző épületnek magának is műalkotásnak kell lennie. Munkásságának magyar vonatkozása, hogy ő tervezte Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia neoreneszánsz stílusú székházát, melyet 1865-ben avattak fel.

<https://artsandculture.google.com/entity/m02pkq65?hl=hu>

29. **100 éve** született **KEMÉNY HENRIK** (1925–2011) bábművész. Családjának több generációs hagyományait követte bábéledásaiban. Tipikus vásári komédiás, az ő közege a vurstli, a cirkusz, a vándorélet. Bár a hivatalos szervek folyamatosan próbálták betiltani vagy korlátozni tevékenységét, nem tudott

keretek között maradni. Fából faragott marionettbábuival egész életében járta az országot. Legismertebb alakja Vitéz László, akinek történetei a jó és rossz örök küzdelmét, a hatalomnak kiszolgáltatott kisember furfangos próbálkozásait elevenítették meg. Kemény Henrik harsány humora, a névtelenek mellett kiálló, nem egyszer a rendszert kritizáló előadásai a gyerekek és felnőttek körében egyaránt nagyon népszerűek voltak. Kemény Henrik a magyar kultúrtörténet egyik formabontó, üde, izgalmas képviselője, és bár stílusa egészen egyedi és utánozhatatlan, mégis termékeny hatása volt a hazai bábművészetre.

<https://welovebudapest.com/cikk/2024/05/16/latnivalok-es-kultura-kemeny-henrik-babjatekos-vitez-laszlo-babszinhaz/>

Február

1250 éve, 775-ben szentelték fel Franciaországban a Saint-Denis (Szent Dénes) apátsági templomot. Szent Dénes ereklyéit őrzik itt, aki Franciaország védőszentje, és Párizs első püspökeként ezen a helyen halt vértanúhalált. Már a IV. századtól híres zarándokhely, de a templom lassan készült el. Végül 775-ben szentelte fel Fulrad apát, és a francia uralkodók temetkezési helye lett. A XII. században Suger apát vezetésével a templomot átépítették. Ez az átalakítás építészettörténeti mérföldkőnek számít, mert itt jelent meg első ízben a gótikus téralakítás. A román templomok szűk, erődszerű, félhomályos belső terei után a Saint Denis tágas belső tere, karcsú oszlopai és csúcsíves boltozata, valamint a színes üvegablakokon beáradó fény katartikus hatást váltott ki, és példája egész Franciaországban utat nyitott az új stílus előtt. Hatással volt a chartres-i katedrális új homlokzatára és kapuzatára, valamint a korai gótika egyik legszebb épületére, a párizsi Notre-Dame-székesegyház kialakítására is.

<https://kultura.hu/ahol-megszuletik-a-gotika-saint-denis/>

19. **25 éve** halt meg **FRIEDENSREICH HUNDERTWASSER** (1928–2000) osztrák filozófus, építész, grafikus, iparművész és képzőművész. Legfőbb vágya az ember és természet harmóniájának megteremtése. Korát megelőzve az ökológiai gondolkodás konkrét megvalósításának lehetőségeit kereste. Rendkívül környezettudatos módon alkotta meg épületeit, újrahasznosított anyagokat használt, és alapelve volt a fenntarthatóság. Nemcsak épületeivel, hanem egész életmódjával, írásaival, plakátjaival, egyesületi tagságaival és oktatói tevékenységével küzdött a környezetvédelemért és a természettel való harmónia kialakításáért. Rengeteg fát ültetett, és a zöld növények épületeinek szinte részévé váltak. Az organikus építészet állt hozzá a legközelebb, de hatott rá a szecesszió formavilága és Gaudi munkássága is. A szögletes és egyenes formákat nem tartotta az emberhez illeszkedőnek, ezért épületei ívelt, szabálytalan, tarka színekben és kreatív formákban gazdag alkotások. Bécsben áll a híres Hundertwasser-ház, amely ma is lakóházként működik. A közelében

kialakított Hundertwasser-faluban állandó kiállítás, kávézó, boltok és utcácskák várják az érdeklődőket, természetesen minden Hundertwasser jellegzetes stílusában.

<https://www.austria.info/hu/kultura/mesterek-es-mestermuvek/friedensreich-hundertwasser>

22. 150 éve halt meg CAMILLE COROT (1796–1875) francia festőművész. A barbizoni iskola tagja, aki nagy szerepet játszott abban, hogy a tájképfestészet kiszabadult a klasszicista kötöttségek alól. A plen-air stílus követőjeként az impresszionizmus egyik előfutárának tekintik. Ennek az irányzatnak a követői a szabad levegőn megfigyelt fény-árnyék játékok, és a reflexszínek ábrázolásával dolgoztak. Bár más témákat is festett, Corot fő szenvedélye a tájképfestészet. Festményei a valóság megfigyeléséből születtek, tárgyilagos és egyszerű stílusa nyugalmat áraszt. Finom színkezelése, a sötét és világos tónusok kontrasztja realista hatást kelt.

<https://cultura.hu/kultura/camille-corot-francia-festo-225-eve-szuletett/>

125 év született LUIS BUÑUEL (1900–1983) spanyol filmrendező. Szürrealista filmjei a filmművészet megkerülhetetlen, különleges alkotásai, melyek egyedülálló hatást váltanak ki. Első rövidfilmje az *Andalúziai kutya* (1929) melyet Dalival közösen hoztak létre. Az első szürrealista filmként számontartott alkotás összefüggéstelen és zavarba ejtő képsorokból áll, híressé vált jelenetében egy penge vág ketté egy szemgolyót. Sokszor megbotránkoztató, nagy felháborodást kiváltó filmjeiben újra meg újra a társadalmi igazságtalanság, a vallási képmutatás, a kegyetlenség és erőszak, az erotika, emberi kapcsolatok, gyermekkor kérdéseit boncolgatja. Egyházellenes és nyíltan ateista témák is állandóan felbukkannak filmjeiben, ugyanakkor teljes életművét áttekintve ezek az Istennel való folyamatos belső küzdelem, vita lenyomatai is. A lehető legegyszerűbb eszközökkel, alacsony költségvetéssel forgatott, zenei effekteket vagy aláfestő zenét is csak ritkán használt. Képi világa és történetmesélése eredeti és lebilincselő. Filmjei gyakran épülnek szimbólumokra, archetipikus tárgyakra vagy cselekményekre, melyek vezérfonalként végig vonulnak a történeten. Például a labirintus, az álomképek, a vándorlás és utazás motívuma jellegzetes témái. Franco tábornok hatalomra jutása után Amerikába emigrált, végül Mexikóban telepedett le. *Utolsó leheletem* című önéletrajzi írása magyarul is megjelent.

<https://kultura.hu/a-szurrealista-film-papaja-luis-bunuel-spanyol-filmrendezo/>

26. 5 éve halt meg SZENTANDRÁSSY ISTVÁN (1957–2020) festőművész. Az állami gondozásban felnőtt Szentandrassy a művészetten keresztül fedezte fel saját cigány identitását és gyökereit. Alkotásainak központi témája a cigányság története és balladáit, illusztrációsorozatot készített Garcia Lorca *Cigány románcok* című versciklusához. Stílusa egyedi keveréke a reneszánsz ábrázolásmódnak, az expresszív kifejezésnek és a szimbolizmusnak. Mély

érzékenységgel festett vallási témákat is. Finom arcú *Madonnája* vagy a Jézus életének eseményeit ábrázoló képei sokszor rejtett módon, az arcokra írva, szemekben tükröződve jelenítik meg a szenvedést. Halála után teljes életművét a Petőfi Irodalmi Múzeum vásárolta meg.

https://www.szentandrassy.hu/index.hu_HU.html

Március

5. **100 éve** született **GORKA LÍVIA** (1925–2011), a magyar kerámiaművészet meghatározó alakja. A mesteréret apjától, a neves keramikus Gorka Gézától tanulta, de művészetében önálló utat járt be. Jellegetes stílusával a korongozás előtti technikát elevenítette fel, és kézzel formázta az agyagot. Aszimmetrikus, egyedi alkotásainak formavilága és díszítése leginkább a természeti formákból táplálkozik. Bár edényei megfelelnek funkciójuknak, mégsem használati tárgyak, hanem önálló műalkotások, szobrok. Verőcén, a családi házukban élt és alkotott, ahol ma állandó kiállítás mutatja be a család három generációjának (Gorka Géza, lánya Gorka Lívia, és unokája, Gorka-Focht Géza) kerámiaművészetét. A ház kertjében láthatók Gorka Lívia kültéri szobrai is.

http://www.magyarkeramia.hu/keramia/gorka_1/page.html

6. **550 éve** született **MICHELANGELO BUONARROTI** (1475–1564) reneszánsz művész. Bár nagyon sokféle területen alkotott (szobrászként, festőként, építészként és költőként egyaránt), önmagát mindig szobrásznak tartotta. A sokgyermekes, elszegényedett nemesi család nem támogatta Michelangelo szárnypróbálgatását, sokszor kapott verést, ha rajzoláson kapták. 14 évesen állt be Domenico Ghirlandaio festőműhelyébe tanulónak, de Michelangelo hamarosan kijavította magát a mestert is. Tehetségére felfigyelt a Medici család, akiknek pártfogásába került. Egész életében a Medicik és a pápaság voltak legfontosabb megrendelői, így Firenze és Róma lett pályafutásának két meghatározó városa. Legnagyobb alkotásai közül a *Pietá* (1498–1499) fiatalkori műve, mindössze 23 éves volt, amikor kifaragta. A kétalakos márványszobor Máriát ábrázolja, ahogyan a keresztről levett halott Jézust az ölében tartja. A motívum gyakori a keresztény művészetben, Michelangelo azonban egészen új szemszögből tárja elénk. Mária itt egy fiatal lány, aki szinte egykorúnak látszik a saját fiával. Szelíd arca egyszerre tükröz mélységes bánatot, ugyanakkor a „harmadnapra feltámad” ígéretébe vetett hitet is. A szobor úgy beszél Mária fájdalmáról és Jézus haláláról, mindezen keresztül pedig az egész emberiség szenvedéséről, hogy reményt sugároz. Mária elmélyült, szemlélődő tekintettel nézi Jézust. Olyan a jelenet, mint egy szentségimádás. A kompozíció ellentétek sorára épül. Mária dúsan redőzött ruházata szemben Jézus meztelenségével. Az élő, erősen megtartó karok, és a Megváltó halott teste, mely teljesen tehetetlenül hever. A kidolgozottság annyira élethű, hogy Jézusnak nemcsak a csontozata és

izomzata, de még a bőrén átütő erek is láthatóak. Mária alakja függőleges irányú, Jézus az ölében a vízszintes tengely, szinte felcserélődnek az isteni és az emberi attribútumok. Ugyanakkor ezek az ellentétek nem feszültséget, hanem mély békét, harmóniát és egységet sugároznak. A kontrasztok nem a töredezettséget, hanem éppen ellenkezőleg, Teremtő és teremtmény, élet és halál, anyagi világ és lelki élet megbonthatatlan egységét tárják elénk. Michelangelo Mária ruhájának keresztpántjába belevészte a saját nevét. Akkoriban egyáltalán nem volt megszokott, hogy a művészek aláírják a saját alkotásaikat, és ezzel erős megütközést keltett. Érdekes ellentétben áll Buonarroti ifjúkori büszke öntudata azzal, ahogy idősebb korában egyre elégedetlenebb lett az alkotásaival, és utolsó szobrait saját maga törte össze. Szobraihoz nem volt türelme részletes vázlatokat vagy tanulmányokat készíteni, hanem azokat szinte azonnal a márványból faragta ki. Feljegyezték híres mondását, hogy a forma már ott van a kőben, neki csak a felesleget kell lefejtetni róla. Nem szerette, ha a félig elkészült alkotásait megnézik. Másik híres szobrát, a *Dávidot* például magas palánkkal vette körbe, hogy majd csak a kész mű legyen látható. A *Dávid-szobornak* (1500–1504) érdekes a története, ugyanis egy másik szobrász által elrontott márványtömbből készült, amely már évek óta félredobva hevert. Az álló alak két lába közötti nyílás tehát adva volt, de ez a kötöttség nem határolta be Michelangelot. *Dávid* ismert bibliai figuráját nem kisfiúként, nem gyenge gyereként, hanem erős, tette kész fiatal férfiként ábrázolta. A megformálás az antik hagyományokat követi. A kontraposzt, a test tökéletes arányai, szépen kidolgozott izomzata és klasszikus arcéle a görög szépségisményt eleveníti föl. Ugyanakkor Michelangelo mindig úgy formálta meg az emberi szépséget, hogy az súlyos maradt, tele mélységgel és erővel, és mindig valami fontos üzenetet hordoz. *Dávid* is sokkal több, mint egy szépen megformált, arányos férfitest. Konkrét párhuzammal a Firenzét irányító Signoria jelképe, mintegy emlékeztetőül, hogy amint *Dávid* egy parittyával megszabadította a népét, úgy a város vezetősége is bátran és igazságosan kormányozzon, túlerővel vagy idegen hatalmasságokkal szemben is. Tágabb értelemben pedig az egész reneszánsz emberkép benne van ebben a figurában, mely a szellem és az akarat, az emberi elszántság és tetterő összefoglalása. Ezt tükrözi *Dávid* koncentrált arckifejezése, összehúzott szemöldöke is. Párhuzam fedezhető fel *Dávid* és *Mózes* szobra között (1513–1516), melyet II. Gyula síremlékéhez faragott. Michelangelo mindkét férfialakban a cselekvés előtti pillanat feszültségét ragadja meg. *Dávid* éppen a parittyát veszi le a válláról, *Mózes* pedig készül felállni, hogy összezúzza az aranyborjút. *Mózes* kidolgozása nagyon jól tükrözi a más szobrain is látható finom részletességet. A szakállá szinte selymes benyomást kelt, a drapéria redői vagy *Mózes* karjának és kezének megformálása étellel teli. Szobrai mellett meg kell említeni Michelangelo egyedülálló freskóját, mely a Sixtus-kápolna mennyezetét, és a bejárattal szemben lévő falat díszíti. II. Gyula pápa megrendelésére készült, és annak ellenére vállalta el a hatalmas munkát, hogy előtte még soha életében

nem készített freskót. Sokat küzdött az új technikával, és teljesen egyedül, éveken át bezárkózva dolgozott rajta. Senkinek, még magának a pápának sem engedte, hogy a félig elkészült freskót megnézze. Sok irigye kaján várakozással leste a kudarcát, de ismét csalódniuk kellett. A Sixtus-kápolna a művészettörténet egyik legnagyobb alkotása. Tökéletes rövidülésben festette meg az utolsó ítélet Krisztusát, ószövetségi alakokat, prófétákat és szibillákat. Ezen a freskón is szobrászi szemlélete tükröződik, színhasználatának célja leginkább a plaszticitás, a forma hangsúlyozása. Alakjai erőteljesek, kialakításuk szoborszerű, megformálásukban az elsődleges szerepet a vonal kapja.

<https://papageno.hu/intermezzo/2022/03/aki-egymaga-festette-meg-a-sixtus-kapolna-hatalmas-freskoit-michelangelo-buonarroti/>
<https://www.szepmuveszeti.hu/mutargyak/18742/>

11. **75 éve halt meg KALLÓS EDE (1866–1950)** szobrászművész. Kora szobor pályázatainak nagy részét megnyerte, így Budapest és más vidéki települések vároképét meghatározzák köztéri emlékművei és síremlékei. Az ő alkotása például Budapesten a Kölcsey- és a Vörösmarty-szobor, Ópusztaszeren Árpád fejedelem szobra, Erkel Ferenc mellszobra Gyulán és Kossuth Lajos szobra az ország különböző településein (pl. Hódmezővásárhelyen, Makón, Kecskeméten). A nagy történelmi alakok mellett a kortársak síremlékeit és portréit is megmintázta. Stílusára leginkább a historizmus és az akadémizmus jellemző, vagyis magasztos pátosszal, idealizált formában állítja elénk a hősokeket. Kallós mégis kiemelkedett a kortárs szobrászat átlagából, mert nála már megjelennek a realizmus jegyei is, így az ábrázolt személyek közvetlenebb, emberközelebb hatást keltenek.

https://pestbuda.hu/cikk/20180525_marvanyba_rejtett_marias_110_eves_a_vorosmarty_szobor

16. **A magyar zászló és címer napja.** 1848-ban Pest városháza tornyára e napon tűzték ki először a magyar nemzeti zászlót, és általánossá lett a nemzeti színű kokárda viselése. A korunkra jellemző digitális világ gyakori eszközei a képi jelek és szimbólumok, melyek használata teljesen beépült a fiatalok mindennapi kommunikációjába. Nagyon fontos, hogy olyan nemzeti szimbólumok jelentésével is tisztában legyenek, mint a magyar zászló, a kokárda vagy a magyar címer, melyek a vizuális kultúra fontos elemei. A piros-fehér-zöld trikolor már a XIII. századtól kezdve felbukkan különböző királyi okmányokon, de hivatalosan 1848-ban alkották meg a mai értelemben vett nemzeti zászlót. A XIX. századi értelmezés szerint a zöld szín a reményt, más értelmezésben a magyar földet jelképezi. A piros szín az erőt, és a hősokek hazáért kiontott vérért, míg a fehér a hűséget és a békét szimbolizálja. A nemzeti színű szalagból varrt kokárda szintén meghatározó jelkép, a magyarsághoz tartozás és a forradalmi múlt nemzeti szimbóluma. Viselése leginkább március 15. ünnepéhez kötődik.

A magyar címer jellegzetes motívumai a szent korona, a kettős kereszt, az Árpád-sávós vágott pajzsmező, és a hármaskút. A címerben minden szín és forma fontos jelentéssel bír.

17. **100 éve** halt meg **HERZOG FÜLÖP** (1860–1925) magyar építész, aki kialakította a Hősök-terét. Schickedanz Alberttel társulva megtervezte a Szépművészeti Múzeumot és a vele szemben álló Múcsarnokot. Mindkét épület neoklasszicista stílusban épült, háromszög alakú timpanonnal és oszlopsorral ellátott homlokzatuk az ókori görög templomokat idézik. Ez nemcsak a kor ízlésvilágának felelt meg, de egyben utalás arra, hogy az építmények a művészet templomai. A Szépművészeti Múzeum belső terében megjelenik a más korszakok előtti tiszteletadás is a Reneszánsz Csarnok, a Román Csarnok és a Barokk Csarnok képében. Szintén Herzog és társa tervezte a tér közepén álló millenniumi emlékművet, amelyet a magyar honfoglalás ezeréves évfordulójára szántak. Végül ugyan csak 10 évvel később készült el, de ma is a főváros és egész Magyarország egyik ikonikus műemléke. Az emlékmű szoboregyüttese felsorakoztatja a nagy magyar államférfiak, Árpád fejedelem, és a hét vezér alakjait. Középpontjában egy 36 méter magas oszlopon áll Gábor arkangyal szobra, melyet idén nagyszabású restaurálási munkának vetnek alá. Az összes bronzszobor Zala György alkotása. A tér, és az azt övező épületek műemlékegyüttese Budapest világörökségi helyszínei közé tartozik.

https://pestbuda.hu/cikk/20211205_a_muveszet_temploma_115_eves_a_szepmuveszeti_muzeum_epulete

23. **125 éve** halt meg **ZSOLNAY VILMOS** (1828–1900) keramikus. A családi alapítású gyár az elárverezés szélén állt, amikor Vilmos átvette bátyjától a vezetését. Az akkor még csak a helyi piac ellátására agyagárut, tetőcserepet és edényeket gyártó üzem nemcsak megmentette, hanem világszínvonalú márkává fejlesztette. Egész életében szenvedélyes elkötelezettséggel dolgozott a vállalkozás felvirágoztatásán, és ebbe belevonta családját, gyermekeit is. Még lakhelyüket is a gyár területén építtette fel, a ház ma a Zsolnay Kulturális Negyed részeként kiállításoknak, tárlatoknak ad otthont. Zsolnay Vilmos festőművésznek tanult, és művészi személete munkája során mindvégig meg is maradt. A gyáriparban úttörő módon képzőművészeket alkalmazott tervezőként. Fáradhatatlan fejlesztő is volt, ő találta fel a pirogránitot. Ezt a mesterséges követ porrá őrölt, kiegészített agyagból, és más anyagok keverékéből állítják elő. A pirogránit fagy- és saválló, sem a hideg, sem a nedvesség, sem a nagyvárosok szennyezett levegője nem tesz benne kárt, ezért kiválóan alkalmazható nagyvárosi épületeken. A Zsolnay-gyár főleg tetőcserepet, kerámiákat és épületdíszeket, valamint kandallókat és kályhacsempét készített belőle. A kor neves építészei használták, különösen a szecessziós épületeken. Lechner Ödön például az Iparművészeti Múzeum külső díszsein és mázas cserepein is pirogránitot használt. Zsolnay Vilmos másik nagy újítása az eozin máz használata. Ez a fémes fényű, kék-zöld-arany színekben játszó máz a

Közel-Keletről érkezett Európába. Zsolnay – vegyészeti segítségével – továbbfejlesztette és kidolgozta a használatát, mely később a Zsolnay Porcelángyár egyik védjegye lett. Pécsen az eozinmázzal készült bikafejes Zsolnay-kút a város egyik jelképe. A Zsolnay kerámia ma nemcsak Magyarországon, hanem a világ szinte minden táján ismert, keresett és kedvelt termék. Igényes, egyedi forma- és színvilágával kiváló példája az iparművészet széleskörű, magas színvonalú alkalmazásának.

<https://www.zsolnay.hu/>

Április

11. **150 éve** halt meg **KUGLER PÁL FERENC** (1836–1875) szobrászművész. Akadémikus stílusú, klasszicizmust idéző mellszobrai és domborművei a korabeli Magyarország arcképcsarnokának tekinthetők. Petőfi Sándor, Madarász Viktor, Lotz Károly és más kortársak képmásai közül kiemelkedik Liszt Ferenc mellszobra, mely a Magyar Nemzeti Galériában látható.

<https://mng.hu/mutargyak/86788/>

15. **125 éve** született **LUKÁTS KATÓ** (1900–1990) illusztrátor, grafikusművész. Sokoldalú, sokat foglalkoztatott, jól ismert iparművész volt, alkotásai a XX. századi Magyarország meghatározó elemei. Lukáts az új típusú, dolgozó és alkotó nő megtestesítője. Plakátjain, és az általa – például a Tungsram vagy a Pálma cégnek – tervezett reklámanyagokban gyakran ábrázol modern, divatos nőket. Lukáts munkásságával nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a reklámgrafikát igényes, művészi szintre emelje. A reklámanyagok és plakátok mellett tervezett még lakástextileket, bútorszöveteket, csomagolóanyagokat és igényes díszdobozokat a Stühmer csokoládéknak. Stílusára hatott az Art Deco, az Arts & Crafts mozgalom és a Bauhaus. Állandó inspirálója volt a népművészet, gyakran alkalmazott stilizált népi motívumokat. Védjegye lett az árnykép-szerű jelenetek használata a csomagolómintákon, és a természeti motívumok mesevilággá formálása. Tervezése mindig játékos, gazdagon díszített, nőiesen finom. Grafikusként is nagy hatást gyakorolt, generációk ismerik rajzait a *Gógös Gúnár Gedeon*, az *Ablak Zsiráf*, vagy a *Mesebolt* című mesekönyvekből.

<https://www.imm.hu/hu/news/view/228,Luk%C3%A1ts+Kat%C3%B3+%C3%A9s+a+plak%C3%A1ttervez%C3%A9s+m%C5%B1v%C3%A9szete>
<https://kultura.hu/ez-meses-kiallitas-lukats-kato-szines-grafikus-i-munkassagarol/>

16. **200 éve** halt meg **HENRY FUSELI** (született Johann Heinrich Füssli, 1741–1825) svájci származású festőművész. Élete nagy részében Angliában élt, és bár tájképfestő felmenői voltak, csak ott kezdett el festeni Reynolds hatására. Leginkább mitológia témájú, romantikus stílusú képeket alkotott, melyeken

gyakran megjelennek misztikus, természetfeletti motívumok. Milton és Shakespeare műveihez is készített nagyszabású, drámai hatású festményeket. Legismertebb alkotása, *A rémálom* (1781) olyan sikeres lett, hogy később több változatban megfestette. A sötét, baljós háttér előtt egy vakítóan fehér női alak hever, akinek mellkasán egy lidérc ül. Egyszerre baljós, erotikus, mesészerű és nyugtalan hangulatú alkotás. Nem egyértelmű, hogy egy hálószobai jelenetet látunk, ahol az alvó nőt gonosz lények látogatják meg álmában vagy maga a rémálom elevenedik meg a képen. A festmény tehát nemcsak a képi világa, hanem sokrétű értelmezése miatt izgalmas. Az alkotás nagy hatást gyakorolt más művészekre is. Burke metszetet készített róla, politikai karikatúrák (és napjainkban a mémek) visszatérő témája. Megjelenik az irodalomban, például Mary Shelley *Frankenstein* regényében, vagy Poe írásaiban. Felbukkan filmekben és filmsorozatokban, valamint Freud és Jung is foglalkozott vele munkássága során. Ma a romantikus festészet ikonikus alkotásának tartják.

<https://www.meisterdrucke.hu/m%C5%B1v%C3%A9szek/Johann-Heinrich-F%C3%BCssli.html>

18. **Műemlékvédelmi világnap.** Ma már természetes számunkra, hogy akár itthon, akár külföldön járunk, régi korok épületei, – például várak, kastélyok, paloták, templomok, középületek, régi terek és városrészek – tárják fel előttünk az előző évszázadok művészeti értékeit. Ez azonban nem volt mindig így, sőt, a műemlékvédelemnek csupán a XIX. században lett intézményesített, szervezett kerete. Az ezt megelőző korok általában átépítették vagy beleépítették a saját városképükbe, vagy éppen elbontották a régi épületeket. Jó példa erre a római Colosseum, melynek építését 72-ben, Vespasianus császár uralkodása alatt kezdték meg. A csodálatos amfiteátrumot a középkorban rablótanyaként és erődítményként is használták, de leginkább értékes kőbánya volt a korabeli egyházi és világi építkezésekhez majdnem 1000 éven át. Így tűnt el róla az összes díszítő elem, márvány burkolat és márványülés. Végül az 1700-as években XIV. Benedek pápa nyilvánította szent helyé, majd az 1800-as évek elején VIII. Pius pápa kezdeményezésére indultak komoly erőfeszítések az egyedülálló műemlék megóvására és helyreállítására. Magyarországon Henszlmann Imre művészettörténész, régész mellett olyan jelentős egyházi személyek nevéhez köthető a műemlékvédelem intézményeinek és szabályozásának megteremtése, mint Rómer Flóris bencés szerzetes, később nagyváradi püspök, művészettörténész és régész, vagy Ipolyi Arnold nagyváradi püspök. A műemlékvédelem ma sokrétű feladatot lát el. Nemcsak a műemlékek feltárása, helyreállítása és folyamatos karbantartása tartozik a hatáskörébe, de a nagyközönség számára a minél szélesebb körű hozzáférés biztosítása is. A műemlékvédelemhez tartoznak az épülethez tartozó festmények, freskók, szobrok és berendezési tárgyak restaurálási munkálatai is.

<https://muemlekem.hu/>

23. **250 éve** született **WILLIAM TURNER** (1775–1851) festőművész. A magányos, emberkerülő Turner életében nem volt különösebben sikeres vagy elismert festő, azonban művészete nagy hatást gyakorolt az utókorra. Az angol romantikához sorolható témaválasztása, a háborgó természeti elemek felfokozott érzelmekkel való ábrázolása. Drámai hatású képein leggyakrabban a tengert örökítette meg. Szemlélete ugyanakkor már inkább a realizmushoz kapcsolódik, mert a valóságból indult ki. Bár még nem a szabadban, hanem műteremben festett, de a fantázia helyett már a valóságot akarta megragadni. Érettebb korszakában, idősebb korára alakult ki különleges stílusa, mely nem sorolható egyértelműen egyik művészeti irányzathoz sem, ugyanakkor több későbbi stílus tekinti saját elődjének. Szinte teljesen eltűnnek a vonalak, és helyette foltokkal, kavargó színekkel festett. Kiváló példája ennek a *Gőzhajó hóvihárban* (1842) vagy a művészettörténet során először egy robogó vonatot ábrázoló *Eső, gőz, sebesség* című festménye (1844). Újszerű ecsetkezelése inspiráló hatást gyakorolt az impresszionistákra. Színkezelése és képeinek elnagyolt kidolgozottsága ugyanakkor már az expresszionizmushoz is kapcsolódik. Turnert ma mindenképpen a modern festészet egyik első képviselőjének, nagy hatású előfutárának tekintjük.

https://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/t_menu/turner/17tur.htm

29. **275 éve** halt meg **EGID QUIRIN ASAM** (1692–1750) barokk szobrász. Testvérével, Cosma Damian Asammal együtt az érett barokk téralakítás legfontosabb német képviselői. Cosma festőként dolgozott, míg Egid szobrász, stukkókészítő és belsőépítész volt. Mindig együtt dolgoztak, főleg barokk templomokon. Tökélyre vitték a freskók, szobrok, az építészet és díszítés elemeinek összhangját, a plasztikus és a festett felületek munkáikon teljesen egybeolvadnak. Kedvelt eszközük a színpadszerűen kialakított, megemelt oltár, az illúziót keltő látvány, melynek a festett drapéria ad háttérrel. Egid szobrai szinte előadásként illeszkednek a jól megkomponált környezetbe, mint például a Mária mennybemenetelét ábrázoló szoborcsoport Rohr búcsújáró templomában. Mivel az Asam testvérek leginkább templomok és kolostorok belső díszítésével foglalkoztak, kevés önálló épületük maradt fenn. Ezek közül a legjelentősebb Münchenben a Nepomuki Szent János templom, mely alkotóik után az „Asamkirche” (Asam-templom) néven ismert. A templomhoz kapcsolódik az Asam-ház, illetve Asam-udvar is. Érdekesség, hogy az épületegyüttest nem megrendelésre, hanem saját költségükből, szülőföldjüknek szánt adományként emelték.

https://cms.sulinet.hu/get/d/40a67cd5-3648-4234-2c8f-7c2c5b971a00/1/8/b/Large/242-asam-maria_mennybemenetele-1717-25_nagy.jpg

Május

1. **125 éve** halt meg **MUNKÁCSY MIHÁLY** (1844–1900) festőművész. Abban a korszakban alkotott romantikus-realista vásznakat, amikor ez a stílus valójában már túlhaladottá vált. Munkácsy nem újító, hanem igazi összegző művész, akinek alkotásaiban egy lezáródó korszak törekvéseinek java kristályosodott ki. Visszafogott, érzékeny, drámai hangulatú képei a romantikus és realista festészet szintézisei. Stílusösszegző tevékenysége mellett jelentős szerepet játszott abban is, hogy megismerjék külföldön a magyar képzőművészetet. Sikeres, elismert festőként élt Párizsban. Magyar identitását élete végéig megőrizte, az 1879-es nagy szegedi árvíz után Munkácsy szervezett gyűjtést Franciaországban a város újjáépítésére. Témái között szerepelnek a magyar történelem és a paraszti élet jellegzetes jelenetei. 1848-as tematikájú képein a népi festészetet ötvözte a történelmi festészettel, és kiváló érzéssel mutatta be a hétköznapi környezet apró részleteit, tárgyait. Munkácsy legnagyobb erőssége ugyanakkor az emberábrázolás. Sokalakos életképei, mint a *Siralomház* (1870) vagy a *Tépécsinálók* (1871) nem csak a figurák változatos mimikájával, de a testtartásukkal is beszélnek hozzánk. Még a történelmi festészetre jellemző fennkölt, kicsit mesterkéltné, patetikus hangulatot is feloldja a finom jellemábrázolással és mély empátiával ábrázolt alakjaival. Képei meleg, barnás tónusú alkotások, melyek azonban sajnos egyre inkább befeketednek egy általa kevert egyedi festék használata miatt. Így akaratlanul bár, de önmaga is hozzájárul képei pusztulásához. Egészen egyedülálló alkotása a Krisztus trilógia, melyen szintén jól megfigyelhetők az előbb felsorolt jellegzetességek. A három hatalmas méretű kép a *Krisztus Pilátus előtt* (1881), a *Golgota* (1884), és az *Ecce homo* (1896). Mindhárom tömegjelenetben emberi alakok kavardása, érzelmek és gesztusok végtelen sokfélesége tárul elénk. *”Sosem próbáltam isteni személyt festeni, mivel ami isteni, azt az ember nem képes megfesteni. Én az emberi alakban megjelent Istent akartam ábrázolni.”* – mondta Munkácsy Mihály. A kompozíciókból kiemelkedő Krisztus nyugodt és egyszerű alakja pontosan ezt a tiszta, Isten képmására teremtett embert ragadja meg. Az üzenetet tovább hangsúlyozza Munkácsy színhasználata, a trilógia kifejezetten élénk és vibráló színei ugyanis éles kontrasztban állnak Jézus fehér alakjával. A három festmény a debreceni Déri Múzeumban látható, utolsó darabját 2019-ben sikerült megvásárolnia a magyar államnak. A szegedi Móra Ferenc Múzeumban 2024 novemberéig nagyszabású Munkácsy-kiállítás látható, ahol számos magángyűjteményben lévő festménye is megtekinthető.

<https://romkat.ro/2022/03/23/munkacsy-mihaly-a-krisztus-trilogia-ecce-homo/>
<https://moramuzeum.hu/munkacsy-a-festozseni/>

6. **550 éve** halt meg **DIERIC BOUTS** (1415–1475) flamand festőművész. Főként a dél-hollandiai Leuvenben tevékenykedett, ahol városi festő volt. A gótika és a reneszánsz határán készült alkotásai mély vallási áhítattal vannak átítatva. Bár alakjai még a gótikus merevséget és életidegen mozdulatokat hordozzák, mégis pontos emberismeret és lélektani ábrázolás jelenik meg rajtuk. Különösen a szenvedő arcok váltanak ki erős hatást a szemlélődőben. A nagyon pontosan, szinte naturalisztikus gonddal megfestett részletek mellett (például könnyecseppek, vércseppek, sebek) festészete még őrzi a gótika tiszta ártatlanságát. Közben egyes képein a háttérben és az enteriőrökben már megjelenik a reneszánsz térábrázolás. Ezzel az érdekes stíluskeveredéssel Bouts egészen egyedi, különös feszültséget teremt. Legnagyobb szabású alkotása *Az utolsó vacsora* című triptichon, mely a leuveni Szent Péter-templomban látható.

<https://www.flemishmastersinsitu.com/en/locaties/sint-pieterskerk-leuven>

12. **325 éve** született **LUIGI VANVITELLI** (1700–1773) olasz mérnök és építész. Az ő tervei alapján épült a casertai királyi palota, melynek építése során komoly problémaként merült fel a vízellátás kérdése. Magát a palotaépületet és az építkezést is ki kellett szolgálni, de a körülötte kialakított hatalmas park öntözését is meg kellett oldani, ráadásul a növekvő város vízigénye is gondot okozott. Luigi Vanvitelli tervei alapján komoly vízvezeték rendszert alakítottak ki, melynek leglátványosabb része egy több mint 500 méter hosszú, 95 méter magas völgyhíd. Az ókori római vízvezetékek mintájára épült 3 emeletes, árkádsorokkal kialakított vezetékrendszer igazi mérnöki bravúr. Olyan technikai megoldás, mely egyszerre modern, és mégis tiszteleg a múlt nagy építészeti megoldásai előtt. Kiváló példája annak, hogy a műszaki ellátórendszer lehet szép is. Másik jelentős alkotása Rómában a Trevi-kút ma ismert formájának kialakítása, melyet Vanvitelli mesterével, Niccoló Salvival együtt készített. Bár a szoborcsoport és a kút kialakítása még ízig-vérig barokk építmény, a háttérben a korinthuszi oszlopokkal körülvett fülkék, középen pedig római diadalíveket idéző forma már a klasszicizmust idézik.

<https://delolaszdoicevita.wordpress.com/2022/08/08/reggia-di-caserta/>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Vanvitelli_aqueduct.jpg

16. **A rajzolás világnapja.** A rajzolás végigkíséri az emberiség művészetét az őskortól egészen napjainkig. Olyan fontos készségek kialakulásához és fejlesztéséhez elengedhetetlen, mint a finommotorikus képességek, a kézírás, a koncentrált és kitartó figyelem, a szem és kéz koordináció, az absztrakciós készség kialakulása, valamint a vizuális nyelv értő és alkotó használata. A szabadkézi rajz amellest, hogy rendkívül szórakoztató elfoglaltság, nagyon jól fejleszti a kreativitást is. A digitális képalkotás korában különösen

felértékelődik a szabadkézi rajzolásnak az a jellegzetessége, hogy kézzel fogható, valódi alkotást hoz létre. Nem utolsó sorban mellette szól az is, hogy a lehető legegyszerűbb, legolcsóbb vizuális nevelési eszköz, hiszen csak papír és ceruza kell hozzá. Bár kisgyermekkorban még magától értetődő tevékenység, kamaszkortól fontos pedagógiai feladat, hogy tudatosan megőrizzük a szabadkézi rajzolást mint a személyiségfejlődés, önkifejezés, kikapcsolódás és alkotás egyik eszközét.

<https://mindsetpszichologia.hu/miert-erdemes-felnottkent-is-rajzolni>

18. **A múzeumi világnapot** 1978 óta ünnepeljük. Célja, hogy a kultúrát és művészetet megőrző intézmények felé fordítsa a figyelmet. Világszerte több tízezer múzeum csatlakozik a világnaphoz különböző rendezvényekkel, tárlatokkal, különleges bemutatókkal és foglalkozásokkal. Kiváló alkalom e nap arra, hogy újra felfedezzük Magyarország egyedülállóan gazdag múzeumait, tárlatait és kiállítótermeit. Budapesten és vidéken egyaránt érdemes figyelni az erre a napra szánt különleges kínálatot és rendezvényeket.

<https://magyarmuzeumok.hu/>

18. **100 éve született JUSTUS DAHINDEN** (1925–2020) svájci építész. Szakrális építészként alkotott maradandót, a modern templomépítészet meghatározó alakja. Több mint 30 templomterve valósult meg Európában, Afrikában és Ázsiába. Mindenféle konvención átlépett. Az alapvető geometriai formák vonzották, többször alkalmazta például épületein a piramisalakzatot, természetesen modern anyagokkal, fémlemezekkel borítva. Templomai gyakran kör alakúak, vagy éppen gömbszeletekből állnak össze. Mélyen vallásos emberként a formákban a spirituális kifejezés eszközét kereste. Célja olyan belső tér kialakítása volt, mely segíti a transzcendens elmélyülést, kapcsolódást. Nemcsak a gyakorlatban kereste ezeket a megoldásokat, hanem építészeti teoretikusként számos írásában elemezte különböző kultúrák és korok szakrális építményeit. Foglalkoztatta, hogyan befolyásolja az épített tér a tudatalatti és lelki folyamatokat, hogyan hatnak az épületek az érzelmekre és gondolatokra. Legszebb templomai közé tartozik a Parish Church és a Mártírok temploma Ugandában, vagy Pozsonyban a Szent Ferenc templom.

<https://epiteszforum.hu/aki-ujra-feltalalta-a-piramisokat-elhunyt-justus-dahinden>

20. **50 éve halt meg az angol BARBARA HEPWORTH** (1903–1975), a kevés szobrásznők egyike. A Henry Moore-ral együtt tanult a londoni Royal College of Artban, és Hepworth később a Moore által képviselt modernista, absztrakt utat követte művészetében. Végtelenül leegyszerűsített, puritán, geometrikus alakzatokat alkotott kőből, márványból, fémből, fából. Az alkotás folyamatát ősi, mágikus, vallásos aktusnak tartotta, szobrai modell és segédminta nélkül, közvetlenül készítette el. Alkotásai lágy, organikus formákból állnak, szinte mozog és hullámzik az anyag. Gömbölyű ívekkel, üregekkel és nyílásokkal inkább

természet-alkotta formáknak tűnnek. Egyre inkább a monumentalitásra törekedett, de az alakzatok finom harmóniája mindig megmaradt. Legismertebb köztéri szobra az ENSZ New York-i épülete előtt álló hatalmas bronz emlékmű.

<https://hyperallergic.com/658517/barbara-hepworth-monumental-elegance/>

22. **100 éve** született **JEAN TINGUELY** (1925–1991) svájci művész. Kinetikus, motorral hajtott, mozgó szobrairól és installációiról ismert. Furcsa kompozíciókat épített használt ipari és háztartási gépekből, fémhulladékokból. Leginkább a dadaista művészetfelfogáshoz kapcsolódik a hulladékból és ócskavasból való alkotással, illetve a céltalan gépek létrehozásával. Készített például egy rajzoló gépet, melyen minden irányítást kiiktatott, és teljességgel a véletlen határozza meg a működését. Ezzel az absztrakt expresszionistákat gúnyolta ki. Más alkalommal egy 7 méteres önpusztító gépet alkotott, mely a közönség jelenlétében, egy bemutató során robbant fel és hullott darabokra. Destruktív, polgárpukkasztó stílusa ellenére alkotásai népszerűek lettek. Több köztéri szobra, gépekből összerakott szerkezete látható Svájcban. A párizsi Pompidou-központ mellett felállított szurreális, meghökkentő vízköpőkkel és mechanikus formákkal teli szökőkút is az ő alkotása, mely ma kedvelt turistalátványosság.

<https://foldjaro.hu/stravinsky-kut-parizsban/>

<https://www.dreamideamachine.com/?p=13167>

29. **150 éve** halt meg **IZSÓ MIKLÓS** (1831–1875) szobrászművész. Az ő alkotásai emelték európai szintre a magyar romantikus szobrászatot. Egyik legkiemelkedőbb alkotása a *Táncoló parasztok* című, 15 darabból álló terrakotta sorozat (1860 – 1870). Ezeken a figurákon keresztül úgy örökíti meg a magyar tánc egy-egy mozdulatát, hogy beleolvasztja az ókori görög szobrászat legtisztább hagyományait is, például alapvető kompozíciós eleme a kontraposzt. A ruházat minden részlete és a tánclépések mozdulatai teljesen hitelesek, az alakok mégsem lesznek mesterkéltek vagy beállítottak. Éppen ellenkezőleg, olyan belső erő, tűz és lendület árad belőlük, ami már inkább az impresszionista alkotásokkal kapcsolja össze művészetét. Izsó nagyon szívén viselte az 1848-as szabadságharc ügyét és emlékezetét, amelyben fiatalon maga is részt vett. A *Búsuló juhász* (1862) című szobra szimbolikus módon állít emléket az elbukott forradalmat gyászoló nemzetnek. Számos köztéri szobra látható az országban, megformálta többek között Csokonai, Petőfi, Dugonics alakját, és Arany János, Zrínyi Ilona vagy II. Rákóczi Ferenc mellsobrát is. Célkitűzése volt a magyar nemzeti szobrászat megteremtése és nemzetközi bemutatása, és ezt annak ellenére sikerült megvalósítania, hogy fiatalon, csupán 44 évesen halt meg.

https://pestbuda.hu/cikk/20200529_az_elso_europai_rangu_magyar_szobrasz_volt_145_eve_hunyt_el_izso_miklos

31. **100 éve** született **OTTO FREI** (1925–2015) német építész. Több szempontból is úttörő szerepet töltött be, a funkcionalizmus és konstruktivizmus hagyományait követve új szerkezetek kialakítását kereste. Forradalmi újításai leginkább a könnyűszerkezetes épületek, stadionok tervezésében mutatkoznak meg. Könnyed, légies, szabálytalan formákkal építkező pavilonjai nem igényelnek alapozást, és – mivel több esetben is csak ideiglenes használatra készültek, - egyszerűen elbontható építmények. A modern építészetben elsőként vezérelte a környezettudatosság, az anyagok gazdaságos, hatékony és felelős használata. Holisztikus szemléletet követett, környezetvédőkkel, biológusokkal, filozófusokkal, történészekkel és művészekkel dolgozott együtt. Világhírű alkotása az Olimpiai Stadion Münchenben, mely az 1972-es játékokra készült. Frei itt a hagyományos stadionépítési technikákhoz nyúlt vissza: a földre mélyedést ástak, és a kitermelt földből emeltek köré arénát. A létesítmény leglátványosabb része a könnyűszerkezetes napfénytető, mely sátorszerű ponyvájával, különös formai játékkal nem is stadionnak, hanem egy hatalmas műalkotásnak tűnik. Az építmény az olimpia óta is rendkívül kedvelt helyszín, focimeccseket és más sporteseményeket, kulturális és vallási rendezvényeket, koncerteket rendeznek benne.

<https://www.archdaily.com/511689/happy-birthday-frei-otto>

31. – 5 éve halt meg a bolgár származású **HRISTO JAVASEV** (1935–2020), a Christo és Jeanne-Claude művészpáros férfi tagja, mindketten a „land-art” mozgalom képviselői. Ez a művészeti irányzat olyan monumentális – és a természet erőinek kitett, így csak ideiglenes – alkotásokat hoz létre, mely a tájat, a környezetet formálja át. Christo és Jeanne-Claude például 1972-ben egy hatalmas, majdnem 400 méter széles nejlon függönnyt feszítettek ki a Colorado-hegység egyik völgyében. A völgyfüggöny egy napig hullámozott két hegycsúcs között. A házaspár művészetének legjellemzőbb területe a csomagolóművészet, azaz különböző épületeket és tájakat borítanak be drapériával. Becsomagolták a párizsi Pont Neuf hidat és a Diadalívet, a chicagói Modern Művészeti Múzeumot és a berlini Reichstag épületét, de Florida néhány szigetét és Sydney tengerpartját is. A csomagolások sok esetben civilek bevonásával készültek, és több millió látogatót vonzottak, így közös társadalmi eseményekké váltak. Meghökkenítő ötleteik erős visszhangot váltottak ki. A beburkolt, ismert épületeket egyfajta titokzatosság, rejtett tartalom érzése vette körül, és az elfedés, eltitkolás benyomását sugallják. Bármilyen ismertek is az épületek, az emberben önkéntelenül feléled a kutató, a burkolat mögé nézés, a „fátyol” fellebbentésének vágya. A függöny és a drapéria ráadásul fontos szimbólumok is, a titok és az elrejtés eszközei. Christo ezzel az eszközzel eltávolítja tőlünk a természetesnek vett épített környezetet, és így annak újraértelmezését is provokálja. Emellett a lekötözöttség az agresszió és a behatároltság szimbóluma, a drapériákat tartó kötelek valamiféle korlátozás nagyon szuggesztív vizuális jelei. A házaspár formabontó szemlélete kitágította a műalkotás fogalmát, az

egész természeti és épített környezetet a művészi kifejezés eszközének tekintette. Ezzel új perspektívát nyitottak nem csak a környezetformálás, a várostervezés és a téralakítás területein, de a műemlékekhez és a történelmi épített környezethez való viszonyunk aktív alakításában is.

<https://eletforma.hu/wp-content/uploads/2020/06/christo-reichstag-768x605-1.jpg>
<https://hypeandhyper.com/christo-nagy-alma-beteljesult-becsomagoltak-a-diadalivet/>

Június

21. E napon rendezik a **múzeumok éjszakája** programsorozatot, amikor a múzeumok hosszabb nyitvatartással, és különleges programokkal várják a látogatókat. A budapesti és vidéki helyszíneken ezen a napon nemcsak a kiállítások anyagát tekinthetjük meg, hanem sokféle bemutatóval, koncertekkel, rendezvényekkel és gyerekprogramokkal várják az érdeklődőket. Egy karszalag megvásárlása jogosít az összes résztvevő múzeumba való belépésre. Applikáció is segíti a programok kiválasztását és a regisztrációt, mely mindenképpen szükséges a nagy érdeklődés miatt.

<https://muzej.hu/>

24. **150 éve** halt meg **HENRI LABROUSTE** (1801–1875), a romantikus építészet francia képviselője. A romantika építészetére jellemző, hogy formavilágában és díszítőelemeiben az elmúlt korszakokból merít, ugyanakkor az épületeken már megjelennek olyan új anyagok, mint az öntöttvas vagy a nagy üvegfelületek. A forma mellett fontossá válik a funkció, a kényelmi elemek és a rendeltetésnek megfelelő kialakítás. Ekkor jelennek meg az első nagy középületek, mint például a pályaudvarok, könyvtárak, bankok és tőzsdepaloták. Labrouste az öntöttvas szerkezetek alkalmazásának újító mestere. Ő építette a párizsi Sainte-Geneviève könyvtárat (1843–1850), melynek kialakításánál a reneszánsz formavilágot használta, de ehhez illeszkedve újszerű módon alkalmazta a vasszerkezetet. Később III. Napóleon császár megbízta a Nemzeti Könyvtár olvasótermének megépítésével (1854), mely a világ egyik legszebb könyvtárterme lett. Ma is könyvtárként működik, és tervezője után a Salle Labrouste nevet viseli. Nagyméretű, négyzet alakú mennyezetét 9 áttört fémkupola fedi, melyeket karcsú fémoszlopokkal támasztott alá. A belső tér fényviszonyai és művészi kialakítása egyedi műalkotássá teszik a közfeladatot ellátó épületet.

<https://www.sortiraparis.com/hu/mit-kell-latogatni-parizsban/tortenelemkezeles/articles/307908-tudtad-a-salle-labrouste-az-inhakonyvtaranak-formait-a-ruhak-ihlettek>

25. **100 éve** halt meg **KÉMÉNDY JENŐ** (1860–1925) jelmez- és díszlettervező, festőművész. Nem festőművészként volt kiemelkedő, hanem a színház világában találta meg önmagát. Hosszabb ideig élt Münchenben, így azt a német színházfelfogást követte, amely a színpadkép és jelmezek kialakításában az élethű megjelenítésre, és a minél pontosabb történelmi hitelességre törekedett. Ehhez Kéméndy komoly előtanulmányokat, kutatómunkát végzett a korabeli viseletekről, berendezésről, tárgyakról. Korhű fegyverek és bútorok utánzatával vagy éppen eredeti tárgyakkal és kiváló minőségű anyagokkal dolgozott. A díszletek és jelmezek tervezésénél egyaránt a művészi igényesség volt a mércéje, amivel nagy hatást gyakorolt a szakmára. Teljesen megújította a magyar színpadképet. Szecessziós stílusú berendezései mellett nagy jelentőségűek a Bartók *A kékszakállú herceg vára* és *A fából faragott királyfi* című előadásaihoz tervezett díszletei. Maga a színpadtechnika is érdekelte, például a megvilágítás, a színpad mozgása vagy éppen a színészek felemelésének, röptetésének kérdései. Az addig elterjedt forgószínpad helyett ő alkalmazott elsőként sávokra osztott tolószínpadot és süllyesztőrendszert.

<https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/f0d70ef226ceae65327d14b0d863f244>

150 éve halt meg **ANTOINE LOUIS BARYE** (1795–1875) francia szobrászművész. Bár a neve kevésbé ismert, nagy szerepet játszott egy teljesen új tematika, az állatszobrászat megjelenésében. A romantikus stílus jól tükröződik az egzotikus vadállatok küzdelmét ábrázoló, felfokozott érzellemmel fűtött szobrain. Az állatok itt az emberi alakokkal egyenrangú, akár érzelmeket vagy átvitt üzenetet hordozó szereplők. Barye közeledett a realizmushoz is, mert nem csak a romantikusan felfokozott témák érdekelték, hanem az állatok testének jellegzetes felépítése, testtömege, pihenő vagy hétköznapi mozdulataik is. Állatszobrain keresztül a közvetlen természetábrázolás egyik első képviselője.

<https://artuk.org/discover/artists/barye-antoine-louis-17961875>

27. **250 éve** halt meg **IGNAZ GÜNTHER** (1725–1775), a rokokó egyházi szobrászat egyik legjellegzetesebb képviselője. A német művész a francia udvari művészet stílusát, és a népi fafaragás hagyományait egyaránt használta szobrai megformálásánál. Megtartotta a barokkra jellemző mozgalmas, kavargó, hullámzó formákat, de a súlyos, patetikus érzelmek helyett szobrain a könnyedebb, lírai hangulat érvényesül. Az alakok karcsúbbá válnak, légies és finom mozdulataik olyan benyomást keltenek, mintha súlytalanul lebegnének. Eszköztára igen sokszínű, az aprólékosan megmunkált felületek, a bájos és kecses formák, a részletes kidolgozottság, és a színek változatos használata egyaránt jellemző alkotásaira. Szintén a rokokó stílus jellegzetessége, hogy növekedett a portréfestészet iránti igény, és előtérbe került a személyesség, az intimitás. Günther is különös érzékenységgel ábrázolta az arcokon az érzelmeket, a fájdalmat, gyászt vagy az átszellemült hitet és odaadást. Mindez

jól megfigyelhető az *Angyali üdvözlés* (1764) című kompozíció, ahol mestersen formálta meg Mária áhítatos befelé fordulását és az angyal átszellemültségét. A kettős szobor könnyed hullámozásával, finom formáival és vallásos érzéseivel a rokokó egyházi művészet tökéletes példája. A szobor a weimari templom díszé, és a nagy ünnepi körmenetek szereplője.

https://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/g_menu/gunther/03angyal.htm

TARTALOM

Magyar irodalom	5
Magyar történelem	24
Zenetörténet	36
Vizuális kultúra	52

